Teknologiansiirtosopimuksia koskevat kilpailusäännöt

EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin 2 päivänä maaliskuuta 1965 annetun neuvoston asetuksen N:o 19/65/ETY, sellaisena kuin se on viimeksi muutettuna asetuksella (EY) N:o 1/2003, 5 artiklan mukainen tiedonanto

(2003/C 235/04)

(ETA:n kannalta merkityksellinen teksti)

Komissio kehottaa kaikkia asianomaisia lähettämään huomautuksensa seuraavista teksteistä:

— luonnos: Komission asetus perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta teknologiansiirtosopimusten ryhmiin,

— luonnos: Suuntaviivat EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamisesta teknologiansiirtosopimuksiin.

Huomautukset on lähetettävä komissiolle kahdeksan viikon kuluessa julkaisemisesta *Euroopan unionin virallinen lehti*. Komission tavanomaisena käytäntönä on julkaista julkisessa kuulemisessa saamansa huomautukset. On kuitenkin mahdollista pyytää, että huomautuksia käsitellään kokonaisuudessaan tai osittain luottamuksellisina. Tässä tapauksessa on selvästi merkittävä huomautusten etusivulle, että niitä ei saa julkistaa, ja toimitettava komissiolle ei-luottamuksellinen versio julkaisemista varten. Huomautukset on lähetettävä joko sähköpostitse osoitteeseen:

COMP-TECHNOLOGY-TRANSFER@cec.eu.int

tai kirjeitse osoitteeseen:

Euroopan komissio
Kilpailun pääosasto
Linja A 1 – Toimintalinjojen kehittäminen (antitrustitoiminta/yrityskeskittymät)
Technology Transfer Review
B-1049 Bryssel

Luonnos: Komission asetus EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta teknologiansiirtosopimusten ryhmiin

EUROOPAN YHTEISÖJEN KOMISSIO, joka

ottaa huomioon Euroopan yhteisön perustamissopimuksen,

ottaa huomioon perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan soveltamisesta sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin 2 päivänä maaliskuuta 1965 annetun neuvoston asetuksen N:o 19/65/ETY [1], sellaisena kuin se on viimeksi muutettuna asetuksella (EY) N:o 1/2003 [2], ja erityisesti sen 1 artiklan,

on julkaissut tämän asetuksen luonnoksen [3],

on kuullut kilpailunrajoituksia ja määräävää markkina-asemaa käsittelevää neuvoa-antavaa komiteaa,

sekä katsoo seuraavaa:

(1) Asetuksen N:o 19/65/ETY nojalla komissiolla on toimivalta asetuksia antamalla soveltaa perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohtaa tiettyihin 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan kuuluviin teknologiansiirtosopimusten ryhmiin ja vastaavien yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin, jos tällaisten sopimusten tai menettelytapojen osapuolina on ainoastaan kaksi yritystä.

(2) Asetuksen N:o 19/65/ETY nojalla komissio on antanut erityisesti perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta tietynlaisten tekniikansiirtosopimusten ryhmiin 31 päivänä tammikuuta 1996 annetun asetuksen (EY) N:o 240/96 [4].

(3) Komissio julkaisi 20 päivänä joulukuuta 2001 arviointikertomuksen tekniikan siirtoa koskevasta ryhmäpoikkeusasetuksesta N:o 240/96 [5]. Tämä johti julkiseen keskusteluun kyseisen asetuksen soveltamisesta ja yleensä perustamissopimuksen 81 artiklan 1 ja 3 kohdan soveltamisesta teknologiansiirtosopimuksiin. Jäsenvaltioiden ja kolmansien osapuolten arviointikertomuksesta antamassa palautteessa on yleisesti kannatettu teknologiansiirtosopimuksia koskevan yhteisön politiikan uudistamista. Sen vuoksi asetuksen (EY) N:o 240/96 korvaamista uudella on pidetty tarpeellisena.

(4) Asetuksen (EY) N:o 240/96 korvaavan uuden asetuksen olisi täytettävä kaksi vaatimusta, jotka ovat tehokkaan kilpailun varmistaminen ja riittävän oikeusvarmuuden tarjoaminen yrityksille. Pyrittäessä näihin tavoitteisiin olisi otettava huomioon tarve yksinkertaistaa sääntelypuitteita ja niiden soveltamista. On tarkoituksenmukaista luopua poikkeukseen oikeuttavien ehtojen luettelemisesta ja painottaa enemmän sellaisten sopimusten ryhmien määrittelemistä, joille myönnetään poikkeus tiettyyn markkinavoimaan asti, ja sellaisten rajoitusten tai ehtojen erittelemistä, joita tällaisiin sopimuksiin ei saa sisältyä. Tämä vastaa taloudellisiin näkökohtiin perustuvaa lähestymistapaa, jossa arvioidaan sopimuksen vaikutusta merkityksellisiin markkinoihin. Se vastaa myös lähestymistapaa, jossa erotetaan toisistaan kilpailijoiden väliset ja muiden kuin kilpailijoiden väliset sopimukset.

(5) Teknologiansiirtosopimukset koskevat teknologian lisensointia. Tämä asetus koskee ainoastaan sellaisia sopimuksia, joissa lisenssinantaja antaa lisenssinsaajalle luvan käyttää lisensoitua teknologiaa tavaroiden tai palvelujen valmistamiseen tai tarjoamiseen. Se ei koske lisenssisopimuksia, joiden tarkoituksena on tutkimus- ja kehitystyön jatkaminen. Sen ei myöskään tulisi koskea lisenssisopimuksia patenttipoolien perustamiseksi eli sopimuksia teknologian yhdistämiseksi tarkoituksena lisensoida luotu immateriaalioikeuksien kokonaisuus kolmansille.

(6) Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamiseksi asetuksia antamalla ei ole tarpeen määritellä niitä teknologiansiirtosopimuksia, jotka voivat kuulua 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan. Arvioitaessa yksittäisiä sopimuksia 81 artiklan 1 kohdan perusteella on otettava huomioon useita tekijöitä ja erityisesti merkityksellisten teknologia- ja tuotemarkkinoiden rakenne.

(7) Ryhmäpoikkeuksesta johtuva etu olisi rajoitettava niihin sopimuksiin, joiden voidaan riittävällä varmuudella olettaa täyttävän 81 artiklan 3 kohdan edellytykset. Teknologiansiirron etujen ja tavoitteiden saavuttamiseksi tämän asetuksen mukaista etua olisi sovellettava myös sellaisiin teknologiansiirtosopimusten määräyksiin, jotka eivät sisällä kyseisten sopimusten pääasiallista tavoitetta mutta liittyvät suoraan lisensoidun teknologian soveltamiseen.

(8) Teknologiansiirtosopimukset parantavat yleensä taloudellista tehokkuutta ja edistävät kilpailua, sillä ne voivat helpottaa tutkimus- ja kehitystyön tulosten levittämistä ja vähentää päällekkäistä työtä, lisätä kannustimia alustavaan tutkimus- ja kehitystyöhön, kannustaa innovoinnin lisäämiseen ja luoda kilpailua tuotemarkkinoilla.

(9) Todennäköisyys, että tällainen tehokkuuden lisääminen ja kilpailua edistävät vaikutukset ylittävät kilpailunvastaiset vaikutukset, joita teknologiansiirtosopimusten sisältämistä rajoituksista aiheutuu, riippuu kyseisten yritysten markkinavoiman suuruudesta ja näin ollen siitä, missä määrin nämä yritykset kohtaavat kilpailua yrityksiltä, joilla on korvaavan teknologian omistusoikeus tai jotka valmistavat korvaavia tuotteita.

---

[1] EYVL 36, 6.3.1965, s. 533/65.

[2] EYVL L 1, 4.1.2003, s. 1.

[3] EUVL C 235, 1.10.2003, s. 10.

[4] EYVL L 31, 9.2.1996, s. 2.

[5] KOM(2001) 786 lopullinen, 20.12.2002.

(10) On oletettavissa, että jos osapuolten yhdistetty osuus merkityksellisistä markkinoista ei ylitä 20:tä prosenttia, kilpailijoiden väliset teknologiansiirtosopimukset, jotka eivät sisällä tietynlaisia vakavia kilpailunrajoituksia, johtavat yleensä parannuksiin tuotannossa tai jakelussa ja kuluttajat voivat saada kohtuullisen osuuden saavutetusta hyödystä.

(11) On oletettavissa, että jos kunkin osapuolen yksittäinen osuus merkityksellisistä markkinoista ei ylitä 30:tä prosenttia, muiden kuin kilpailijoiden väliset teknologiansiirtosopimukset, jotka eivät sisällä tietynlaisia vakavia kilpailunrajoituksia, johtavat yleensä parannuksiin tuotannossa tai jakelussa ja kuluttajat voivat saada kohtuullisen osuuden saavutetusta hyödystä.

(12) Jos nämä markkinaosuusrajat ylitetään, teknologiansiirtosopimusten, jotka kuuluvat 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, ei voida olettaa johtavan objektiivisesti katsoen sen laatuisiin ja niin suuriin etuihin, että ne tasoittavat sopimuksista kilpailulle aiheutuvat haitat.

(13) Tällä asetuksella ei myönnetä poikkeusta teknologiansiirtosopimuksille, joihin sisältyy rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä tuotannon tai jakelun parantamiseksi. Erityisesti teknologiansiirtosopimukset, jotka sisältävät tietynlaisia vakavia kilpailunrajoituksia kuten kolmansilta perittävien hintojen vahvistaminen, on jätettävä tällä asetuksella luodusta ryhmäpoikkeuksesta johtuvan edun ulkopuolelle riippumatta kyseisten yritysten markkinaosuudesta. Kun sopimukseen sisältyy tällaisia vakavimpia kilpailunrajoituksia, koko sopimus on jätettävä ryhmäpoikkeuksesta johtuvan edun ulkopuolelle.

(14) Jotta suojeltaisiin innovoinnin kannustimia ja immateriaalioikeuksien asianmukaista soveltamista, ryhmäpoikkeukseen on liitettävä tiettyjä ehtoja. Tätä tarkoitusta varten poikkeus erityisesti selvästi eroteltavia parannuksia koskeville takaisinluovutusvelvollisuuksille olisi rajoitettava velvoitteisiin, jotka eivät ole yksinoikeudellisia. Jos nämä ehdot eivät täyty, ainoastaan kyseinen rajoitus olisi jätettävä ryhmäpoikkeuksesta johtuvan edun ulkopuolelle.

(15) Markkinaosuusrajat, vakavia kilpailunrajoituksia sisältävien teknologiansiirtosopimusten rajaaminen poikkeuksen ulkopuolelle ja tässä asetuksessa säädetyt edellytykset riittävät yleensä varmistamaan, että järjestelyyn osallistuvat yritykset eivät voi poistaa kilpailua kyseisten hyödykkeiden merkittävältä osalta sellaisten sopimusten avulla, joihin ryhmäpoikkeusta sovelletaan.

(16) Erityistapauksissa, joissa tämän asetuksen edellytykset täyttävillä sopimuksilla on kuitenkin 81 artiklan 3 kohdan vastaisia vaikutuksia, komissio voi peruuttaa ryhmäpoikkeuksesta johtuvan edun. Tämä on mahdollista erityisesti silloin kun innovoinnin kannustimet pienenevät tai markkinoille pääsyä estetään.

(17) Asetuksessa (EY) N:o 1/2003 annetaan jäsenvaltioiden toimivaltaisille viranomaisille toimivalta peruuttaa ryhmäpoikkeuksesta johtuva etu, kun on kyse teknologiansiirtosopimuksista, joilla on perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan kanssa ristiriidassa olevia vaikutuksia jäsenvaltion alueella tai sellaisella osalla siitä, joka täyttää kaikki erillisten maantieteellisten markkinoiden tunnuspiirteet. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että tämän peruuttamista koskevan oikeuden käyttäminen ei rajoita yhteisön kilpailusääntöjen yhdenmukaista soveltamista sisämarkkinoilla eikä kyseisten sääntöjen soveltamiseksi toteutettujen toimenpiteiden vaikutuksia.

(18) Valvoakseen tehokkaammin sellaisia teknologiansiirtosopimusten rinnakkaisia verkostoja, joilla on samankaltaisia rajoittavia vaikutuksia ja jotka kattavat yli 50 prosenttia tietyistä markkinoista, komissio voi ilmoittaa, ettei tätä asetusta sovelleta kyseisiä markkinoita koskeviin tietynlaisia rajoituksia sisältäviin teknologiansiirtosopimuksiin, ja näin palauttaa tällaiset sopimukset täydellisesti perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamisalaan.

(19) Tämä asetus kattaa ainoastaan lisenssinantajan ja lisenssinsaajan väliset teknologiansiirtosopimukset. Se kattaa tällaiset sopimukset myös silloin, kun niissä asetetaan ehtoja useammalle kaupan tasolle, esimerkiksi vaatimalla lisenssinsaajaa perustamaan erityinen jakelujärjestelmä ja määrittelemällä velvoitteet, jotka lisenssinsaajan on asetettava tai jotka se voi asettaa lisenssin nojalla valmistettujen tuotteiden jälleenmyyjille. Tällaisten ehtojen ja velvoitteiden on kuitenkin noudatettava toimitus- ja jakelusopimuksiin sovellettavia kilpailusääntöjä. Tällä asetuksella ei myönnetä poikkeusta lisenssinsaajan ja sen ostajien välisille toimitus- ja jakelusopimuksille. Nämä sopimukset on vapautettu kilpailusääntöjen soveltamisesta ainoastaan, jos ne kuuluvat toimitus- ja jakelusopimuksia koskevan ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisalaan.

(20) Tämä asetus ei rajoita perustamissopimuksen 82 artiklan soveltamista,

ON ANTANUT TÄMÄN ASETUKSEN:

1 artikla

Määritelmät

1. Tässä asetuksessa sovelletaan seuraavia määritelmiä:

a) ”sopimuksella” tarkoitetaan sopimusta, yritysten yhteenliittymän päätöstä tai yhdenmukaistettua menettelytapaa;

b) ”teknologiansiirtosopimuksella” tarkoitetaan patenttilisenssisopimusta, taitotietolisenssisopimusta, ohjelmiston tekijänoikeuksien lisenssisopimusta tai yhdistettyä patentti-, taitotieto- tai ohjelmiston tekijänoikeuksien lisenssisopimusta, mukaan luettuina sellaiset sopimukset, jotka sisältävät määräyksiä, jotka koskevat hyödykkeiden myyntiä tai ostamista tai jotka liittyvät muiden immateriaalioikeuksien lisensointiin tai immateriaalioikeuksien siirtämiseen, edellyttäen että kyseiset määräykset eivät muodosta sopimuksen päätavoitetta ja liittyvät suoraan sopimustuotteiden valmistamiseen tai tarjoamiseen. Teknologiansiirtosopimuksiin luetaan myös patenttien, taitotiedon, ohjelmiston tekijänoikeuksien tai näiden yhdistelmän siirtäminen, kun teknologian käyttämiseen liittyvä riski säilyy siirtäjällä, erityisesti kun siirtämisestä maksettava korvaus riippuu liikevaihdosta, joka siirronsaajalle kertyy siirretyllä teknologialla valmistetuista tai tarjotuista tuotteista, valmistettujen tuotteiden määrästä tai kyseistä teknologiaa käyttämällä toteutettujen toimintojen lukumäärästä;

c) ”tuotteella” tarkoitetaan tavaraa ja/tai palvelua, välituotteet ja/tai -palvelut sekä lopputuotteet ja/tai -palvelut mukaan luettuina;

d) ”sopimustuotteilla” tarkoitetaan lisensoidulla teknologialla valmistettuja tai tarjottuja tuotteita;

e) ”immateriaalioikeuksiin” sisältyvät teollisoikeudet, tekijänoikeudet ja lähioikeudet;

f) ”patentilla” tarkoitetaan patentteja, patenttihakemuksia, hyödyllisyysmalleja, hyödyllisyysmallien rekisteröintihakemuksia, malleja, puolijohdetuotteiden piirimalleja, lisäsuojatodistuksia lääkkeille tai muille sellaisille tuotteille, joille on mahdollista saada lisäsuojatodistus, ja kasvinjalostajanoikeuksia;

g) ”taitotiedolla” tarkoitetaan sellaisten käytännön tietojen kokonaisuutta, jota ei ole patentoitu ja joka on kokemusten ja kokeilun tulosta ja salaista, olennaista ja yksilöityä; tässä yhteydessä ”salaisella” tarkoitetaan, että taitotieto ei ole yleisesti tunnettua eikä helposti saatavilla; ”olennaisella” tarkoitetaan, että taitotietoon sisältyy tietoa, joka on välttämätöntä sopimustuotteiden valmistamiseksi tai tarjoamiseksi; ”yksilöidyllä” tarkoitetaan, että taitotiedosta on kuvaus, joka on riittävän tarkka todentamaan salaisuuden ja olennaisuuden vaatimusten täyttymisen;

h) ”kilpailevilla yrityksillä” tarkoitetaan yrityksiä, jotka kilpailevat merkityksellisillä teknologiamarkkinoilla ja/tai merkityksellisillä tuotemarkkinoilla:

— yritykset kilpailevat ”merkityksellisillä teknologiamarkkinoilla”, jos yritykset lisensoivat kilpailevia teknologioita (todelliset kilpailijat teknologiamarkkinoilla);

— yritykset kilpailevat ”merkityksellisillä tuotemarkkinoilla”, jos ne molemmat toimivat merkityksellisillä tuote- ja maantieteellisillä markkinoilla, joilla sopimustuotteita myydään (todelliset kilpailijat tuotemarkkinoilla) tai niillä on realistiset edellytykset toteuttaa tarvittavat lisäinvestoinnit tai vastata muista välttämättömistä vaihtokustannuksista voidakseen tulla merkityksellisille tuote- ja maantieteellisille markkinoille vastauksena suhteellisten hintojen pieneen ja pysyvään nousuun (potentiaaliset kilpailijat tuotemarkkinoilla);

i) ”valikoivalla jakelujärjestelmällä” tarkoitetaan jakelujärjestelmää, jossa lisenssinantaja sitoutuu lisensoimaan sopimustuotteiden valmistuksen ja tarjonnan ainoastaan tiettyjen perusteiden mukaan valituille lisenssinsaajille, jotka sitoutuvat olemaan myymättä sopimustuotteita valtuuttamattomille jakelijoille.

2. Käsitteet ”yritys”, ”lisenssinantaja” ja ”lisenssinsaaja” kattavat myös niihin sidossuhteessa olevat yritykset.

”Sidossuhteessa olevilla yrityksillä” tarkoitetaan:

a) yrityksiä, joissa sopimuspuolella suoraan tai välillisesti on

i) valtuudet käyttää yli puolta äänimäärästä, tai

ii) valtuudet asettaa enemmän kuin puolet hallintoneuvoston, hallituksen tai yritystä lain mukaan edustavien toimielinten jäsenistä; tai

iii) oikeus johtaa yrityksen liiketoimintaa;

b) yrityksiä, joilla on suoraan tai välillisesti a alakohdassa luetellut oikeudet tai valtuudet sopimuspuoleen nähden;

c) yrityksiä, joissa b alakohdassa tarkoitetulla yrityksellä on suoraan tai välillisesti a alakohdassa luetellut oikeudet tai valtuudet;

d) yrityksiä, joissa sopimuspuolella on yhdessä yhden tai useamman a, b tai c alakohdassa tarkoitetun yrityksen kanssa taikka kahdella tai useammalla viimeksi mainituista yrityksistä yhdessä on a alakohdassa luetellut oikeudet tai toimivalta;

e) yrityksiä, joissa a alakohdassa tarkoitetut oikeudet tai valtuudet on yhdessä

i) sopimuspuolilla tai niihin sidossuhteessa olevilla a–d alakohdassa tarkoitetuilla yrityksillä, tai

ii) yhdellä tai useammalla sopimuspuolella taikka yhdellä tai useammalla niihin sidossuhteessa olevalla a–d alakohdassa tarkoitetulla yrityksellä ja yhdellä tai useammalla ulkopuolisella osapuolella.

2 artikla

Poikkeus

Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan mukaisesti ja jollei tässä asetuksessa toisin säädetä, 81 artiklan 1 kohtaa ei sovelleta kahden yrityksen välisiin teknologiansiirtosopimuksiin sopimustuotteiden valmistamiseksi tai tarjoamiseksi.

Tätä poikkeusta sovelletaan siltä osin kuin näihin sopimuksiin sisältyy 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan kuuluvia kilpailunrajoituksia. Tätä poikkeusta sovelletaan niin kauan kuin lisensoitua teknologiaa koskeva immateriaalioikeus on voimassa tai sitä ei ole mitätöity tai taitotieto pysyy salaisena, paitsi jos taitotieto tulee yleisesti tunnetuksi lisenssinsaajan toiminnan seurauksena, jolloin poikkeusta sovelletaan sopimuksen voimassaoloajan.

3 artikla

Markkinaosuusrajat

1. Kun teknologiansiirtosopimuksen tehneet yritykset ovat kilpailevia yrityksiä, 2 artiklassa säädettyä poikkeusta sovelletaan sillä edellytyksellä, että osapuolten yhdistetty markkinaosuus ei ylitä 20:tä prosenttia merkityksellisistä teknologia- tai tuotemarkkinoista.

2. Kun teknologiansiirtosopimuksen tehneet yritykset eivät ole kilpailevia yrityksiä, 2 artiklassa säädettyä poikkeusta sovelletaan sillä edellytyksellä, että kummankaan osapuolen markkinaosuus ei ylitä 30:tä prosenttia merkityksellisistä teknologia- ja tuotemarkkinoista.

3. Sovellettaessa 1 ja 2 kohtaa osapuolen markkinaosuus merkityksellisillä teknologiamarkkinoilla määritellään sen perusteella, missä määrin lisensoitua teknologiaa käytetään merkityksellisillä tuotemarkkinoilla. Lisenssiantajan markkinaosuus merkityksellisillä teknologiamarkkinoilla on lisenssinantajan ja lisenssinsaajien valmistamien tai tarjoamien sopimustuotteiden yhdistetty markkinaosuus merkityksellisillä tuotemarkkinoilla.

4 artikla

Vakavimmat kilpailunrajoitukset

1. Jos sopimuspuolina olevat yritykset ovat kilpailevia yrityksiä, 2 artiklassa säädettyä poikkeusta ei sovelleta sopimuksiin, joiden tavoitteena on suoraan tai välillisesti, yksin tai yhdessä muiden sopimuspuolten määräysvallassa olevien tekijöiden kanssa:

a) rajoittaa sopimuspuolen mahdollisuuksia määrittää hintansa myytäessä tuotteita kolmansille;

b) rajoittaa tuotantoa tai myyntiä lukuun ottamatta sopimustuotteiden tuotantoa koskevia rajoituksia, jotka on asetettu lisenssinsaajalle muussa kuin vastavuoroisessa sopimuksessa;

c) jakaa markkinat tai asiakkaat lukuun ottamatta

i) lisenssinsaajalle muussa kuin vastavuoroisessa sopimuksessa asetettua velvollisuutta käyttää lisensoitua teknologiaa ainoastaan yhdellä tai useammalla teknisellä käyttöalalla taikka yksillä tai useammilla tuotemarkkinoilla;

ii) vaatimusta, jonka mukaan lisenssinsaaja valmistaa tai tarjoaa sopimustuotteita ainoastaan omaan käyttöönsä, mukaan luettuna sopimustuotteiden myynti lisenssinsaajan omien tuotteiden varaosina;

d) rajoittaa lisenssinsaajan mahdollisuuksia käyttää omaa teknologiaansa tai rajoittaa sopimuspuolten mahdollisuuksia tehdä tutkimus- ja kehitystyötä, jollei jälkimmäinen rajoitus ole välttämätön, jotta estettäisiin lisensoidun taitotiedon paljastaminen kolmansille.

2. Jos sopimuspuolina olevat yritykset eivät ole kilpailevia yrityksiä, 2 artiklassa säädettyä poikkeusta ei sovelleta sopimuksiin, joiden tavoitteena on suoraan tai välillisesti, yksin tai yhdessä muiden sopimuspuolten määräysvallassa olevien tekijöiden kanssa:

a) rajoittaa sopimuspuolen mahdollisuuksia määrittää hintansa myytäessä tuotteita kolmansille rajoittamatta kuitenkaan toimittajan mahdollisuutta asettaa enimmäismyyntihinta tai suositella myyntihintaa, edellyttäen, että se ei johda kiinteään tai vähimmäismyyntihintaan jonkin sopimuspuolen käyttämän painostuksen tai tarjoamien kannustimien vuoksi;

b) rajoittaa alueita tai asiakkaita, joille lisenssinsaaja voi myydä sopimustuotteita, lukuun ottamatta:

i) myynnin rajoittamista lisenssinantajalle varatulle yksinmyyntialueelle tai yksinoikeuteen perustuvalle asiakasryhmälle;

ii) aktiivisen myynnin rajoittamista lisenssinantajan toiselle lisenssinsaajalle myöntämälle yksinmyyntialueelle tai yksinoikeuteen perustuvalle asiakasryhmälle;

iii) vaatimusta, jonka mukaan lisenssinsaaja valmistaa tai tarjoaa sopimustuotteita ainoastaan omaan käyttöönsä, mukaan luettuna sopimustuotteiden myynti lisenssinsaajan omien tuotteiden varaosina;

iv) kaupan tukkuportaassa toimivan lisenssinsaajan loppukäyttäjille suuntautuvan myynnin rajoittamista;

v) valikoivan jakelujärjestelmän jäsenten myynnin rajoittamista valtuuttamattomille jakelijoille;

c) rajoittaa vähittäisportaassa toimivan valikoivaan jakelujärjestelmään kuuluvan lisenssinsaajan aktiivista tai passiivista myyntiä loppukäyttäjille; tämä ei kuitenkaan rajoita mahdollisuutta kieltää järjestelmän jäsentä toimimasta valtuuttamattomassa liikkeessä.

5 artikla

Ehdot

1. Edellä 2 artiklassa säädettyä poikkeusta ei sovelleta seuraaviin teknologiansiirtosopimuksiin sisältyviin velvoitteisiin:

a) lisenssinsaajalle asetettu suora tai välillinen velvoite myöntää lisenssinantajalle tai lisenssinantajan nimeämälle kolmannelle osapuolelle yksinoikeudellisen käyttöluvan lisensoituun teknologiaan tekemiinsä selvästi eroteltaviin parannuksiin tai sen uusiin käyttösovelluksiin;

b) lisenssinsaajalle asetettu suora tai välillinen velvoite siirtää lisenssinantajalle tai lisenssinantajan nimeämälle kolmannelle osapuolelle kokonaisuudessaan tai osittain oikeudet lisensoituun teknologiaan tehtyihin parannuksiin tai sen uusiin käyttösovelluksiin;

c) suora tai välillinen velvoite olla kiistämättä lisenssinantajalla yhteismarkkinoilla olevien immateriaalioikeuksien pätevyyttä taikka niiden salaisuutta tai olennaisuutta, sanotun kuitenkaan rajoittamatta mahdollisuutta irtisanoa teknologiansiirtosopimus, jos lisenssinsaaja kiistää lisensoitujen immateriaalioikeuksien pätevyyden taikka salaisuuden tai olennaisuuden.

2. Edellä 2 artiklassa säädettyä poikkeusta ei sovelleta kilpailevien yritysten välisessä muussa kuin vastavuoroisessa teknologiansiirtosopimuksessa asetettuihin suoriin tai välillisiin velvoitteisiin, jotka rajoittavat lisenssinsaajan harjoittamaa sopimustuotteiden tuotantoa.

3. Jos sopimuspuolina olevat yritykset eivät ole kilpailevia yrityksiä, 2 artiklassa säädettyä poikkeusta ei sovelleta suoraan tai välilliseen velvoitteeseen, jolla rajoitetaan lisenssinsaajan mahdollisuuksia käyttää omaa teknologiaansa tai sopimuspuolten mahdollisuuksia tehdä tutkimus- ja kehitystyötä, jollei jälkimmäinen rajoitus ole välttämätön, jotta estettäisiin lisensoidun taitotiedon paljastaminen kolmansille.

6 artikla

Asetuksen soveltamisesta johtuvan edun peruuttaminen

1. Komissio voi asetuksen (EY) N:o 1/2003 29 artiklan mukaisesti peruuttaa tämän asetuksen soveltamisesta johtuvan edun, jos se toteaa, että jossakin erityisessä tapauksessa teknologiansiirtosopimuksella, johon tätä asetusta sovelletaan, on vaikutuksia, jotka ovat ristiriidassa perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdassa määrättyjen edellytysten kanssa, ja erityisesti jos

a) kolmansien osapuolten teknologian pääsy markkinoille rajoittuu, esimerkiksi seurauksena samankaltaisten rajoittavien sopimusten, joissa kielletään lisenssinsaajia käyttämästä kolmansien osapuolten teknologiaa, rinnakkaisten verkostojen yhdistyneestä vaikutuksesta;

b) potentiaalisten lisenssinsaajien pääsy markkinoille rajoittuu, esimerkiksi seurauksena samankaltaisten rajoittavien sopimusten, joissa kielletään lisenssinantajia myöntämästä lisenssejä muille lisenssinsaajille, rinnakkaisten verkostojen yhdistyneestä vaikutuksesta;

c) osapuolet eivät käytä lisensoitua teknologiaa ja tähän ei ole objektiivisesti pätevää syytä.

2. Jos 2 artiklassa säädetyn poikkeuksen soveltamisalaan kuuluvalla teknologiansiirtosopimuksella on yksittäisessä tapauksessa perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan mukaisten edellytysten kanssa ristiriidassa olevia vaikutuksia jäsenvaltion alueella tai sellaisella osalla siitä, joka täyttää kaikki erillisten maantieteellisten markkinoiden tunnuspiirteet, kyseisen jäsenvaltion kilpailuviranomainen voi peruuttaa tämän asetuksen soveltamisesta johtuvan edun tällä alueella samoin perustein kuin 1 kohdassa säädetään.

7 artikla

Asetuksen soveltamatta jättäminen

1. Asetuksen N:o 19/65/ETY 1 a artiklan nojalla samankaltaisten teknologiansiirtosopimusten rinnakkaisten verkostojen kattaessa yli 50 prosenttia merkityksellisistä markkinoista komissio voi säätää asetuksella, että tätä asetusta ei sovelleta teknologiansiirtosopimuksiin, jotka sisältävät erityisiä kyseisiin markkinoihin liittyviä rajoituksia.

2. Edellä 1 kohdan mukaista asetusta ei sovelleta ennen kuin kuuden kuukauden kuluttua sen antamisesta.

8 artikla

Markkinaosuusrajojen soveltaminen

1. Edellä 3 artiklassa säädettyjä markkinaosuusrajoja sovellettaessa noudatetaan seuraavia sääntöjä:

a) markkinaosuus lasketaan markkinoilla toteutuneen myynnin arvon pohjalta; jos myynnin arvosta ei ole saatavissa tietoja, asianomaisen yrityksen markkinaosuuden määrittämisessä voidaan käyttää arvioita, jotka perustuvat muihin markkinoita koskeviin luotettaviin tietoihin, mukaan lukien markkinoilla toteutuneet myyntimäärät;

b) markkinaosuus lasketaan edellistä kalenterivuotta koskevien tietojen perusteella;

c) edellä 1 artiklan 2 kohdan e alakohdassa tarkoitettujen yritysten markkinaosuus jaetaan tasan niiden yritysten kesken, joilla on 1 artiklan 2 kohdan a alakohdassa luetellut oikeudet tai valtuudet.

2. Jos 3 artiklan 1 kohdassa tai 3 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu markkinaosuus on alun perin enintään 20 prosenttia tai 30 prosenttia mutta myöhemmin nousee kyseisten tasojen yläpuolelle ylittämättä kuitenkaan 25:tä tai 35:tä prosenttia, 2 artiklassa säädetyn poikkeuksen soveltaminen jatkuu kaksi peräkkäistä kalenterivuotta sen vuoden jälkeen, jolloin 20 tai 30 prosentin markkinaosuusraja ylittyi ensimmäisen kerran.

3. Jos 3 artiklan 1 kohdassa tai 3 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu markkinaosuus on alun perin enintään 20 prosenttia tai 30 prosenttia mutta myöhemmin nousee yli 25 tai 35 prosentin, 2 artiklassa säädetyn poikkeuksen soveltaminen jatkuu yhden kalenterivuoden ajan sen vuoden jälkeen, jolloin 25 prosentin tai 35 prosentin markkinaosuusraja ylittyi ensimmäisen kerran.

4. Edellä 2 ja 3 kohdan mukaista etua ei saa yhdistää siten, että kahden kalenterivuoden jakso ylittyy.

9 artikla

Siirtymäkausi

1. Asetus (EY) N:o 240/96 kumotaan 1 päivästä toukokuuta 2004 alkaen.

2. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa määrättyä kieltoa ei sovelleta 1 päivän toukokuuta 2004 ja 31 päivän lokakuuta 2005 välisenä aikana 30 päivänä huhtikuuta 2004 jo voimassa olleisiin sopimuksiin, jotka eivät täytä tämän asetuksen mukaisia poikkeuksen edellytyksiä mutta jotka täyttivät asetuksen (EY) N:o 240/96 mukaiset edellytykset 30 päivänä huhtikuuta 2004.

10 artikla

Asetuksen voimassaoloaika

Tämä asetus tulee voimaan 1 päivänä toukokuuta 2004.

Sitä sovelletaan 30 päivään huhtikuuta 2014.

Tämä asetus on kaikilta osiltaan velvoittava, ja sitä sovelletaan sellaisenaan kaikissa jäsenvaltioissa.

Tehty Brysselissä, . . .

Suuntaviivat EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamisesta teknologiansiirtosopimuksiin

I JOHDANTO

1. Näissä suuntaviivoissa asetetaan periaatteet, joita sovelletaan teknologiansiirtosopimusten arvioimiseen EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan nojalla. Teknologiansiirtosopimukset koskevat teknologian lisensointia eli järjestelyä, jossa lisenssinantaja sallii lisenssinsaajan käyttää lisensoitua teknologiaa tavaroiden tai palvelujen valmistamiseen tai tarjoamiseen, kuten EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta teknologiansiirtosopimusten ryhmiin annetussa komission asetuksessa (EY) N:o . . ./2004 (jäljempänä "TSRPA") ([1]) on määritelty.

2. Suuntaviivojen tarkoituksena on antaa ohjeita yhtäältä TSRPA:n soveltamisesta ja toisaalta 81 artiklan soveltamisesta sellaisiin teknologiansiirtosopimuksiin, jotka eivät kuulu TSRPA:n soveltamisalaan. Suuntaviivat eivät rajoita EY:n perustamissopimuksen 82 artiklan mahdollista rinnakkaista soveltamista lisenssisopimuksiin. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltaminen yksittäispoikkeuksena tai ryhmäpoikkeuksena ei estä 82 artiklan soveltamista ([2]).

3. Suuntaviivoissa esitettyjä vaatimuksia sovellettaessa on otettava huomioon kuhunkin yksittäistapaukseen liittyvät olosuhteet. Niiden mekaaninen soveltaminen ei siis tule kysymykseen. Kukin tapaus on arvioitava siihen liittyvien tosiseikkojen perusteella, ja suuntaviivoja on sovellettava järkevästi ja joustavasti. Komissio tarkkailee TSRPA:n ja suuntaviivojen täytäntöönpanoa ja arvioi mahdollisten muutosten tarvetta.

4. Nämä suuntaviivat eivät rajoita Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tulevaisuudessa antamia tulkintoja 81 artiklasta.

II YLEISET PERIAATTEET

1. Perustamissopimuksen 81 artikla ja immateriaalioikeudet

5. Perustamissopimuksen 81 artiklan yleisenä tavoitteena on suojella markkinoilla käytävää kilpailua kuluttajien hyvinvoinnin edistämiseksi ja voimavarojen kohdentamiseksi tehokkaasti. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa kielletään sellaiset yritysten väliset sopimukset, yritysten yhdenmukaistetut menettelytavat ja yritysten yhteenliittymien päätökset ([3]), jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ([4]) ja joiden tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua ([5]). Poikkeuksena tähän sääntöön 81 artiklan 3 kohdassa määrätään, että 81 artiklan 1 kohdan kieltoa ei tarvitse soveltaa sopimuksiin, jotka osaltaan tehostavat tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistävät teknistä tai taloudellista kehitystä jättäen kuluttajille kohtuullisen osuuden näin saatavasta hyödystä asettamatta rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi, ja antamatta kyseisille yrityksille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita.

6. Immateriaalioikeuksia koskevassa lainsäädännössä annetaan patentin, tekijänoikeuden, mallioikeuden, tavaramerkin tai muun lailla suojellun oikeuden haltijalle yksinoikeus henkiseen omaisuuteensa. Immateriaalioikeuden haltijalla on immateriaalioikeuksista annetun lainsäädännön nojalla oikeus estää henkisen omaisuuden luvaton käyttö sekä hyödyntää sitä esimerkiksi myöntämällä lisenssejä kolmansille osapuolille. Kun haltija tai joku muu hänen suostumuksellaan on saattanut ETA:n markkinoille tavaran, johon liittyy immateriaalioikeuksia, immateriaalioikeudet sammuvat sikäli, että haltija ei voi enää käyttää oikeuttaan tavaran myynnin valvomiseen ([6]). Lisenssinantajalla ei ole laillisesti suojattua oikeutta estää lisenssinsaajia tai lisensoitua teknologiaa sisältävän tavaran ostajia myymästä sitä. Toisaalta suojatun teoksen jäljennösten myyminen ei johda teoksen esittämisoikeuksien, vuokrausoikeudet mukaan luettuina, sammumiseen ([7]). Oikeuksien sammumisen periaate on immateriaalioikeuksien perustarkoituksen mukainen, sillä niillä pyritään takaamaan haltijan oikeus estää muita hyödyntämästä haltijan henkistä omaisuutta ilman tämän suostumusta.

7. Vaikka immateriaalioikeuksia koskevassa lainsäädännössä myönnetään yksinomaiset käyttöoikeudet, se ei merkitse sitä, ettei kilpailulainsäädäntöä voitaisi soveltaa immateriaalioikeuksiin. Perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklaa voidaan soveltaa sopimuksiin ([8]), joissa lisenssinhaltija myöntää toiselle yritykselle luvan hyödyntää immateriaalioikeuksiaan. Se ei myöskään merkitse sitä, että immateriaalioikeudet olisivat ristiriidassa yhteisön kilpailusääntöjen kanssa. Molemmilla säännöstöillä on nimittäin samat perustavoitteet eli kuluttajien hyvinvoinnin edistäminen ja voimavarojen kohdentaminen tehokkaasti. Innovaatiotoiminta on olennainen ja dynaaminen osa avointa ja kilpailuhenkistä markkinataloutta. Immateriaalioikeudet edistävät dynaamista kilpailua kannustamalla yrityksiä investoimaan uusien tai parannettujen tuotteiden ja prosessien kehittelyyn. Niin tekee myös kilpailu, joka kannustaa yrityksiä innovointiin. Näin ollen sekä immateriaalioikeuksia että kilpailua tarvitaan innovaatiotoiminnan edistämiseksi ja sen kilpailuhenkisen hyödyntämisen varmistamiseksi.

8. Perustamissopimuksen 81 artiklan mukaisessa arviossa ei keskitytä pelkästään jälkitilanteeseen, jossa yksinoikeus saattaa vähentää kilpailua markkinoilla. Jotta dynaaminen kilpailu ei vähentyisi, on muistettava, että immateriaalioikeuksien luominen edellyttää yleensä merkittäviä investointeja ja on siten usein riskialtis hanke. Monilla immateriaalioikeuksilla on vain vähän kaupallista arvoa. Innovaation kehittäjien mahdollisuuksia hyödyntää arvokkaaksi osoittautuneita immateriaalioikeuksia ei siten saisi kohtuuttomasti rajoittaa, jotta innovaation houkuttelevuus säilyisi.

9. Arvioidessaan lisenssisopimuksia 81 artiklan nojalla komissio soveltaa immateriaalioikeuksiin periaatteessa samaa analyysimenetelmää kuin mihin tahansa muuhun omaisuuteen. Menetelmän joustavuuden ansiosta komissio voi ottaa asianmukaisesti huomioon teknologian lisensoinnin dynaamiset puolet. Tämä merkitsee erityisesti sitä, ettei immateriaalioikeuksien ja lisenssisopimusten sinänsä oleteta aiheuttavan kilpailuongelmia. Lisenssisopimukset voivat olla sellaisia, että ne eivät rajoita kilpailua ja saavat aikaan pelkästään kilpailua edistävää tehokkuutta. Toisaalta rajoittavatkin lisenssisopimukset saavat usein aikaan kilpailua edistävää tehokkuutta, joka on arvioitava 81 artiklan 3 kohdan nojalla ja suhteutettava näistä rajoittavista sopimuksista kilpailulle aiheutuviin kielteisiin vaikutuksiin ([9]).

2. **Perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamista koskevat yleiset puitteet**

10. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohtaa sovelletaan sekä sopimuspuolten välisiin kilpailunrajoituksiin että sopimuspuolten tai jonkun sopimuspuolen ja kolmansien välisiin kilpailunrajoituksiin. Kilpailunrajoitukset voivat olla joko tarkoitukseltaan tai vaikutukseltaan kilpailua rajoittavia. Kilpailua rajoittava tarkoitus merkitsee sitä, että rajoitus on sellaisenaan kilpailua rajoittava. Tällaisten rajoitusten oletetaan yhteisön kilpailusäännöillä tavoiteltujen päämäärien perusteella vaikuttavan kielteisesti kilpailuun, ja niiden osalta on siten tarpeetonta osoittaa todellisia vaikutuksia markkinoihin sovellettaessa 81 artiklan 1 kohtaa ([10]). Myöskään 81 artiklan 3 kohdan ehdot eivät todennäköisesti täyty, kun kyseessä on rajoittava tarkoitus. Sen arvioiminen, onko sopimuksen tarkoituksena rajoittaa kilpailua, perustuu tiettyihin tekijöihin. Niitä ovat ennen kaikkea sopimuksen sisältö ja sen objektiiviset tavoitteet. Lisäksi voi olla tarpeen harkita yhteyttä, jossa sitä sovelletaan (tai aiotaan soveltaa), sekä sopimuspuolten käytännön menettelytapoja ja käyttäytymistä markkinoilla ([11]). Sopimuksen käytännön täytäntöönpanotapa voi paljastaa rajoittavan tarkoituksen silloinkin, kun muodollisessa sopimuksessa ei ole selvästi tähän viittaavaa ehtoa. Todisteet sopimuspuolten subjektiivisesta aikomuksesta rajoittaa kilpailua ovat keskeinen tekijä, mutta eivät välttämätön ehto. Lisenssisopimusten osalta komissio katsoo, että TSRPA:n 4 artiklaan sisältyvän vakavimpien kilpailunrajoitusten luettelon kattamat rajoitukset ovat nimenomaan tarkoitukseltaan rajoittavia.

11. Jotta lisenssisopimuksia voidaan pitää vaikutukseltaan kilpailua rajoittavina, niiden on voitava vaikuttaa kilpailuun siinä määrin, että asianomaisilla markkinoilla vallitseviin hintoihin, tuotantoon, innovaatiotoimintaan tai tuotteiden ja palvelujen valikoimaan tai laatuun voidaan olettaa melko todennäköisesti kohdistuvan kielteisiä vaikutuksia. Kilpailuun kohdistuvien todennäköisten kielteisten vaikutusten on oltava tuntuvia ([12]). Kilpailua rajoittavia vaikutuksia esiintyy todennäköisesti, kun vähintään yhdellä sopimuspuolella on ennestään tai se saa jonkinasteista markkinavoimaa ja kun sopimuksella edistetään tämän markkinavoiman syntymistä, ylläpitämistä tai vahvistumista tai mahdollistetaan tilanne, jossa sopimuspuolet voivat hyödyntää tällaista markkinavoimaa. Markkinavoimalla tarkoitetaan kykyä pitää hinnat kilpailukykyisen tason yläpuolella tai tuotanto kilpailukykyisen tason alapuolella tuotannon määrän, tuotteiden laadun tai valikoiman taikka innovaatiotoiminnan osalta huomattavan pitkän ajan.

12. Lisenssisopimukset voivat edistää markkinavoiman syntymistä, ylläpitämistä tai vahvistumista rajoittamalla sopimuspuolten välistä kilpailua tai rajoittamalla kilpailua kolmansien osapuolten kanssa. Kilpailulle aiheutuvia todennäköisiä kielteisiä vaikutuksia arvioitaessa on otettava huomioon hintaan ja tuotantoon kohdistuvien vaikutusten lisäksi myös mahdolliset kielteiset vaikutukset innovaatiotoimintaan. Lisenssisopimukset, joilla on tuntuva kielteinen vaikutus sopimuspuolten tai kolmansien osapuolten innovaatiotoimintaan, ovat 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja sopimuksia.

13. Sopimusten rajoittavien vaikutusten arvioiminen edellyttää yleensä merkityksellisten markkinoiden määrittelyä sekä muun muassa asianomaisten tuotteiden ja teknologioiden luonteen, sopimuspuolten markkina-aseman, kilpailijoiden markkina-aseman, ostajien markkina-aseman, potentiaalisten kilpailijoiden olemassaolon ja markkinoille pääsyn esteiden tarkastelua ja arviointia.

14. Sitä, rajoittaako lisenssisopimus kilpailua, on arvioitava todellisissa olosuhteissa, joissa kilpailua esiintyisi ilman rajoittavaksi oletettua sopimusta ([13]). Arviota tehtäessä on otettava huomioon oletetusti rajoittavan sopimuksen todennäköiset vaikutukset teknologioiden väliseen kilpailuun (kilpailu kilpailevia teknologioita käyttävien yritysten välillä) ja teknologian sisäiseen kilpailuun (kilpailu samaa teknologiaa käyttävien yritysten välillä) ([14]). Sopimuksen vaikutukset kilpailulle saadaan selville vastaamalla seuraaviin kahteen kysymykseen:

a) Rajoittaako sopimus todellista tai mahdollista kilpailua, jota esiintyisi, ellei lisenssiä olisi myönnetty? Jos vastaus on myönteinen, sopimus kuuluu useimmiten 81 artiklan 1 kohdan piiriin, sillä jäsenvaltioiden väliseen kauppaan kohdistuvat vaikutukset saattavat olla tuntuvat. Kun esimerkiksi kaksi eri jäsenvaltioihin sijoittautunutta yritystä tekee kilpailevia teknologioita koskevan ristikkäisen lisenssisopimuksen ja sitoutuu olemaan myymättä tuotteitaan toisen kotimarkkinoilla, sopimus rajoittaa aiemmin esiintynyttä (mahdollista) kilpailua. Vastaavasti jos lisenssinantaja kieltää lisenssinsaajiaan käyttämästä kilpailevia teknologioita ja tämä vaatimus sulkee markkinoilta kolmansien osapuolten teknologioita, sopimus rajoittaa todellista tai mahdollista kilpailua, jota esiintyisi, ellei sopimusta olisi tehty.

b) Rajoittaako sopimus kilpailua, jota esiintyisi, ellei sopimukseen sisältyisi oletetusti kilpailua rajoittavia ehtoja? Kysymys edellyttää sen arvioimista, onko rajoitus sopimuksen tekemisen objektiivinen edellytys. Jos vastaus on myönteinen, sopimus ja siihen sisältyvät rajoitukset eivät rajoita kilpailua 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Arvion pohjana käytetään objektiivisia sopimuspuoliin liittymättömiä seikkoja eikä sopimuspuolten esittämiä subjektiivisia näkemyksiä tai niiden ominaisuuksia. Kysymys ei ole siitä, olisivatko sopimuspuolet suostuneet omassa erityistilanteessaan tekemään vähemmän rajoittavan sopimuksen vaan siitä, olisiko yritysten välinen vähemmän rajoittava sopimus vastaavissa olosuhteissa ollut mahdollinen, kun otetaan huomioon sopimuksen luonne ja markkinoiden ominaispiirteet. Esimerkiksi keskenään kilpailemattomien osapuolten väliseen sopimukseen sisältyvät alueelliset rajoitukset voivat jäädä 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalan ulkopuolelle, jos rajoitukset ovat objektiivisesti katsottuna tarpeellisia uusille markkinoille pääsyä varten. Väite, jonka mukaan toimittaja olisi voinut turvautua toiminnan vertikaaliseen yhdentämiseen, ellei rajoitusta olisi asetettu, ei riitä. Päätös vertikaalisesta yhdentämisestä riippuu monenlaisista monimutkaisista taloudellisista tekijöistä, joista osa liittyy asianomaisen yrityksen sisäiseen tilanteeseen. Jos yritys valitsee mieluummin yhteistyön kuin vertikaalisen yhdentämisen, se on joka tapauksessa yleensä merkki siitä, että vertikaalinen yhdentäminen ei ole ollut toteuttamiskelpoinen vaihtoehto.

15. Lisenssisopimukset eivät kuitenkaan aiheuta vain kilpailua rajoittavia vaikutuksia, vaan ne voivat myös edistää kilpailua merkittävästi. Lisenssisopimukset voivat edistää innovaatiotoimintaa, koska innovaation kehittäjät voivat saada keksinnöstään voittoa, jolla katetaan ainakin osa tutkimus- ja kehityskustannuksista. Lisenssisopimukset voivat johtaa myös teknologian levitykseen, minkä ansiosta lisenssinsaajan tuotantokustannukset vähenevät tai uusien tai parannettujen tuotteiden valmistaminen tulee mahdolliseksi. Lisenssinsaajan saamat tehokkuusedut syntyvät yleensä siitä, kun lisenssinantajan teknologia yhdistetään lisenssinsaajan omaisuuteen ja teknologiaan. Tällainen toisiaan täydentävien omaisuuserien yhdistäminen voi johtaa sellaiseen kustannus- tai tuotantokokoonpanoon, joka ei muuten olisi mahdollinen. Esimerkiksi lisenssinantajan tarjoaman paremman teknologian yhdistäminen lisenssinsaajan tehokkaampiin tuotanto- tai jakeluresursseihin voi vähentää tuotantokustannuksia tai johtaa korkealaatuisemman tuotteen valmistamiseen.

16. Lisenssisopimusten kilpailua edistävät vaikutukset on suhteutettava kilpailua rajoittaviin vaikutuksiin 81 artiklan 3 kohdan puitteissa. Kun kaikki 81 artiklan 3 kohdan neljä vaatimusta täyttyvät, kilpailua rajoittava lisenssisopimus on pätevä ja toteuttamiskelpoinen, eikä tämä edellytä ennakolta tehtyä päätöstä ([15]). Vakavimmat kilpailunrajoitukset täyttävät 81 artiklan 3 kohdan edellytykset vain erittäin harvoin. Yleensä (ainakin) toinen 81 artiklan 3 kohdan kahdesta ensimmäisestä ehdosta jää toteutumatta tällaisissa sopimuksissa. Ne eivät yleensä luo objektiivista taloudellista hyötyä tai hyötyä kuluttajille. Tämäntyyppiset sopimukset eivät myöskään yleensä läpäise kolmannen ehdon mukaista välttämättömyystestiä. Jos esimerkiksi kaksi kilpailijaa antaa toisilleen luvan käyttää toistensa teknologiaa ja jos sopimuksessa rajoitetaan kyseisen teknologian avulla valmistettujen tuotteiden hinnoittelua tai tuotantoa, seurauksena on yleensä tuotannon väheneminen ja voimavarojen kohdentaminen väärin sekä korkeammat kuluttajahinnat. Valmistettavien tuotteiden hinnan ja tuotannon rajoittaminen ei ole välttämätöntä, jotta saavutettaisiin mahdolliset tehokkuusedut siitä, että kummankin kilpailijan käytettävissä on kaksi teknologiaa.

3. **Markkinoiden määritelmä**

17. Komission lähestymistapa merkityksellisten markkinoiden määrittelyyn on vahvistettu sen antamissa markkinoiden määritelmää koskevissa suuntaviivoissa ([16]). Näissä suuntaviivoissa käsitellään vain niitä markkinoiden määrittelyyn liittyviä seikkoja, joilla on erityistä merkitystä teknologian lisensoinnin kannalta.

18. Teknologia on tekijä, joka sisällytetään joko tuotteeseen tai tuotantoprosessiin. Teknologian lisensointi voi siten vaikuttaa kilpailuun sekä tuotannontekijä- että tuotemarkkinoilla. Kilpailevia tuotteita myyvien osapuolten välinen sopimus, johon sisältyy kyseisten tuotteiden valmistukseen käytettävän teknologian ristikkäinen lisensointi, voi rajoittaa kilpailua kyseisillä tuotemarkkinoilla. Se voi myös rajoittaa kilpailua teknologiamarkkinoilla ja mahdollisesti myös muilla tuotannontekijämarkkinoilla. Jotta lisenssisopimusten vaikutukset kilpailuun voidaan arvioida, merkityksellisten tavara- ja palvelumarkkinoiden (tuotemarkkinat) sekä teknologiamarkkinoiden määrittely voi olla tarpeen ([17]). TSRPA:n 3 artiklassa käytetyllä ”tuotemarkkinoiden” käsitteellä tarkoitetaan merkityksellisiä tavara- ja palvelumarkkinoita sekä niiden maantieteellisessä että tuotteeseen liittyvässä ulottuvuudessa. Kuten TSRPA:n 1 artiklan 1 kohdan h alakohdassa on selvästi todettu, termiä käytetään pelkästään erottamaan merkitykselliset tavara- ja palvelumarkkinat merkityksellisistä teknologiamarkkinoista.

19. Tuotemarkkinat käsittävät erityisesti lopputuotteet ja välituotteet, joihin sisältyy lisensoitua teknologiaa, ja niiden korvikkeet.

20. Teknologiamarkkinat muodostuvat lisensoidusta teknologiasta ja sen korvikkeista eli muusta teknologiasta, jota asiakkaat voisivat käyttää korvaavana teknologiana. Teknologiamarkkinat määritellään käyttäen samoja menetelmiä kuin tuotemarkkinoita määriteltäessä. Lähtökohtana on osapuolten markkinoima teknologia, jonka pohjalta arvioidaan muut teknologiat, joihin asiakkaat voisivat vaihtaa reagoidakseen suhteellisten hintojen eli rojaltien pieneen mutta pysyvään korotukseen.

21. Kun merkitykselliset markkinat on määritelty, voidaan laskea kunkin markkinoilla toimivan kilpailijan markkinaosuus, jolla ilmaistaan markkinatoimijoiden suhteellinen markkina-asema. Teknologiamarkkinoilla yksi tapa on laskea markkinaosuudet kunkin teknologian osuutena rojalteina saaduista lisenssituloista. Tämä vastaa yksittäisen teknologian osuutta lisensoitujen kilpailevien tekniikoiden markkinoista. Toinen vaihtoehto, jota käytetään TSRPA:n 3 artiklan 3 kohdassa, on laskea osuus teknologiamarkkinoista lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden myynnin perusteella myöhemmän tuotantovaiheen markkinoilla. Tässä tapauksessa verrataan kaikkien tuotteiden myyntiä riippumatta siitä, sisältyykö niihin lisensoitua teknologiaa. TSRPA:n 3 artiklan 3 kohdan lähtökohtana on tavanomainen käytäntö ([18]) sikäli kun siinä otetaan huomioon teknologiat, joita käytetään (vain) sisäiseen tuotantoon. Teknologiamarkkinoiden kohdalla 3 artiklan 3 kohdan mukaista lähestymistapaa pidetään joka tapauksessa perusteltuna. Lähestymistapa osoittaakin yleensä hyvin teknologian vahvuuden. Ensinnäkin se kattaa mahdollisen kilpailun niiden yritysten taholta, jotka käyttävät omaa teknologiaa ja jotka todennäköisesti aloittavat teknologian lisensoinnin, jos lisenssien hintoihin tulee pieni mutta pysyvä korotus. Toiseksi niissäkin tapauksissa, joissa muut teknologian omistajat tuskin aikovat lisensoida teknologiaansa, lisenssinantajalla ei välttämättä ole markkinavoimaa teknologiamarkkinoilla, vaikka se saisikin suuren osan lisenssituloista. Jos myöhemmän tuotantovaiheen tuotemarkkinoilla esiintyy kilpailua, tämän tason kilpailu voi rajoittaa lisenssinantajan asemaa. Rojaltien nousu aiemmassa markkinavaiheessa vaikuttaa lisenssinsaajalle aiheutuviin kustannuksiin heikentäen tämän kilpailukykyä ja aiheuttaen myynnin vähenemistä. Markkinaosuuteen, joka teknologialla on tuotemarkkinoilla, sisältyy myös tämä tekijä, ja se onkin siten yleensä hyvä osoitus lisenssinantajan markkina-asemasta. TSRPA:ssa määritellyn poikkeusjärjestelmän soveltamisalaan kuulumattomissa yksittäisissä tapauksissa voi kuitenkin olla tarpeen soveltaa molempia kuvattuja lähestymistapoja, jotta lisenssinantajan markkina-asema saadaan määriteltyä täsmällisesti.

22. Tietyt lisenssisopimukset voivat vaikuttaa innovaatiotoimintaan. Tällaisia vaikutuksia arvioitaessa komissio tarkastelee kuitenkin yleensä vain sopimuksen vaikutusta kilpailuun olemassa olevilla tuote- ja teknologiamarkkinoilla ([19]). Näillä markkinoilla käytävään kilpailuun voidaan vaikuttaa sopimuksilla, jotka viivästyttävät senhetkiset tuotteet ajan mittaan korvaavien paranneltujen tai uusien tuotteiden saattamista markkinoille. Tällaisessa tapauksessa innovaatiotoiminta voi aiheuttaa kilpailua, joka on otettava huomioon arvioitaessa sopimuksen vaikutuksia tuotemarkkinoihin ja teknologiamarkkinoihin. Joissakin harvoissa tapauksissa innovaatiomarkkinoiden määrittely voi kuitenkin olla hyödyllistä ja tarpeellista. Näin on erityisesti silloin, kun sopimus vaikuttaa innovaatiotoimintaan, jonka tavoitteena on luoda uusia tuotteita, ja kun tutkimus- ja kehityskeskusten nimeäminen on mahdollista varhaisessa vaiheessa ([20]). Tällaisissa tapauksissa voidaan arvioida, jääkö sopimuksen tekemisen jälkeen vielä tarpeeksi kilpailevia tutkimus- ja kehityskeskuksia, niin että tehokas innovaatiotoimintaa koskeva kilpailutilanne säilyy.

4. **Keskenään kilpailevien ja kilpailemattomien yritysten erottaminen**

23. Yleisesti ottaen kilpailijoiden väliset sopimukset aiheuttavat suuremman vaaran kilpailulle markkinoilla kuin sellaisten yritysten väliset sopimukset, jotka eivät kilpaile keskenään. Samaa teknologiaa hyödyntävien yritysten välinen kilpailu (teknologian sisäinen kilpailu) on kuitenkin merkittävä täydentävä tekijä kilpailevia teknologioita käyttävien yritysten väliseen kilpailuun (teknologioiden välinen kilpailu). Teknologian sisäinen kilpailu voi esimerkiksi johtaa siihen, että kyseistä teknologiaa hyödyntävien tuotteiden hinnat laskevat, mistä voi aiheutua paitsi suoria ja välittömiä hyötyjä tuotteiden kuluttajille, myös lisää kilpailua kilpailevia teknologioita käyttävien yritysten välille. Lisensoinnin yhteydessä on myös otettava huomioon, että lisenssinsaajat myyvät omaa tuotettaan. Ne eivät jälleenmyy toisen yrityksen toimittamaa tuotetta. Mahdollisuudet tuotteiden erilaisuuteen ja laatuun perustuvalle kilpailulle lisenssinsaajien välillä voivat siis olla suuremmat kuin tuotteiden jälleenmyyntiä koskevien vertikaalisten sopimusten yhteydessä.

24. Jotta sopimuspuolten välinen kilpailusuhde voidaan määritellä, on tutkittava, olisivatko sopimuspuolet olleet todellisia tai mahdollisia kilpailijoita ilman sopimusta. Jos sopimuspuolet eivät ilman sopimusta olisi olleet todellisia tai mahdollisia kilpailijoita millään merkityksellisillä markkinoilla, niiden katsotaan olevan keskenään kilpailemattomia yrityksiä. Jos toisaalta lisenssinantaja ja lisenssinsaaja toimivat molemmat samoilla tuotemarkkinoilla tai teknologiamarkkinoilla, ne ovat todellisia kilpailijoita kyseisillä markkinoilla. Sopimuspuolia pidetään mahdollisina kilpailijoina tuotemarkkinoilla, jos ne olisivat todennäköisesti ilman sopimusta tehneet tarvittavat lisäinvestoinnit päästäkseen merkityksellisille markkinoille, jos tuotteen hinnoissa olisi tapahtunut pieni mutta pysyvä korotus. Sopimuspuolten katsotaan todennäköisesti olevan mahdollisia kilpailijoita tuotemarkkinoilla esimerkiksi silloin, kun lisenssinsaaja valmistaa tuotteita joillakin maantieteellisillä markkinoilla omaa teknologiaansa hyödyntäen ja alkaa valmistaa tuotteita toisilla maantieteellisillä markkinoilla kilpailevaa teknologiaa hyödyntäen. Tällaisessa tilanteessa lisenssinsaaja olisi todennäköisesti voinut päästä toisille markkinoille omaa teknologiaansa käyttäen, ellei markkinoille pääsyn esteenä ole objektiivisia tekijöitä. Sopimuspuolia pidetään mahdollisina kilpailijoina teknologiamarkkinoilla, jos ne omistavat korvattavia teknologioita, vaikka kyseisessä tapauksessa lisenssinsaaja ei lisensoisikaan omaa teknologiaansa edellyttäen, että se todennäköisesti tekisi niin reagoidakseen pieneen mutta pysyvään teknologian hintojen korotukseen.

25. Jos sopimuspuolet omistavat teknologioita, jotka estävät yksipuolisesti tai vastavuoroisesti toisen teknologian käytön, sopimuspuolia ei pidetä kilpailijoina teknologiamarkkinoilla. Teknologia on yksipuolisesti estävää, jos sitä ei voida hyödyntää loukkaamatta toista teknologiaa koskevia oikeuksia. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun yksi patentti kattaa parannuksen, joka on tehty toisen patentin kattamaan teknologiaan. Tällöin parannuspatentin hyödyntäminen edellyttää, että haltijalla on myös peruspatenttia koskeva lisenssi. Vastavuoroinen estäminen merkitsee sitä, ettei kumpaakaan teknologiaa voi käyttää loukkaamatta toista teknologiaa koskevia oikeuksia ja että haltijoilla on siten oltava toisiltaan saadut poikkeusluvat tai lisenssit. Arvioidessaan toisen teknologian käytön estävän suhteen olemassaoloa komissio luottaa objektiivisiin tosiseikkoihin sopimuspuolten subjektiivisten näkemysten sijasta. Komissio katsoo, että teknisesti korvattavissa olevien teknologioiden haltijat ovat potentiaalisia kilpailijoita teknologiamarkkinoilla, elleivät sopimuspuolet toimita vakuuttavia todisteita teknologian käytön estämisestä. Erityisen vakuuttavia todisteita tarvitaan silloin, kun kyseessä on vastavuoroinen käytön estäminen. Asianmukaiseksi todistusaineistoksi katsotaan tuomioistuimen lopulliset päätökset asiassa sekä riippumattomien asiantuntijoiden lausunnot. Viimeksi mainittujen kohdalla komissio tutkii erityisen tarkasti, miten asiantuntijat on valittu.

26. Joissakin tilanteissa voi myös olla mahdollista päätellä, että vaikka lisenssinantaja ja lisenssinsaaja tuottavat kilpailevia tuotteita, ne eivät ole merkityksellisillä tuotemarkkinoilla ja merkityksellisillä teknologiamarkkinoilla kilpailijoita, sillä lisensoitu teknologia edustaa niin mullistavaa innovaatiota, että lisenssinsaajan käyttämä teknologia on vanhentunut tai menettänyt kilpailukykynsä. Näissä tapauksissa lisenssinantajan teknologia joko luo uudet markkinat tai sulkee lisenssinsaajan teknologian markkinoiden ulkopuolelle. Useinkaan tällaista johtopäätöstä ei kuitenkaan voida tehdä sopimuksen tekoajankohtana. Aiemman teknologian vanhentuminen tai kilpailukyvyn menetys huomataan tavallisesti vasta sitten, kun teknologia tai sitä sisältävät tuotteet ovat olleet kuluttajien käytössä jonkin aikaa. Kun esimerkiksi CD-teknologia kehitettiin ja CD-soittimet ja -levyt saatettiin markkinoille, ei ollut varmaa, että tämä uusi teknologia korvaisi LP-teknologian. Se kävi ilmeiseksi vasta joitakin vuosia myöhemmin. Sopimuspuolia pidetäänkin kilpailijoina, jos sopimuksen tekohetkellä ei ole selvää, että lisenssinsaajan teknologia on vanhentunutta tai kilpailukyvytöntä. Koska sekä 81 artiklan 1 kohtaa että 81 artiklan 3 kohtaa on sovellettava sopimukseen liittyvien todellisten olosuhteiden perusteella, tosiseikkojen konkreettiset muutokset vaikuttavat arvioon. Näin ollen sopimuspuolten välisen suhteen luokitus muuttuu, jos lisenssinsaajan teknologia osoittautuu myöhemmässä vaiheessa vanhentuneeksi tai kilpailukyvyttömäksi markkinoilla.

III RYHMÄPOIKKEUSASETUKSEN SOVELTAMINEN

1. Ryhmäpoikkeuksen vaikutukset

27. Teknologiansiirtosopimuksille, jotka täyttävät TSRPA:ssa asetetut ehdot, myönnetään 81 artiklan 1 kohdan sisältämää kieltoa koskeva ryhmäpoikkeus. Ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan kuuluvat sopimukset ovat laillisesti päteviä ja lainvoimaisia. Tällaiset sopimukset voidaan kieltää vain tulevan soveltamisen osalta ja siten, että komissio tai jäsenvaltion kilpailuviranomainen peruuttaa ryhmäpoikkeuksen virallisesti. Kansalliset tuomioistuimet eivät voi yksityisoikeudellisissa oikeudenkäynneissä pitää ryhmäpoikkeukseen kuuluvia sopimuksia epäpätevinä kilpailuun liittyvistä syistä.

28. Rajoittavien teknologiansiirtosopimusten ryhmille myönnettävät ryhmäpoikkeukset perustuvat olettamukseen, että tällaiset sopimukset täyttävät 81 artiklan 3 kohdassa asetetut neljä vaatimusta. Näin ollen oletetaan, että sopimuksista syntyy taloudellisia tehokkuusetuja, että sopimuksiin sisältyvät rajoitukset ovat välttämättömiä näiden tehokkuusetujen saavuttamiseksi, että kuluttajat kyseisillä markkinoilla saavat kohtuullisen osuuden tästä hyödystä ja että sopimukset eivät anna näille yrityksille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita. Markkinaosuusrajoilla (3 artikla), vakavimpia rajoituksia koskevilla luetteloilla (4 artikla) ja ehdoilla (5 artikla) pyritään varmistamaan, että ryhmäpoikkeus myönnetään vain sopimuksille, joiden voidaan kohtuullisesti olettaa täyttävän 81 artiklan 3 kohdan neljä vaatimusta.

29. Useimmat teknologiansiirtosopimukset eivät rajoita kilpailua 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Useissa tapauksissa, joista osa mainitaan jäljempänä IV jaksossa, yksittäiset lisenssisopimukset eivät kuulu 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, koska ne joko eivät rajoita kilpailua lainkaan tai koska kilpailu ei rajoitu merkittävästi. ([21]) Mikäli tällaiset sopimukset kuuluvat joka tapauksessa TSRPA:n soveltamisalaan, ei ole tarpeen tutkia niiden kuulumista 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan. ([22])

30. Ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolella on syytä tutkia, kuuluuko yksittäinen sopimus 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan ja jos kuuluu, täyttyvätkö 81 artiklan 3 kohdassa asetetut edellytykset. Ryhmäpoikkeuksen ulkopuolelle jäävien teknologiansiirtosopimusten ei voida olettaa rikkovan 81 artiklan määräyksiä. Varsinkaan se, että sopimuspuolten markkinaosuudet ylittävät TSRPA:n 3 artiklassa asetetut markkinaosuusrajat, ei yksistään synnytä olettamusta lainvastaisuudesta. Kyseiset sopimukset saattavat olla luonteeltaan sellaisia, että ne eivät rajoita kilpailua, tai ne voivat olla kilpailua rajoittavia, mutta 81 artiklan 3 kohdan vaatimusten mukaisia. Ryhmäpoikkeuksen soveltamatta jättäminen merkitsee vain sitä, että sopimus on arvioitava tapauskohtaisesti. Sopimuksen voidaan yleensä olettaa olevan kielletty 81 artiklan nojalla vain, jos siihen sisältyy vakavimpia kilpailunrajoituksia.

2. **Ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisala ja kesto**

2.1 *Kahden osapuolen väliset sopimukset*

31. TSRPA:n 2 artiklan 1 kohdan mukaan asetus kattaa ”kahden yrityksen väliset” teknologiansiirtosopimukset. Useamman kuin kahden yrityksen väliset teknologiansiirtosopimukset eivät kuulu TSRPA:n soveltamisalaan. Ratkaiseva tekijä kahdenvälisten ja monenvälisten sopimusten erottamisessa on se, onko sopimus solmittu kahden vai useamman osapuolen välillä.

32. Kahden osapuolen välillä tehdyt sopimukset kuuluvat TSRPA:n soveltamisalaan, vaikka sopimuksessa asetettaisiinkin useampia kaupan portaita koskevia ehtoja. TSRPA:ta sovelletaan esimerkiksi lisenssisopimukseen, joka koskee tuotantovaiheen lisäksi myös jakeluvaihetta ja jossa määritellään vaatimukset, jotka lisenssinsaajan on asetettava tai jotka lisenssinsaaja voi asettaa lisenssillä valmistetun tuotteen jälleenmyyjille ([23]).

33. Useamman kuin kahden osapuolen välillä tehdyt lisenssisopimukset aiheuttavat usein samoja ongelmia kuin kahden osapuolen välillä solmitut samankaltaiset sopimukset. Arvioidessaan tapauskohtaisesti lisenssisopimuksia, jotka ovat samankaltaisia kuin ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan kuuluvat sopimukset mutta joissa on osapuolina useampia kuin kaksi yritystä, komissio soveltaa vastaavalla tavalla TSRPA:ssa asetettuja periaatteita. Useamman kuin kahden yrityksen välisiä sopimuksia, joille olisi myönnetty ryhmäpoikkeus, jos ne olisivat olleet vain kahden yrityksen välisiä sopimuksia, kohdellaan siis periaatteessa samalla tavalla kuin jos ne kuuluisivat ryhmäpoikkeuksen piiriin.

2.2 *Sopimuksen kohteena olevien tuotteiden valmistamista tai tarjoamista koskevat sopimukset*

34. Asetuksen 2 artiklasta seuraa, että TSRPA kattaa lisenssisopimukset, jos ne koskevat ”sopimustuotteiden” eli tuotteiden, jotka sisältävät lisensoitua teknologiaa tai jotka on valmistettu sen avulla, ”valmistamista tai tarjoamista”. TSRPA ei kata teknologioiden yhdistämistä (ns. pooling). Teknologioiden yhdistämisellä tarkoitetaan sopimusta, jossa kaksi tai useammat osapuolet sopivat teknologioidensa yhdistämisestä ja niiden lisensoimisesta yhtenä pakettina. Teknologioiden yhdistämisellä tarkoitetaan myös järjestelyjä, joiden puitteissa kaksi tai useammat yritykset sopivat, että kolmas osapuoli saa lisenssin teknologiapakettiin ja oikeuden myöntää siihen lisenssejä. Teknologioiden yhdistämistä käsitellään jäljempänä IV.4 jaksossa. TSRPA:ta ei sovelleta myöskään sopimuksiin, joiden mukaan lisenssinantaja on valtuuttanut lisenssinsaajan myöntämään kolmansille lisenssinantajan teknologian hyödyntämiseen oikeuttavia alilisenssejä. Vastaavasti komissio soveltaa TSRPA:ssa ja näissä suuntaviivoissa määritettyjä periaatteita kyseisiin lisenssinantajan ja lisenssinsaajan välisiin ”päälisenssisopimuksiin”. Lisenssinsaajan ja alilisenssien haltijoiden väliset sopimukset kuuluvat TSRPA:n soveltamisalaan.

35. TSRPA:ta ei sovelleta lisenssisopimuksiin, mukaan lukien ristikkäiseen lisensointiin liittyvät sopimukset, joilla pyritään estämään toisen sopimuspuolen vetoaminen immateriaalioikeuksiinsa tavoitteena estää toista sopimuspuolta hyödyntämästä omaa teknologiaansa (lisenssiin liittyvistä vaatimuksista luopumista koskeva sopimus). Sitä ei sovelleta myöskään sopimuksiin, joilla pyritään yksinomaan ratkaisemaan vaateet, joiden mukaan sopimuspuolen immateriaalioikeudet rikkovat toisen sopimuspuolen immateriaalioikeuksia tai päinvastoin (sovittelusopimukset). Kummassakaan tapauksessa sopimusta ei ole tehty sopimushyödykkeiden tuotantoa tai tarjoamista varten. Näitä sopimuksia käsitellään jäljempänä IV.3 jaksossa.

36. ”Sopimustuote” käsittää lisensoitua teknologiaa hyödyntäen tuotetut tavarat tai tarjotut palvelut. Tämä toteutuu, kun lisensoitua teknologiaa käytetään tuotantoprosessissa tai kun se on erottamaton osa tuotetta itseään. ”Lisensoitua teknologiaa sisältävillä tuotteilla” tarkoitetaan näissä suuntaviivoissa molempia tapauksia. TSRPA:ta sovelletaan kaikkiin tapauksiin, joissa teknologia lisensoidaan tavaroiden ja palvelujen tuottamista varten, mukaan luettuina lisenssinantajan tekemät alihankintasopimukset ([24]).

37. Alihankinta on järjestely, jossa lisenssinantaja antaa teknologian käyttöluvan lisenssinsaajalle, joka sitoutuu valmistamaan yksinomaan lisenssinantajalle tiettyjä tuotteita kyseistä teknologiaa käyttäen. Alihankintaan voi sisältyä myös laitteita, jotka lisenssinantaja toimittaa käytettäväksi sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen tuotantoon. Viimeksi mainittu alihankintatapaus kuuluu TSRPA:n soveltamisalaan, jos sopimuksen ensisijaisena aiheena on lisensoitu teknologia eivätkä toimitetut laitteet.

38. Alihankintasopimukset eivät yleensä kuulu 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, jos lisensoitu teknologia tai toimitetut laitteet ovat välttämättömiä sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen tuottamiselle. Sinällään ei ole kyse kilpailun rajoittamisesta, kun yritys ulkoistaa tuotannon toiselle yritykselle ja velvoittaa alihankkijan käyttämään lisensoitua teknologiaa vain sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen tuottamiseen ja toimittamaan kyseiset tavarat ja palvelut yksinomaan lisenssinantajalle. Velvoite toimittaa tavarat tai palvelut yksinomaan lisenssinantajalle on alihankintasopimuksen olennainen osa eikä se rajoita asiakkaiden toimintaa TSRPA:ssa tarkoitetulla tavalla. Velvoitteen voidaan todeta olevan tarpeellinen, jos alihankkija ei voisi ilman sopimusta tuottaa lisenssinantajan tilaamilla ominaisuuksilla varustettua tuotetta.

39. Alihankintasopimukset voivat kuitenkin kuulua 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, jos niihin liittyy muutakin kuin edellisessä kohdassa kuvattua ulkoistamista. Kilpailuun liittyviä ongelmia voi syntyä esimerkiksi silloin, kun alihankintasopimukset vähentävät alihankkijan kykyä tai halukkuutta innovoida, jos ne sulkevat kolmansia osapuolia markkinoilta tai jos ne helpottavat kilpailunvastaista yhteistyötä markkinoilla. Alihankkijalle asetettuja tutkimus- ja kehitystyön toteuttamista koskevia rajoituksia ja takaisinmyöntämisvelvoitteita käsitellään samoin kuin muiden lisenssisopimusten yhteydessä. Tämä pätee myös kilpailukieltovelvoitteisiin, joilla alihankkijaa kielletään käymästä kauppaa kolmansien osapuolten kanssa sellaisten tuotteiden osalta, joita ei ole valmistettu alihankintasopimuksen osapuolena olevalle lisenssinantajalle, tai sellaisten tekniikoiden osalta, joiden käyttöoikeus ei ole peräisin kyseiseltä lisenssinantajalta. Pelkästään se, että sopimuksen mukainen tuotanto käyttää alihankkijan koko tai melkein koko tuotantokapasiteetin, ei ole osoitus kolmansien osapuolten sulkemisesta markkinoilta, kunhan alihankkijaa ei estetä lisäämästä tuotantokapasiteettiaan.

40. Alihankinta, sellaisena kuin se on määritelty, ei kata tutkimus- ja kehitystyötä koskevaa alihankintaa, jonka puitteissa lisenssinsaaja sitoutuu jatkamaan tutkimus- ja kehitystyötä lisensoidun teknologian kattamalla alalla ja luovuttamaan parannellun teknologiapaketin lisenssinantajalle. Tällaisten sopimusten päätavoitteena on teknologian parantamiseen pyrkivien tutkimus- ja kehityspalvelujen tuottaminen eikä tavaroiden ja palvelujen tuottaminen lisensoidun teknologian avulla. Ne eivät siten kuulu TSRPA:n eivätkä näiden suuntaviivojen soveltamisalaan.

41. TSRPA ja nämä suuntaviivat eivät myöskään kata sopimuksia, joissa teknologian lisensoinnin tarkoituksena on antaa lisenssinsaajalle mahdollisuus suorittaa jatkotutkimusta ja -kehitystä omaan lukuunsa teknologian myöhempää hyödyntämistä varten. TSRPA ja nämä suuntaviivat eivät siis esimerkiksi koske jatkotutkimusprosessissa käytetyn teknologisen tutkimusvälineen lisensointia.

2.3 *Teknologiansiirtosopimusten käsite*

42. TSRPA ja nämä suuntaviivat koskevat teknologiansiirtosopimuksia. TSRPA:n 1 artiklan 1 kohdan b ja f alakohdan mukaan ”teknologia” käsittää patentit ja patenttihakemukset, hyödyllisyysmallit ja hyödyllisyysmallihakemukset, mallioikeudet, kasvinjalostajanoikeudet, puolijohdetuotteiden piirimallit, lisäsuojatodistukset lääkkeille tai muille sellaisille tuotteille, joille on mahdollista saada lisäsuojatodistus, ohjelmistojen tekijänoikeudet ja taitotiedon.

43. Taitotieto on määritelty 1 artiklan 1 kohdan g alakohdassa sellaiseksi käytännön tietojen kokonaisuudeksi, jota ei ole patentoitu ja joka on kokemusten ja kokeilun tulosta ja salaista, olennaista ja yksilöityä. ”Salaisella” tarkoitetaan, että taitotieto ei ole yleisesti tunnettua eikä helposti saatavilla. ”Olennaisella” tarkoitetaan, että taitotietoon sisältyy lisenssisopimuksen kattamien tuotteiden valmistuksen tai tarjoamisen tai lisenssisopimuksen kattaman prosessin soveltamisen kannalta välttämättömiä tietoja. ”Yksilöidyllä” tarkoitetaan, että taitotiedosta on oltava kuvaus, joka on riittävän tarkka todentamaan salaisuuden ja olennaisuuden vaatimusten täyttymisen.

44. ”Siirron” käsite edellyttää, että teknologia siirtyy yritykseltä toiselle. Siirtoon liittyy yleensä lisensointi silloin, kun lisenssinantaja antaa lisenssinsaajalle oikeuden käyttää teknologiaa rojaltien maksua vastaan. Tähän voidaan käyttää myös alilisenssiä, jolloin lisenssinsaaja, joka on saanut lisenssinantajalta luvan tähän, myöntää lisenssejä kolmansille osapuolille (alilisenssin saajille) teknologian hyödyntämistä varten. Alilisenssitapauksessa lisenssinantajan ja lisenssinsaajan välinen sopimus ei kuitenkaan kuulu TSRPA:n soveltamisalaan, sillä lisenssiä ei ole myönnetty tavaroiden ja palvelujen tuottamiseen lisensoitua teknologiaa hyödyntäen (ks. edellä 34 kohta).

45. TSRPA:n 1 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan asetus kattaa myös sopimukset, joilla teknologia siirretään, edellyttäen että siirtäjälle jää vastuu immateriaalioikeuksien hyödyntämiseen liittyvistä riskeistä. Näin tapahtuu etenkin silloin, kun siirtämisestä maksettava korvaus riippuu liikevaihdosta, joka teknologian saaneelle osapuolelle kertyy siirrettyä teknologiaa hyödyntäen valmistetuista tai tarjotuista tuotteista, kyseisten valmistettujen tuotteiden määrästä tai teknologiaa hyödyntäen toteutettujen operaatioiden määrästä. Tällaiset siirtosopimukset ovat toimintaperiaatteeltaan lähellä perinteisiä lisenssisopimuksia. Lisenssisopimuksille on yleistä, että lisenssinantajalle maksettava korvaus riippuu siitä, kuinka paljon lisenssinsaaja hyödyntää lisensoitua teknologiaa. Muunlaiset siirtotapaukset eivät kuulu TSRPA:n soveltamisalaan.

46. TSRPA:ta sovelletaan vain sellaisiin sopimuksiin, joiden päätavoitteena on teknologiansiirto eikä tavaroiden ja palvelujen osto taikka muunlaisten immateriaalioikeuksien lisensointi. Tuotteiden ostoon ja myyntiin liittyviä ehtoja sisältävät sopimukset kuuluvat TSRPA:n soveltamisalaan vain sikäli kuin kyseiset ehdot eivät ole sopimuksen päätavoite ja sikäli kuin ne liittyvät suoraan lisensoidun teknologian käyttöön. Tämä on todennäköistä tapauksissa, joissa sidotut tuotteet muodostavat sellaisen koneiston tai tuotantoprosessin, joka on suunniteltu erityisesti lisensoidun teknologian käyttöön tai sen tehokkaaseen hyödyntämiseen. Jos tuote sen sijaan on vain yksi lopputuotteeseen sisältyvä tuotantopanos, on tutkittava tarkasti, onko lisensoitu teknologia sopimuksen pääkohde. Esimerkiksi tapauksissa, joissa lisenssinsaaja valmistaa lopputuotetta jo ennestään jonkin toisen teknologian avulla, lisenssin on parannettava merkittävästi lisenssinsaajan tuotantoprosessia ja ylitettävä lisenssinantajalta ostetun tuotteen arvo. Vaatimus, jonka mukaan sidottujen tuotteiden pitää liittyä suoraan teknologian lisensointiin, merkitsee, että TSRPA ei kata sellaisten tuotteiden ostoa, jotka eivät liity mitenkään lisensoitua teknologiaa hyödyntäviin tuotteisiin. Näin on esimerkiksi silloin, kun sidottua tuotetta ei ole tarkoitettu käytettäväksi lisensoidun tuotteen kanssa, vaan se liittyy toimintaan joillakin toisilla tuotemarkkinoilla.

47. TSRPA kattaa muunlaisten immateriaalioikeuksien, kuten tavaramerkkien ja muiden tekijänoikeuksien kuin ohjelmistojen tekijänoikeuksien lisensoinnin vain sikäli kuin ne liittyvät suoraan lisensoidun teknologian käyttöön eivätkä ole sopimuksen pääkohteena. Tällä edellytyksellä varmistetaan, että muunlaisia immateriaalioikeuksia kattaville sopimuksille myönnetään ryhmäpoikkeus vain niiltä osin kuin näillä muilla immateriaalioikeuksilla taataan lisenssinsaajalle mahdollisuus hyödyntää lisensoitua teknologiaa tehokkaammin. Lisenssinantaja voi esimerkiksi antaa lisenssinsaajalle luvan käyttää tavaramerkkiään lisensoitua teknologiaa sisältävissä tuotteissa. Lisenssinsaaja voi tavaramerkin käyttöoikeuden ansiosta hyödyntää lisensoitua teknologiaa paremmin, kun kuluttajat yhdistävät välittömästi tuotteen ja lisensoidun teknologian ansiosta siihen sisältyvät ominaisuudet. Lisenssinsaajalle asetettu velvollisuus käyttää lisenssinantajan tavaramerkkiä voi myös edistää teknologian levitystä, sillä lisenssinantaja voi siten ilmoittaa olevansa käytetyn teknologian haltija. Jos kuitenkin lisensoidun teknologian arvo lisenssinsaajalle on pieni, koska se käyttää jo ennestään samaa tai hyvin samantapaista teknologiaa ja sopimuksen pääkohteena on tavaramerkki, TSRPA:ta ei voida soveltaa ([25]).

48. Tekijänoikeuden lisensointia suojellun teoksen tuotannon ja jakelun mahdollistamiseksi eli kopioiden valmistamiseksi jälleenmyyntiä varten pidetään samana asiana kuin teknologian lisensointia. Tällaiset lisenssisopimukset liittyvät tuotteiden valmistukseen ja myyntiin immateriaalioikeuden nojalla, joten niiden katsotaan olevan luonteeltaan samanlaisia kuin teknologiansiirtosopimukset, ja niihin liittyy yleensä samanlaisia ongelmia. Komissio soveltaa näin ollen pääsääntöisesti TSRPA:ssa ja näissä suuntaviivoissa asetettuja periaatteita arvioidessaan 81 artiklan nojalla tekijänoikeuksien lisensointia.

49. Esittämisoikeuksien ja tekijänoikeuksia koskevien muiden oikeuksien lisensointiin katsotaan sen sijaan liittyvän erityyppisiä ongelmia, eikä kyseisenlaisen lisensoinnin arvioiminen näissä suuntaviivoissa esitettyjen periaatteiden pohjalta ole välttämättä tarkoituksenmukaista. Esityksiin liittyvien erilaisten oikeuksien yhteydessä arvo ei synny teoksen kopioiden valmistamisesta ja myynnistä, vaan jokaisesta suojellun teoksen yksittäisestä esittämiskerrasta. Oikeutta voidaan hyödyntää erilaisin keinoin, kuten esittämällä, näyttämällä tai vuokraamalla suojattua materiaalia, esimerkiksi elokuvia, musiikkia tai urheilutapahtumia. Sovellettaessa 81 artiklaa on otettava huomioon teoksen erityislaatu ja tapa, jolla sitä hyödynnetään ([26]). Komissio ei näin ollen sovella TSRPA:ta ja näitä suuntaviivoja kyseisten muiden oikeuksien lisensointiin.

50. Komissio ei myöskään ulota TSRPA:ssa ja näissä suuntaviivoissa asetettuja periaatteita tavaramerkkien lisensointiin. Tavaramerkkejä lisensoidaan kuitenkin usein tavaroiden ja palvelujen jakelun ja jälleenmyynnin yhteydessä, ja toiminta on yleensä lähempänä jakelusopimuksia kuin teknologian lisensointia. Jos tavaramerkin käyttöoikeus liittyy suoraan tavaroiden ja palvelujen käyttöön, myyntiin tai jälleenmyyntiin eikä ole sopimuksen pääkohteena, lisenssisopimus kuuluu EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta tiettyihin vertikaalisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin annetun komission asetuksen (EY) N:o 2790/1999 soveltamisalaan ([27]).

2.4 *Kesto*

51. Ryhmäpoikkeusta sovelletaan niin kauan kuin lisensoitu immateriaalioikeus ei ole sammunut tai sitä ei ole julistettu pätemättömäksi. Taitotiedon yhteydessä ryhmäpoikkeusta sovelletaan niin kauan kuin lisensoitu taitotieto säilyy salaisena, paitsi jos taitotieto tulee julkisesti tunnetuksi lisenssinsaajan toiminnan tuloksena, jolloin poikkeusta sovelletaan sopimuksen voimassaoloajan (ks. TSRPA:n 2 artikla).

52. Ryhmäpoikkeusta sovelletaan jokaiseen sopimuksen kattamaan lisensoituun immateriaalioikeuteen, ja sen soveltaminen päättyy, kun viimeinen immateriaalioikeus, joka muodostaa ”teknologian” TSRPA:n mukaisesti (ks. edellä kohta 42), raukeaa, tulee mitättömäksi tai muuttuu julkiseksi omaisuudeksi.

53. Ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävien sopimusten arviointi voi olla erilainen riippuen kyseessä olevasta immateriaalioikeudesta ja esimerkiksi siitä, kattaako sopimus peruspatentin vai parannuksen sammuneeseen peruspatenttiin.

2.5 *Suhde muihin ryhmäpoikkeusasetuksiin*

54. TSRPA kattaa kahden osapuolen väliset sopimukset, jotka koskevat teknologian lisensointia sopimustuotteiden valmistamista tai tarjoamista varten. Teknologiaa voi kuitenkin sisältyä myös muuntyyppisiin sopimuksiin. Lisensoitua teknologiaa hyödyntävät tuotteet myydään lopulta markkinoilla, joten on tarpeen käsitellä TSRPA:n ja perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta erikoistumissopimusten ryhmiin annetun komission asetuksen (EY) N:o 2658/2000 ([28]), 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta tutkimus- ja kehityssopimusten ryhmiin annetun komission asetuksen (EY) N:o 2659/2000 ([29]) ja EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta tiettyihin vertikaalisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin annetun komission asetuksen (EY) N:o 2790/1999 ([30]) välistä suhdetta.

2.5.1 Erikoistumissopimuksista ja T&K-sopimuksista annetut ryhmäpoikkeusasetukset

55. Erikoistumissopimuksista annetun asetuksen 2658/2000 1 artiklan 1 kohdan c alakohdassa todetaan, että asetus kattaa muun muassa yhteistä tuotantoa koskevat sopimukset, joiden perusteella kaksi tai useampi osapuoli sitoutuu tuottamaan yhdessä tiettyjä tuotteita. Asetusta sovelletaan myös määräyksiin, jotka koskevat immateriaalioikeuksien luovuttamista tai käyttöä, edellyttäen että ne eivät sisällä kyseisten sopimusten pääasiallista tavoitetta, mutta liittyvät suoraan niiden soveltamiseen ja ovat sen kannalta välttämättömiä.

56. Kun yritykset perustavat tuotannollisen yhteisyrityksen ja antavat yhteisyritykselle oikeuden hyödyntää teknologiaa, jota käytetään yhteisyrityksen valmistamien tuotteiden tuotantoon, lisensointi kuuluu asetuksen 2658/2000 eikä TSRPA:n soveltamisalaan. Tuotannolliseen yhteisyritykseen liittyvää lisensointia käsitellään vastaavasti yleensä asetuksen 2658/2000 mukaisesti. Jos yhteisyritys kuitenkin lisensoi teknologiaa kolmansille osapuolille, tämä toiminta ei liity yhteisyrityksen tuotantoon eikä siten kuuluu kyseisen asetuksen soveltamisalaan. Tällaiset lisenssisopimukset, joissa yhdistetään sopimuspuolten teknologiat, ovat teknologioiden yhdistämistä (pooling), jota käsitellään jäljempänä IV.4 jaksossa.

57. Tutkimus- ja kehityssopimuksista annettu asetus 2659/2000 kattaa kahden tai useamman yrityksen väliset sopimukset, joiden tarkoituksena on yhteinen tutkimus- ja kehitystyö sekä tämän tutkimus- ja kehitystyön tulosten yhteinen hyödyntäminen. Asetuksen 2 artiklan 11 kohdan mukaan tutkimus- ja kehitystyö tai tulosten hyödyntäminen on yhteistä, jos siihen liittyvät tehtävät suorittaa yhteinen ryhmä, järjestö tai yritys tai kolmas osapuoli osapuolten yhteisestä toimeksiannosta tai jos tehtävät jaetaan osapuolille tutkimukseen, kehittämiseen, tuotantoon tai jakeluun erikoistumisen perusteella, lisensointi mukaan luettuna.

58. Tästä seuraa, että asetus 2659/2000 kattaa sopimuspuolten välisen lisensoinnin ja yhteiseen kokonaisuuteen kuuluvien osapuolten toteuttaman lisensoinnin tutkimus- ja kehityssopimusten yhteydessä. Sopimuspuolet voivat tällaisen sopimuksen yhteydessä myös määritellä ehdot, joiden mukaan lisenssi tutkimus- ja kehityssopimuksen tuloksien voidaan myöntää kolmansille osapuolille. Lisenssin saaneet kolmannet osapuolet eivät kuitenkaan ole tutkimus- ja kehityssopimuksen osapuolia, joten erillinen kolmansien osapuolten kanssa tehty lisenssisopimus ei kuulu asetuksen 2659/2000 soveltamisalaan. Tällaisille lisenssisopimuksille myönnetään ryhmäpoikkeus, jos ne täyttävät TSRPA:ssa asetetut edellytykset.

2.5.2 Vertikaalisista sopimuksista annettu ryhmäpoikkeusasetus

59. Vertikaalisista sopimuksista annettu komission asetus (EY) N:o 2790/1999 kattaa sopimukset, joihin sitoutuneet kaksi yritystä tai useampi yritys toimivat sopimuksen kannalta eri tuotanto- tai jakeluportailla ja jotka koskevat osapuolille asetettuja tiettyjen tavaroiden ja palvelujen ostoon, myyntiin ja jälleenmyyntiin sovellettavia ehtoja. Se kattaa näin ollen toimitus- ja jakelusopimukset ([31]).

60. Kun otetaan huomioon, että TSRPA kattaa vain kahden osapuolen väliset sopimukset ja että lisenssinsaaja, joka myy lisensoitua teknologiaa sisältäviä tuotteita, on asetuksen 2790/1999 mukaisesti toimittaja, nämä ryhmäpoikkeusasetukset liittyvät varsin läheisesti toisiinsa. Lisenssinantajan ja lisenssinsaajan välinen sopimus kuuluu TSRPA:n soveltamisalaan, kun taas lisenssinsaajan ja ostajien väliset sopimukset kuuluvat asetuksen 2790/1999 ja vertikaalisista rajoituksista annettujen suuntaviivojen ([32]) soveltamisalaan.

61. TSRPA:n mukaista ryhmäpoikkeusta sovelletaan myös sellaiseen lisenssinantajan ja lisenssinsaajan väliseen sopimukseen, jossa lisenssinsaajalle asetetaan vaatimuksia sen suhteen, miten lisensoitua teknologiaa sisältävää tuotetta on myytävä. Lisenssinsaaja voidaan velvoittaa esimerkiksi luomaan tietynlainen jakelujärjestelmä, kuten yksinjakelujärjestelmä tai valikoiva jakelujärjestelmä. Näiden velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi tehtyjen jakelusopimusten on kuitenkin oltava asetuksen 2790/1999 mukaisia, jotta niille voidaan myöntää ryhmäpoikkeus. Lisenssinantaja voi esimerkiksi vaatia lisenssinsaajaa luomaan yksinjakeluun perustuvan järjestelmän erityisten sääntöjen mukaisesti. Asetuksen 2790/1999 4 artiklan b kohdasta seuraa kuitenkin, että jakelijalla on oltava oikeus passiiviseen myyntiin muille yksinjakelualueille.

62. Lisäksi jakelijoilla on periaatteessa oltava oikeus aktiiviseen ja passiiviseen myyntiin alueille, joilla on lisensoidun teknologian avulla omia tuotteitaan valmistavien muiden lisenssinsaajien jakelujärjestelmiä. Asetuksen 2790/1999 kannalta jokainen lisenssinsaaja on erillinen toimittaja. Kyseiseen asetukseen sisältyvän ryhmäpoikkeuksen perusteita voidaan kuitenkin soveltaa myös silloin, kun lisenssinsaajat myyvät lisensoitua teknologiaa sisältävät tuotteet yhteisellä, lisenssinantajalle kuuluvalla merkillä. Kun myytävillä lisensoitua teknologiaa sisältävillä tuotteilla on yhteinen kaupallinen identiteetti, samat tehokkuuteen liittyvät syyt kuin yksittäisessä vertikaalisessa jakelujärjestelmässä voivat perustella samankaltaisten rajoitusten soveltamisen lisenssinsaajien välisiin jakelujärjestelmiin. Tällaisessa tapauksessa komissio tuskin ryhtyisi arvioimaan rajoituksia, jos asetuksen 2790/1999 vaatimukset täyttyvät vastaavasti. Jotta yhteinen kaupallinen identiteetti syntyy, tuotteet on myytävä ja markkinoitava samalla tavaramerkillä, joka parhaiten ilmaisee laatua ja muita kuluttajalle tärkeitä ominaisuuksia. Ei riitä, että tuotteessa on lisenssinsaajan merkin lisäksi lisenssinantajan merkki, josta tämä tunnistetaan lisensoidun teknologian lähteeksi.

3. **Ryhmäpoikkeusasetuksen luoma oikeusvarmuus (”safe harbour”)**

63. TSRPA:n 3 artiklan mukaan kilpailua rajoittaville sopimuksille myönnettävä ryhmäpoikkeus edellyttää tiettyjen markkinaosuusrajojen noudattamista. Näin ryhmäpoikkeuksen soveltamisala rajataan sopimuksiin, joiden voidaan yleensä olettaa täyttävän 81 artiklan 3 kohdassa asetetut edellytykset.

64. Sovellettava raja-arvo riippuu siitä, onko sopimus solmittu kilpailijoiden välillä vai sellaisten yritysten välillä, jotka eivät kilpaile keskenään. Yritykset ovat TSRPA:n mukaan kilpailijoita merkityksellisillä teknologiamarkkinoilla, jos ne lisensoivat kilpailevia teknologioita kolmansille. Mahdollista kilpailua teknologiamarkkinoilla ei ole otettu huomioon markkinaosuusrajojen soveltamisen yhteydessä. Mahdollinen kilpailu teknologiamarkkinoilla otetaan huomioon, kun oikeusvarmuutta ei ole, ja se voi tällöin johtaa sopimuspuolten välisen kilpailusuhteen luokituksen muuttamiseen (ks. erityisesti edellä 24 kohta).

65. Yritykset ovat kilpailijoita tiettyjen tuotteiden osalta, jos molemmat yritykset toimivat niillä merkityksellisillä tuotemarkkinoilla ja maantieteellisillä markkinoilla, joilla lisensoitua teknologiaa sisältäviä tuotteita myydään (todelliset kilpailijat). Niitä pidetään kilpailijoina myös, jos niillä on realistiset edellytykset toteuttaa tarvittavat lisäinvestoinnit tai vastata muista välttämättömistä vaihtamiskustannuksista voidakseen tulla merkityksellisille tuote- ja maantieteellisille markkinoille, jos suhteelliset hinnat nousevat vähän mutta pysyvästi (potentiaaliset kilpailijat).

66. 64 ja 65 kohdasta seuraa, että yritykset eivät ole kilpailijoita TSRPA:ssa tarkoitetulla tavalla, jos lisenssinantaja ei ole todellinen eikä mahdollinen tavarantoimittaja merkityksellisillä markkinoilla eikä lisenssinsaaja, joka jo toimii kyseisillä tuotemarkkinoilla, myönnä lisenssejä kilpailevaan teknologiaan, vaikka se omistaisi kilpailevan teknologian ja hyödyntäisi sitä tuotannossaan. Osapuolista voi kuitenkin myöhemmin tulla kilpailijoita, jos lisenssinsaaja alkaa myöntää lisenssejä teknologiaansa tai jos lisenssinantajasta tulee todellinen tai mahdollinen tavarantoimittaja merkityksellisillä markkinoilla. Lisäksi, kuten 64 kohdassa on todettu, mahdollinen kilpailu teknologiamarkkinoilla otetaan huomioon markkinaosuusrajan ylittyessä.

67. Kilpailijoiden välisten sopimusten osalta markkinaosuusraja on 20 prosenttia ja keskenään kilpailemattomien yritysten välisten sopimusten osalta 30 prosenttia (ks. TSRPA:n 3 artiklan 1 ja 2 kohta. Jos lisenssisopimuksen osapuolina olevat yritykset eivät kilpaile keskenään, sopimus kuuluu ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan, mikäli kummankaan sopimuspuolen markkinaosuus ei ylitä 30:tä prosenttia merkityksellisistä teknologia- ja tuotemarkkinoista. Jos lisenssisopimuksen osapuolina olevat yritykset ovat kilpailijoita, sopimus kuuluu ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan, mikäli sopimuspuolten yhdistetty markkinaosuus ei ylitä 20:tä prosenttia merkityksellisistä teknologia- ja tuotemarkkinoista. Markkinaosuusrajoja sovelletaan sekä teknologiamarkkinoihin että lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden markkinoihin. Jos sovellettava markkinaosuusraja ylittyy joillakin merkityksellisillä markkinoilla, ryhmäpoikkeusta ei voida soveltaa kyseisiä merkityksellisiä markkinoita koskevaan sopimukseen.

68. Teknologiamarkkinoiden kohdalla TSRPA:n 3 artiklan 3 kohdasta seuraa, että lisenssinantajan markkinaosuus lasketaan yhdistämällä lisenssinantajan, lisenssinsaajan ja muiden lisenssinantajan teknologiaa sisältäviä tuotteita myyvien lisenssisaajien kokonaismyynti kullakin tuotemarkkinoilla erikseen ([33]). Jos sopimuspuolet ovat kilpailijoita teknologiamarkkinoilla, lisenssinsaajan teknologiaa sisältävien tuotteiden myynti on lisättävä lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden myyntiin. Jos kyseessä on uusi teknologia, johon perustuvaa myyntiä ei vielä ole, markkinaosuudeksi määritellään nolla. Kun myynti alkaa, teknologia alkaa kerätä markkinaosuutta.

69. Tuotemarkkinoiden osalta lisenssinsaajan markkinaosuus lasketaan yhdistämällä lisenssinsaajan lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden myynti ja kilpailevien tuotteiden myynti eli lisenssinsaajan kokonaismyynti kyseisillä tuotemarkkinoilla. Jos lisenssinantaja on myös tuotteiden toimittaja asianomaisilla merkityksellisillä markkinoilla, lisenssinantajan myynti kyseisillä tuotemarkkinoilla on myös otettava huomioon. Tuotemarkkinaosuuksia laskettaessa ei kuitenkaan oteta huomioon muiden lisenssinsaajien myyntiä, kun lasketaan lisenssinsaajan ja/tai lisenssinantajan markkinaosuutta.

70. Markkinaosuudet on laskettava käyttäen myynnin arvoa koskevia tietoja, jos tiedot ovat saatavilla. Ne antavat yleensä teknologian asemasta tarkemman kuvan kuin määrää koskevat tiedot. Jos arvoa koskevia tietoja ei kuitenkaan ole saatavilla, voidaan käyttää muita luotettavia markkinatietoja, myynnin määrää koskevat tiedot mukaan luettuina.

71. Seuraavassa on edellä esitettyjen periaatteiden mukaisia esimerkkejä:

Lisensointi sellaisten yritysten välillä, jotka eivät ole kilpailijoita

Esimerkki 1

Yritys A on erikoistunut bioteknologian tuotteiden ja tekniikoiden kehittämiseen ja on kehittänyt uuden Xeran-nimisen tuotteen. Se ei ole Xeranin massatuottaja eikä sillä ole kyseisen tuotteen tuotantovälineitä eikä jakelukanavia. Yritys B on yksi kilpailevien tuotteiden valmistajista, ja nämä tuotteet valmistetaan vapaasti saatavilla olevaa patentoimatonta teknologiaa käyttäen. Vuonna 0 myi 25 miljoonan euron arvosta tuotteita, jotka oli valmistettu vapaasti saatavilla olevaa patentoimatonta teknologiaa käyttäen. Vuonna 1 A myöntää B:lle lisenssin Xeranin tuottamista varten. Kyseisenä vuonna B myy 15 miljoonan euron arvosta vapaasti saatavilla olevalla teknologialla valmistettuja tuotteita ja 15 miljoonan euron arvosta Xerania. Vuonna 2 ja sitä seuraavina vuosina B valmistaa ja myy vain Xerania 40 miljoonan euron arvosta vuosittain. Lisäksi A myöntää vuonna 1 lisenssin C:lle. C ei ole ennen toiminut kyseisillä tuotemarkkinoilla. C valmistaa ja myy ainoastaan Xerania 10 miljoonan euron arvosta vuonna 1 ja 15 miljoonan euron arvosta vuonna 2 ja sitä seuraavina vuosina. Xeranin ja sen korvaavien tuotteiden, joilla B ja C toimivat, kokonaisarvon arvioidaan olevan 200 miljoonaa euroa kunakin vuonna.

Vuonna 1, jolloin lisenssisopimus tehdään, A:n markkinaosuus teknologiamarkkinoilla on 0 %, koska se lasketaan Xeranin edellisvuoden kokonaismyynnin perusteella. Vuonna 2 A:n markkinaosuus teknologiamarkkinoilla on 12,5 %, mikä vastaa B:n ja C:n edellisvuoden Xeran-tuotantoa. Vuonna 3 ja sitä seuraavina vuosina A:n markkinaosuus teknologiamarkkinoilla on 27,5 %, mikä vastaa B:n ja C:n edellisvuoden Xeran-tuotantoa.

Vuonna 1 B:n markkinaosuus tuotemarkkinoilla on 12,5 %, mikä vastaa B:n 25 miljoonan euron liikevaihtoa vuonna 0. Vuonna 2 B:n markkinaosuus on 15 %, koska sen myynti kasvoi 30 miljoonaan euroon vuonna 1. Vuonna 3 ja sitä seuraavina vuosina B:n markkinaosuus on 20 %, koska sen vuosiliikevaihto on 40 miljoonaa euroa. C:n markkinaosuus tuotemarkkinoilla on 0 % vuonna 1, 5 % vuonna 2 ja 7,5 % seuraavina vuosina.

Koska sopimuspuolet eivät kilpaile keskenään ja A:n, B:n ja C:n markkinaosuudet jäävät kunakin vuonna alle 30 prosenttiin, sopimukset kuuluvat TSRPA:n mukaisen oikeusvarmuuden piiriin.

Esimerkki 2

Sama tilanne kuin esimerkissä 1, mutta B ja C toimivat eri maantieteellisillä markkinoilla. Oletetaan, että Xeranin ja sen korvaavien tuotteiden markkinoiden kokonaisarvo on molemmilla markkinoilla vuosittain 100 miljoonaa euroa.

Tässä tapauksessa A:n markkinaosuus teknologiamarkkinoilla on laskettava erikseen kummankin maantieteellisen markkina-alueen osalta. Niillä markkinoilla, joilla B toimii, A:n markkinaosuus riippuu B:n Xeran-myynnistä. Koska koko markkinoiden arvon oletetaan tässä esimerkissä olevan 100 miljoonaa euroa eli puolet esimerkin 1 markkinoiden arvosta, A:n markkinaosuus on 0 % vuonna 1, 15 % vuonna 2 ja 40 % seuraavina vuosina. B:n markkinaosuus on 25 % vuonna 1, 30 % vuonna 2 ja 40 % vuonna 3. Vuosina 1 ja 2 sekä A:n että B:n markkinaosuus jää alle 30 %:n raja-arvon. Sen sijaan vuodesta 3 alkaen raja-arvo ylittyy, joten TSRPA:n 8 artiklan 3 kohdan mukaan vuoden 4 jälkeen A:n ja B:n välinen lisenssisopimus ei voi enää hyötyä oikeusvarmuudesta vaan sitä on arvioitava yksittäistapauksena.

Niillä markkinoilla, joilla C toimii, A:n markkinaosuus riippuu C:n Xeran-myynnistä. Teknologiamarkkinoilla A:n markkinaosuus, joka perustuu C:n edellisvuoden myyntiin, on siis 0 % vuonna 1, 10 % vuonna 2 ja 15 % seuraavina vuosina. C:llä on sama markkinaosuus tuotemarkkinoilla: 0 % vuonna 1, 10 % vuonna 2 ja 15 % seuraavina vuosina. A:n ja C:n välinen lisenssisopimus kuuluu siis koko tarkasteluajanjakson ajan oikeusvarmuuden piiriin.

Kilpailijoiden väliset lisenssisopimukset

Esimerkki 1

Yritykset A ja B toimivat erään kemiallisen tuotteen samoilla merkityksellisillä markkinoilla. Molemmilla on patentti erilaisiin teknologioihin, joilla valmistetaan kyseistä tuotetta. Vuonna 1 A ja B tekevät ristikkäisen lisenssisopimuksen, joka oikeuttaa sopimuspuolet käyttämään toistensa teknologiaa. Vuonna 0 A:n ja B:n tuotannossa sovelletaan vain yrityksen omaa teknologiaa, ja A myy tuotetta 15 miljoonan euron arvosta ja B 20 miljoonan euron arvosta. Vuodesta 1 alkaen molemmat käyttävät sekä omaa että toisen sopimuspuolen teknologiaa. A myy vuodesta 1 alkaen omalla teknologiallaan valmistettua tuotetta 10 miljoonalla eurolla ja B:n teknologialla valmistettua tuotetta myös 10 miljoonalla eurolla. B myy vuodesta 1 alkaen omalla teknologiallaan valmistettua tuotetta 15 miljoonalla eurolla ja A:n teknologialla valmistettua tuotetta 10 miljoonalla eurolla. Tuotteen ja sen korvaavien tuotteiden markkinoiden kokonaisarvon arvioidaan olevan vuosittain 100 miljoonaa euroa.

TSRPA:n mukaista lisenssisopimusta arvioitaessa A:n ja B:n markkinaosuudet on laskettava sekä teknologia- että tuotemarkkinoilla. A:n markkinaosuus tuotemarkkinoilla riippuu siitä, kuinka paljon edellisvuonna myytiin tuotetta, jonka A tai B olivat valmistaneet A:n teknologiaa käyttäen. Vuonna 1 A:n markkinaosuus teknologiamarkkinoilla on siis 15 %, mikä vastaa sen omaa tuotantoa ja 15 miljoonan euron myyntiä vuonna 0. Vuodesta 2 alkaen A:n markkinaosuus teknologiamarkkinoilla on 20 %, mikä vastaa tuotteen 20 miljoonan euron myyntiä, josta A ja B olivat kukin valmistaneet (A:n teknologiaa käyttäen) ja myyneet 10 miljoonan euron arvosta. B:n markkinaosuus teknologiamarkkinoilla on vuonna 1 20 % ja seuraavina vuosina 25 %.

A:n ja B:n markkinaosuudet tuotemarkkinoilla riippuvat siitä, paljonko yritykset ovat myyneet tuotetta edellisvuonna riippumatta siitä, mitä teknologiaa ne ovat käyttäneet. A:n markkinaosuus tuotemarkkinoilla on 15 % vuonna 1 ja 20 % seuraavina vuosina. B:n markkinaosuus tuotemarkkinoilla on 20 % vuonna 1 ja 25 % seuraavina vuosina.

Koska kyseessä on kilpailevien yritysten välinen sopimus, niiden yhdistetty markkinaosuus ei saa teknologia- eikä tuotemarkkinoilla ylittää 20 prosentin raja-arvoa, jotta ne voivat hyötyä oikeusvarmuudesta. Tämä ehto ei selvästikään täyty. Yhdistetty markkinaosuus teknologia- ja tuotemarkkinoilla on 35 % vuonna 1 ja 45 % seuraavina vuosina. Tätä kilpailevien yritysten välistä sopimusta on siis arvioitava yksittäistapauksena.

4. **Vakavimmat kilpailunrajoitukset ryhmäpoikkeusasetuksen mukaan**

4.1 *Yleiset periaatteet*

72. TSRPA:n 4 artikla sisältää luettelon vakavimmista kilpailunrajoituksista. Rajoituksen luokittelu vakavimpiin kilpailunrajoituksiin perustuu rajoituksen luonteeseen ja kokemuksiin, jotka osoittavat tällaisten rajoitusten olevan lähes aina kilpailunvastaisia. Yhteisöjen tuomioistuinten oikeuskäytännön ([34]) mukaisesti tällainen rajoitus voi johtua sopimukseen sisältyvästä selvästä tavoitteesta tai yksittäisen tapauksen olosuhteista (ks. edellä 10 kohta). Sopimuksen taustalla olevat tosiseikat ja olosuhteet, joissa sopimus pannaan täytäntöön, on mahdollisesti syytä tutkia ennen kuin voidaan tehdä päätös siitä, kuuluuko yksittäinen rajoitus vakavimpiin kilpailunrajoituksiin.

73. Jos teknologiansiirtosopimukseen sisältyy jokin vakavimpiin kilpailunrajoituksiin kuuluva rajoitus, sopimus jää TSRPA:n 4 artiklan 1 ja 2 kohdan perusteella kokonaisuudessaan ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolelle. Vakavimpia kilpailunrajoituksia ei voida erottaa sopimuksesta. Komissio katsoo lisäksi, että vakavimmat kilpailunrajoitukset täyttävät tapauskohtaisessa arvioinnissa 81 artiklan 3 kohdan neljä edellytystä vain poikkeustapauksissa (ks. edellä 16 kohta).

74. TSRPA:n 4 artiklassa erotellaan kilpailijoiden väliset sopimukset ja sopimukset, joiden osapuolet eivät kilpaile keskenään.

4.2 *Kilpailijoiden väliset sopimukset*

75. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdassa luetellaan kilpailijoiden väliseen lisensointiin liittyvät vakavimmat kilpailunrajoitukset. TSRPA ei tämän säännöksen mukaan kata sopimuksia, joiden tavoitteena on suoraan tai välillisesti, yksin tai yhdessä muiden sopimuspuolten määräysvallassa olevien tekijöiden kanssa:

a) rajoittaa sopimuspuolen mahdollisuuksia määrittää hintansa myytäessä tuotteita kolmansille;

b) rajoittaa tuotantoa tai myyntiä, lukuun ottamatta sellaisia lisensoitua teknologiaa hyödyntävien tuotteiden tuotantoa koskevia rajoituksia, jotka on asetettu lisenssinsaajalle muussa kuin vastavuoroisessa sopimuksessa;

c) jakaa markkinat tai asiakkaat lukuun ottamatta

i) muuhun kuin vastavuoroiseen sopimukseen sisältyvää velvoitetta, jonka mukaan lisenssinsaaja hyödyntää lisensoitua teknologiaa vain yhdellä tai useammalla teknologian alalla tai yksillä tai useammilla tuotemarkkinoilla, ja

ii) vaatimusta, jonka mukaan lisenssinsaaja valmistaa tai tarjoaa sopimustuotteita ainoastaan omaan käyttöönsä, mukaan luettuna sopimustuotteiden myynti lisenssinsaajan omien tuotteiden varaosina;

d) rajoittaa lisenssinsaajan mahdollisuuksia käyttää omaa teknologiaansa tai rajoittaa sopimuspuolten mahdollisuuksia tehdä tutkimus- ja kehitystyötä, jollei jälkimmäinen rajoitus ole välttämätön, jotta estettäisiin lisensoidun taitotiedon paljastaminen kolmansille.

76. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukainen vakavin kilpailunrajoitus koskee kilpailijoiden välisiä sopimuksia, joiden tavoitteena on vahvistaa kolmansille myytävien tuotteiden hinnat. Kun kilpailijat sopivat keskenään hinnoista, tarkoituksena on kilpailun rajoittaminen. Hinnoista voidaan sopia esimerkiksi suoralla sopimuksella, jossa määritellään tarkasti perittävä hinta, tai hintaluettelolla, jossa asetetaan tietyt sallitut enimmäisalennukset. Se voidaan myös toteuttaa välillisesti asettamalla esteitä sovitusta hintatasosta poikkeamiselle esimerkiksi määräämällä, että rojaltimaksut nousevat, jos tuotteen hinta lasketaan tietyn tason alapuolelle.

77. Hintojen vahvistamista voi esiintyä myös, kun kilpailevia tuotteita myyvät sopimuspuolet lisensoivat ristikkäin kyseisiin tuotteisiin sisältyvät teknologiansa. Jos rojaltit lasketaan yksittäisen tuotteen myynnin pohjalta, rojaltin suuruudella on suora vaikutus tuotteen rajakustannuksiin ja siten myös tuotteen hintaan ([35]). Kilpailijat voivat siten käyttää rojalteja keinona koordinoida hintoja myöhemmän tuotantovaiheen tuotemarkkinoilla ([36]). Jos kilpailijat tekevät sopimuksen, jossa määrätään ristikkäisestä lisensoinnista ja lopputuotteen myyntiin perustuvista vastavuoroisista rojaltimaksuista, komissio pitää sopimusta hintojen vahvistamisena, ellei sopimus johda toisiaan täydentävien teknologioiden yhdistämiseen merkittävällä tavalla. Muussa tapauksessa sopimuksella ei ole mitään kilpailua edistävää tarkoitusta, eikä se ole vilpittömässä mielessä tehty lisenssisopimus. Silloin kun sopimus on vilpittömässä mielessä tehty lisenssisopimus, koska se johtaa toisiaan täydentävien teknologioiden yhdistymiseen merkittävällä tavalla, sopimus ei yleensä kuulu 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan soveltamisalaan, jolloin sille myönnetään ryhmäpoikkeus, ellei 20 prosentin markkinaosuusraja ylity. Komissio katsoo sopimuksen vastaavan hintojen vahvistamista vain, jos on kohtuullista olettaa, että sopimuspuolet olisivat voineet valita vähemmän rajoittavan maksujärjestelmän, kuten kertasuorituksen tai nettorojaltien yksipuolisen maksamisen, ja jos rojaltin suuruus on sellainen, että sillä todennäköisesti on merkittävä vaikutus hintoihin.

78. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukainen vakavin rajoitus kattaa myös sopimukset, joissa rojaltit lasketaan kaikkien tuotteiden myynnin perusteella riippumatta siitä, käytetäänkö niissä lisensoitua teknologiaa. Tällaiset sopimukset kuuluvat myös 4 artiklan 1 kohdan d alakohdan soveltamisalaan, jonka mukaan lisenssinsaajan mahdollisuuksia käyttää omaa teknologiaansa ei saa rajoittaa (ks. jäljempänä 89 kohta). Tällaiset sopimukset ovat luonteeltaan kilpailua rajoittavia, sillä sopimus nostaa lisenssinsaajan oman kilpailevan teknologian käytöstä aiheutuvia kustannuksia ja rajoittaa ilman sopimusta esiintynyttä kilpailua ([37]). Tämä pätee sekä vastavuoroisiin että yksipuolisiin sopimuksiin. Sopimus, jossa rojaltit lasketaan kaikkien tuotteiden myynnin perusteella, voi kuitenkin yksittäisessä tapauksessa poikkeuksellisesti täyttää 81 artiklan 3 kohdan edellytykset, jos objektiivisten seikkojen perusteella voidaan todeta, että rajoitus on välttämätön kilpailua edistävän lisensoinnin toteutumiselle. Näin voi olla, jos lisenssinsaajan maksettavaksi kuuluvan rojaltin laskeminen ja valvominen olisi ilman rajoitusta mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa esimerkiksi siksi, että lisenssinantajan tekniikasta ei jää näkyvää jälkeä lopputuotteeseen eikä toteuttamiskelpoisia vaihtoehtoisia valvontakeinoja ole olemassa.

79. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukainen vakavin kilpailunrajoitus koskee myynnin ja tuotannon rajoittamista. Jos kilpailijat sopivat vastavuoroisista tuotannon rajoituksista, sopimus vastaa kartellia. Näin on myös sellaisten sopimusten kohdalla, jotka vähentävät sopimuspuolten halukkuutta laajentaa tuotantoa esimerkiksi siten, että toinen sopimuspuoli velvoitetaan maksamaan toiselle sopimuspuolelle maksuja, jos tietty tuotantomäärä ylittyy.

80. Muissa kuin vastavuoroisissa sopimuksissa lisenssinsaajalle asetetut määrälliset rajoitukset eivät sisälly vakavimpien kilpailunrajoitusten luetteloon, mutta niille ei myöskään myönnetä ryhmäpoikkeusta (ks. TSRPA:n 4 artiklan 1 kohdan b alakohta ja 5 artiklan 2 kohta). Näiden artiklojen mukaan sopimus ei ole vastavuoroinen, kun kilpailija saa lisenssin toisen kilpailijan teknologiaan, mutta ei itse myönnä lisenssiä kilpailevaan teknologiaan. Vastaavasti lisenssisopimus on vastavuoroinen, jos kilpailija myöntää teknologiaa koskevan lisenssin toiselle kilpailijalle ja saa kyseiseltä kilpailijalta lisenssin kilpailevaan teknologiaan ([38]). Vakavimpien rajoitusten luettelosta on jätetty pois vain lisenssinsaajaan kohdistuvat muuhun kuin vastavuoroiseen sopimukseen perustuvat määrälliset rajoitukset. Lisenssinantajaan kohdistuvat rajoitukset, jotka koskevat tuotanto- tai myyntipaikkaa, tuotanto- tai myyntimäärää ja myyntihintaa, sisältyvät vakavimpien rajoitusten luetteloon. Lisenssinsaajaan kohdistuvien määrällisten rajoitusten sallivampi kohtelu perustuu kahteen seuraavaan näkökohtaan: ensinnäkin riski, että sopimus ei ole vilpittömässä mielessä tehty lisenssisopimus, on pienempi, kun rajoitus kohdistuu vain lisenssinsaajaan. Jos lisenssinsaaja suostuu hyväksymään yksipuolisen rajoituksen, sopimus johtaa todennäköisesti todelliseen täydentävien teknologioiden yhdistämiseen tai tehokkuuden lisääntymiseen siten, että lisenssinantajan kehittyneempi teknologia yhdistetään lisenssinsaajan tuotantoresursseihin. Vastavuoroisten sopimusten, joihin sisältyy tuotantorajoituksia, kohdalla on sen sijaan huomattava riski, että sopimuksen tavoitteena ja vaikutuksena on vähentää tuotantoa ja nostaa hintoja. Toiseksi lisenssinsaajaan kohdistuva tuotannon rajoitus voi olla tarpeen siksi, että se antaa lisenssinantajalle kannustimen levittää teknologiaansa. Jos lisensoitu teknologia ei kuitenkaan tarjoa lisenssinsaajalle mahdollisuutta saada merkittäviä kustannus- tai muita tehokkuusetuja, sopimusta käsitellään vakavimpana kilpailunrajoituksena, sillä sopimus todennäköisesti rajoittaa ennen sopimusta esiintynyttä kilpailua eikä sillä ole kilpailua edistävää tarkoitusta. Komissio tutkii myös, aiheutuuko lisenssinsaajalle kaupalliseen toimintaan liittyviä rajoituksia, kun sopimusta sovelletaan käytännössä. Jos näin tapahtuu, sopimuksen tarkoituksena on rajoittaa kilpailua ja se kuuluu vakavimpien kilpailunrajoitusten luetteloon.

81. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohdassa määritelty vakavin kilpailunrajoitus koskee markkinoiden ja asiakkaiden jakamista. Sellaisten sopimusten, joilla kilpailijat jakavat markkinat tai asiakkaat esimerkiksi osoittamalla toisilleen yksinmyyntialueita tai asiakasryhmiä, tavoitteena on kilpailun rajoittaminen. Tällaisia rajoituksia voidaan asettaa esimerkiksi ristikkäisissä lisenssisopimuksissa, joissa kullekin sopimuspuolelle myönnetään yksinoikeus käyttää lisensoitua teknologiaa tietyllä alueella. Rajoituksia voi sisältyä myös yksipuoliseen lisenssiin, jos lisenssinsaajalle myönnetään yksinmyyntialue ja lisenssinantaja varaa itselleen jonkin toisen alueen. Jos lisenssi rajoittaa lisenssinsaajan toiminta-aluetta tai asiakasryhmää, sopimus on vakavin kilpailunrajoitus silloinkin, kun lisenssinantajaan ei kohdistu suoria tai välillisiä rajoituksia. Tällaiset rajoitukset rajoittavat ennen sopimusta esiintynyttä kilpailua. Niitä ei myöskään pidetä välttämättöminä teknologian levittämisen kannalta. Tämä etu on riittävästi suojattu siten, että lisenssinsaajaan kohdistuvat yksipuoliset tuotannon rajoitukset ja käyttöalaa koskevat rajoitukset on jätetty 4 artiklan soveltamisalan ulkopuolelle, sekä sisällyttämällä rojaltimaksuja koskevat vaatimukset ryhmäpoikkeuksen piiriin. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohtaa sovelletaan riippumatta siitä, jääkö lisenssinsaajalle vapaus käyttää omaa teknologiaansa. Kun lisenssinsaaja on asentanut lisenssinantajan teknologian käyttöönsä, jonkin toisen teknologian käyttäminen tulee todennäköisesti kalliiksi. Kun lisäksi otetaan huomioon rajoituksen mahdollinen kilpailunvastainen vaikutus, lisenssinsaajan tuskin kannattaa valmistaa tuotteita omaa teknologiaansa hyödyntäen.

82. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohdassa määritelty vakavin kilpailunrajoitus kattaa myös sopimukset, joissa lisenssinantaja myöntää yksinoikeuden sisältävän lisenssin, jonka mukaan se sitoutuu itse olemaan hyödyntämättä teknologiaa. Tällainen lisenssi edellyttää sitä, että lisenssinantaja poistuu markkinoilta, joilla sopimuspuolet kilpailevat, ja merkitsee siten markkinoiden jaon äärimmäistä muotoa. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohta ei kuitenkaan koske yksinoikeuden sisältävää lisensointia silloin, kun lisenssinantaja sitoutuu olemaan myöntämättä lisenssiä muille kolmansille osapuolille tietyllä alueella. Tämä viimeksi mainittu yksinoikeuden muoto kuuluu ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan ja sitä käsitellään myös jäljempänä IV.2.2 jaksossa.

83. Kilpailevien yritysten väliset käyttöalarajoitukset ([39]) voivat johtaa markkinoiden ja asiakkaiden jakamiseen, jolloin ne kuuluvat 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan soveltamisalaan. Käyttöalarajoituksen mukaan lisenssi on rajoitettu joko yhdelle tai useammalle tekniselle sovellusalalle tai yksille tai useammille tuotemarkkinoille. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohtaa sovelletaan, jos kilpailevat yritykset myöntävät ristikkäisiä lisenssejä kilpaileviin teknologioihin ja asettavat vastavuoroisia käyttöalarajoituksia, jotka koskevat selvästi määritettyjä tuotemarkkinoita tai teknisiä sovellusaloja. Jos esimerkiksi A ja B myöntävät ristikkäisiä lisenssejä kilpaileviin teknologioihin ja A rajoittaa lisenssin tuotteen X markkinoihin ja B rajoittaa lisenssinsä tuotteen Y markkinoihin, sopimus johtaa tuotemarkkinoiden jakamiseen. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohtaa sovelletaan myös lisenssinantajalle muussa kuin vastavuoroisessa sopimuksessa asetettuun käyttörajoitukseen, koska se johtaa kyseisten yksien tai useampien markkinoiden varaamiseen lisenssinsaajalle. Kummassakin tapauksessa on kuitenkin kyseessä vakavin kilpailunrajoitus vain siinä tapauksessa, että rajoitus kattaa markkinat, joilla sopimuspuolet ovat todellisia tai potentiaalisia kilpailijoita. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohtaa ei sovelleta käyttöalarajoituksiin, jotka kattavat markkinat, joilla sopimuspuolet eivät ole todellisia eivätkä todennäköisiä potentiaalisia kilpailijoita. Näissä tapauksissa sopimukseen suhtaudutaan kuten sellaisten sopimuspuolten väliseen sopimukseen, jotka eivät ole kilpailijoita. Sopimukseen ei sovelleta 4 artiklan 1 kohdan c alakohtaa myöskään silloin, kun käyttöalarajoitus on symmetrinen siinä mielessä, että molemmat sopimuspuolet voivat hyödyntää lisensoitua teknologiaa ainoastaan samalla käyttöalalla tai samoilla käyttöaloilla. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohdassa ei vaadita, että kilpailevien yritysten välisissä sopimuksissa lisenssinsaajan on voitava hyödyntää lisensoitua teknologiaa kaikilla todellisilla tai potentiaalisilla käyttöaloilla. Kyse ei siis ole vakavimmasta kilpailunrajoituksesta, jos kilpailevat yritykset myöntävät toisilleen ristikkäisiä lisenssejä samalla käyttöalalle tai samoille käyttöaloille.

84. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan i alakohdan mukaan kyseessä ei ole vakavin kilpailunrajoitus, jos muussa kuin vastavuoroisessa sopimuksessa lisenssinsaajalle asetetaan käyttöalarajoitus. Vaikka lisenssi olisi rajoitettu yksille tai useammille tuotemarkkinoille tai yhdelle tai useammalle tekniselle käyttöalalle, tämä ei itsessään johda markkinoiden jakamiseen, kunhan lisenssinsaaja voi 4 artiklan 1 kohdan d alakohdan mukaisesti käyttää rajoituksetta omaa kilpailevaa teknologiaansa. Jos näin on, käyttöalarajoituksen ei voida katsoa johtavan siihen, että lisenssinsaajan on vetäydyttävä rajoituksen poissulkemilta markkinoilta.

85. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan ii alakohtaan sisältyy lisäpoikkeus eli sisäiseen käyttöön tarkoitetut rajoitukset. Niillä tarkoitetaan vaatimuksia, joiden mukaan lisenssinsaaja voi tuottaa lisensoitua teknologiaa sisältäviä tuotteita vain omaan käyttöönsä ([40]). Jos sopimuksen kohteena oleva tuote on komponentti, lisenssinsaaja voidaan velvoittaa tuottamaan kyseistä komponenttia vain omien tuotteidensa erottamattomaksi osaksi ja olemaan myymättä komponenttia muille valmistajille. Lisenssinsaajan on kuitenkin voitava myydä komponentteja omien tuotteidensa varaosina ja toimittaa niitä siten kolmansille osapuolille, jotka tarjoavat tuotteeseen liittyviä toimituksen jälkeisiä palveluja. Tällaiset sisäiseen käyttöön tarkoitetut rajoitukset voivat olla tarpeellisia edistämään teknologian levittämistä etenkin kilpailijoiden välillä, ja ne kuuluvat ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan. Tällaisia rajoituksia tarkastellaan myös jäljempänä IV.2.5 jaksossa.

86. Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan d alakohdassa määritelty vakavin kilpailunrajoitus koskee ensinnäkin sopimuspuolille asetettuja tutkimus- ja kehitystyöhön liittyviä rajoituksia. Molemmilla sopimuspuolilla on oltava vapaus toteuttaa riippumatonta tutkimus- ja kehitystyötä. Tätä periaatetta sovelletaan riippumatta siitä, koskeeko rajoitus lisenssin kattamaa alaa vai muita aloja. Se ei kuitenkaan kata sopimuspuolelle asetettuja rajoituksia, jotka koskevat kolmannen osapuolen kanssa toteutettavaa tutkimus- ja kehitystyötä, jos tällaista rajoitusta tarvitaan suojelemaan lisenssinantajan taitotietoa paljastumiselta. Tämän poikkeuksen soveltamisen edellytys täyttyy todennäköisesti silloin, kun kyseinen kolmas osapuoli on lisenssinantajan todellinen tai mahdollinen kilpailija teknologiamarkkinoilla.

87. Lisenssinsaajalle ei myöskään saa 4 artiklan 1 kohdan d alakohdan mukaisesti asettaa rajoituksia, jotka koskevat lisenssinsaajan oman kilpailevan teknologian käyttöä edellyttäen, että lisenssinsaaja ei samalla hyödynnä lisenssillä saatua lisenssinantajan teknologiaa. Lisenssinsaajan mahdollisuutta käyttää omaa teknologiaansa ei saa rajoittaa suhteessa tuotanto- tai myyntipaikkaan, tuotanto- tai myyntimäärään ja myyntihintaan. Lisenssinsaajaa ei myöskään saa velvoittaa maksamaan rojalteja tuotteista, jotka on tuotettu sen omaa teknologiaa hyödyntäen (ks. edellä 78 kohta). Myöskään lisenssinsaajan oikeutta lisensoida oma teknologiansa kolmansille ei saa rajoittaa. Jos lisenssinsaajalle asetetaan oman teknologian käyttöä tai tutkimus- ja kehitystyön toteuttamista koskevia rajoituksia, lisenssinsaajan teknologian kilpailukyky heikkenee. Tämän seurauksena on kilpailun väheneminen olemassa olevilla tuote- ja teknologiamarkkinoilla. Samalla pienenevät myös lisenssinsaajan mahdollisuudet investoida teknologiaansa koskevaan kehitykseen ja paranteluun. Myös innovaatioalan kilpailu kärsii, kun lisenssinsaajan oikeutta toteuttaa tutkimus- ja kehitystyötä rajoitetaan.

4.3 *Keskenään kilpailemattomien osapuolten väliset sopimukset*

88. Asetuksen 4 artiklan 2 kohdassa luetellaan vakavimmat kilpailunrajoitukset, jotka voivat esiintyä keskenään kilpailemattomien osapuolten välisissä lisenssisopimuksissa. TSRPA ei tämän säännöksen mukaan kata sopimuksia, joiden tavoitteena on suoraan tai välillisesti, yksin tai yhdessä muiden sopimuspuolten määräysvallassa olevien tekijöiden kanssa:

a) rajoittaa sopimuspuolen mahdollisuuksia määrittää hintansa myytäessä tuotteita kolmansille rajoittamatta kuitenkaan mahdollisuutta asettaa enimmäismyyntihinta tai suositella myyntihintaa edellyttäen, että se ei johda kiinteään tai vähimmäismyyntihintaan jonkin sopimuspuolen käyttämän painostuksen tai tarjoamien kannustimien vuoksi;

b) rajoittaa alueita tai asiakkaita, joille lisenssinsaaja voi myydä sopimustuotteita, lukuun ottamatta:

i) myynnin rajoittamista lisenssinantajalle varatulle yksinmyyntialueelle tai yksinoikeuteen perustuvalle asiakasryhmälle;

ii) aktiivisen myynnin rajoittamista lisenssinantajan toiselle lisenssinsaajalle myöntämälle yksinmyyntialueelle tai yksinoikeuteen perustuvalle asiakasryhmälle;

iii) lisenssinsaajalle asetettua vaatimusta valmistaa tai tarjota sopimustuotteita ainoastaan omaan käyttöönsä, mukaan luettuna sopimustuotteiden myynti lisenssinsaajan omien tuotteiden varaosina;

iv) kaupan tukkuportaassa toimivan lisenssinsaajan loppukäyttäjille suuntautuvan myynnin rajoittamista;

v) valikoivan jakelujärjestelmän jäsenten myynnin rajoittamista valtuuttamattomille jakelijoille;

c) rajoittaa vähittäisportaassa toimivan valikoivaan jakelujärjestelmään kuuluvan lisenssinsaajan aktiivista tai passiivista myyntiä loppukäyttäjille; tämä ei kuitenkaan rajoita mahdollisuutta kieltää järjestelmän jäsentä toimimasta valtuuttamattomassa liikkeessä.

On syytä muistaa (ks. edellä 31 kohta), että ryhmäpoikkeus kattaa lisenssisopimukset, joissa lisenssinantaja asettaa vaatimuksia, jotka lisenssinsaajan on asetettava tai jotka hän voi asettaa ostajilleen, jakelijat mukaan luettuina. Tällaiset velvoitteet eivät ole jälleenmyynnin rajoituksia TSRPA:n 4 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitetussa merkityksessä. Näiden velvoitteiden on kuitenkin oltava toimitus- ja jakelusopimuksiin sovellettavien kilpailusääntöjen mukaisia. TSRPA koskee vain kahden osapuolen välisiä sopimuksia, joten lisenssinsaajan ja hänen ostajiensa väliset sopimukset, joilla nämä velvoitteet pannaan täytäntöön, eivät kuulu TSRPA:n soveltamisalaan. Tällaisille sopimuksille myönnetään ryhmäpoikkeus vain, jos ne ovat asetuksen (EY) N:o 2790/1999 mukaisia (ks. edellä 2.5.2 jakso).

89. Asetuksen 4 artiklan 2 kohdan a alakohdassa määritelty vakavin kilpailunrajoitus koskee hintojen vahvistamista myytäessä tuotteita kolmansille. Säännös kattaa erityisesti rajoitukset, joiden suorana tai välillisenä tavoitteena on vahvistaa sovittu myyntihinta tai vähimmäismyyntihinta tai sovittu hintataso tai vähimmäishintataso, jota lisenssinantajan ja lisenssinsaajan on noudatettava myytäessä tuotteita kolmansille osapuolille. Sopimuksissa, joissa myyntihinta vahvistetaan suoraan, rajoitus on täysin ilmeinen. Myyntihinta voidaan kuitenkin määrätä myös epäsuorin keinoin. Esimerkkejä tästä ovat sopimukset, joissa vahvistetaan voittomarginaali, sovitaan määrätystä hintatasosta myönnettävän alennuksen enimmäistaso, suhteutetaan määrätty vähittäismyyntihinta kilpailijoiden vähittäismyyntihintoihin, uhkaillaan, pelotellaan tai esitetään varoituksia tai uhataan sakoilla tai sopimuksen irtisanomisella, jos sovittua hintatasoa ei noudateta. Suorat tai välilliset keinot vahvistaa hinta voivat olla tehokkaampia, jos niihin yhdistetään toimenpiteitä hintojen laskemisen havaitsemiseksi, kuten hintojen seurantajärjestelmä tai lisenssinsaajille asetettu velvollisuus raportoida hintojen poikkeamista. Vastaavasti suora tai välillinen hintojen vahvistaminen voi olla tehokkaampaa, jos siihen yhdistetään toimenpiteitä, joilla pienennetään lisenssinsaajan mahdollisuuksia alentaa myyntihintojaan, kuten tapauksessa, jossa lisenssinantaja vaatii lisenssinsaajaa soveltamaan ”suosituimman asiakkaan kohtelua” koskevaa ehtoa eli velvollisuutta myöntää jollekin asiakkaalle aina paremmat myyntiehdot kuin muille asiakkaille.

90. Asetuksen 4 artiklan 2 kohdan b alakohdassa määritelty vakavin kilpailunrajoitus koskee sopimuksia tai yhteensovitettuja menettelyjä, joiden suorana tai välillisenä tavoitteena on lisenssinsaajan lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden myynnin rajoittaminen. Asetuksen 4 artiklan 2 kohdan b alakohta ei koske lisenssinantajaan kohdistuvia myynnin rajoituksia. Kaikki lisenssinantajaan kohdistuvat myynnin rajoitukset kuuluvat siten ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan tapauksissa, joissa markkinaosuusrajat eivät ylity. Lisenssinsaajaan kohdistuvat myynnin rajoitukset voivat syntyä suorista vaatimuksista, kuten vaatimuksesta olla myymättä joillekin asiakkaille tai tiettyjen alueiden asiakkaille tai vaatimuksesta siirtää näiden asiakkaiden tekemät tilaukset muille lisenssinsaajille. Ne voivat myös syntyä epäsuorista toimista, joiden tarkoituksena on saada lisenssinsaaja luopumaan tällaisesta myynnistä. Niitä ovat esimerkiksi taloudelliset kannustimet tai lisensoitujen tuotteiden todellisen määränpään varmistamiseen tarkoitetun valvontajärjestelmän toteuttaminen. Tästä lisenssinsaajan myyntiä koskevasta vakavimmasta kilpailunrajoituksesta on kuitenkin useita merkittäviä poikkeuksia.

91. Lisenssinsaajan aktiivisen ja passiivisen myynnin ([41]) rajoittaminen tietyllä yksinmyyntialueella tai yksinoikeuteen perustuvalle asiakasryhmälle, jonka lisenssinantaja on varannut itselleen, ei ole vakavin kilpailunrajoitus (ks. 4 artiklan 2 kohdan b kohdan luetelmakohta). Ryhmäpoikkeus kattaakin tällaiset rajoitukset. Vaikka tällaiset rajoitukset rajoittaisivatkin kilpailua, niiden katsotaan markkinaosuusrajaan asti edistävän teknologian levitystä ja siten kilpailua sekä teknologian yhdistämistä lisenssinsaajan tuotantoresursseihin.

92. Rajoitukset, jotka koskevat aktiivista myyntiä eri lisenssinsaajille varattujen alueiden tai asiakasryhmien välillä, kuuluvat ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan, jos suojatulle lisenssinsaajalle on myönnetty yksinmyyntialue tai yksinoikeuteen perustuva asiakasryhmä (ks. 4 artiklan 2 kohdan b kohdan ii luetelmakohta). Aktiiviselle myynnille myönnettävä ryhmäpoikkeus perustuu siihen olettamukseen, että tällaiset rajoitukset edistävät muuhun tekijään kuin hintaan perustuvaa kilpailua ja palvelujen laadun paranemista ratkaisemalla vapaamatkustajuuteen liittyvät ongelmat ([42]). Jos yksinmyyntialuetta tai yksinoikeuteen perustuvaa asiakasryhmää ei ole myönnetty, muille lisenssinsaajille asetetut aktiivisen myynnin rajoitukset kuuluvat 4 artiklan 2 kohdan b alakohdan soveltamisalaan.

93. Lisenssinsaajien välisen passiivisen myynnin rajoitukset sisältyvät vakavimpien rajoitusten luetteloon. Kun passiivisen myynnin rajoitukset ovat 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja rajoituksia, ne tuskin täyttävät 81 artiklan 3 kohdan edellytyksiä. Tällaisia rajoituksia ei todennäköisesti voida pitää ainakaan välttämättöminä tehokkuusetujen saavuttamiselle ([43]). Muiden lisenssinsaajien passiivisen (ja aktiivisen) myynnin rajoittaminen jonkun yksittäisen lisenssinsaajan yksinmyyntialueella ei kuitenkaan lisenssinsaajan kanssa solmittua sopimusta seuraavan tietynpituisen alkuvaiheen aikana usein kuulu 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan. Lisenssinsaajien on usein investoitava huomattavasti tuotantoresursseihin ja myynninedistämistoimiin voidakseen käynnistää toiminnan uudella alueella ja kehittää sitä. Uuteen lisenssinsaajaan kohdistuvat riskit ovat siten todennäköisesti huomattavat, erityisesti siksi, että myynninedistämiskustannukset ja tietyn teknologian pohjalta käynnistettävään tuotantoon tarvittaviin resursseihin tehdyt investoinnit ovat usein uponneita eli niitä ei saada takaisin, jos lisenssinsaaja poistuu markkinoilta. Tällaisessa tilanteessa on todennäköistä, että lisenssinsaaja ei tee lisenssisopimusta, ellei siihen sisälly tietyn ajanjakson pituista suojaa muiden lisenssinsaajien passiiviselta (ja aktiiviselta) myynniltä kyseisen lisenssinsaajan myyntialueella. Komission näkemyksen mukaan muiden lisenssinsaajien passiivisen myynnin rajoittaminen lisenssinantajan yksinmyyntialueella ei näin ollen yleensä kuulu 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan kahden vuoden aikana laskien siitä päivästä, kun kyseinen lisenssinsaaja saattaa lisensoitua teknologiaa sisältävän tuotteen ensimmäisen kerran markkinoille.

94. Asetuksen 4 artiklan 2 kohdan b alakohdan iii luetelmakohdan mukaan ryhmäpoikkeuksen piiriin kuuluu myös rajoitus, jonka mukaan lisenssinsaaja on velvollinen valmistamaan lisensoitua teknologiaa sisältäviä tuotteita vain omaan (sisäiseen) käyttöönsä. Jos sopimuksen kohteena oleva tuote on komponentti, lisenssinsaaja voidaan siten velvoittaa käyttämään tuotetta vain omien tuotteidensa osana ja olemaan myymättä sitä muille valmistajille. Lisenssinsaajan on kuitenkin voitava myydä tuotteita omien tuotteidensa varaosina, joten sillä on oltava oikeus toimittaa tuotteita kolmansille osapuolille, jotka tarjoavat kyseisiin tuotteisiin liittyviä toimituksen jälkeisiä palveluja. Sisäisen käytön rajoituksia käsitellään myös jäljempänä IV.2.5 jaksossa.

95. Asetuksen 4 artiklan 2 kohdan b alakohdan iv luetelmakohdan mukaan ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan kuuluu myös lisenssinsaajalle asetettu vaatimus olla myymättä tuotteita loppukäyttäjille eli toisin sanoen myydä vain jälleenmyyjille. Lisenssinantaja voi tällaisella vaatimuksella uskoa lisenssinsaajalle tukkumyyntitehtävän, ja se ei yleensä kuulu 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan ([44]).

96. Asetuksen 4 artiklan 2 kohdan b alakohdan v luetelmakohdan mukaan ryhmäpoikkeuksen piiriin kuuluu myös lisenssinsaajaan kohdistuva vaatimus olla myymättä muille kuin valtuutetuille jakelijoille. Lisenssinantaja voi tämän poikkeuksen turvin vaatia lisenssinsaajaa kuulumaan valikoivaan jakelujärjestelmään. Siinä tapauksessa lisenssinsaajille on kuitenkin 4 artiklan 2 kohdan c alakohdan mukaan annettava lupa myydä tuotteita loppukäyttäjille sekä aktiivisesti että passiivisesti, sanotun kuitenkaan rajoittamatta mahdollisuutta rajata lisenssinsaajan toiminta tukkumyyntiin 4 artiklan 2 kohdan b alakohdan iv luetelmakohdan nojalla (ks. edellinen kohta).

5. **Ryhmäpoikkeusasetuksen mukaiset ehdot**

97. TSRPA:n 5 artiklassa luetellaan viisi rajoitustyyppiä, joille ei myönnetä ryhmäpoikkeusta ja joiden kilpailunvastaiset ja kilpailua edistävät vaikutukset on siten arvioitava tapauskohtaisesti. Asetuksen 5 artiklasta seuraa, että jonkin näihin säännöksiin sisältyvän rajoituksen esiintyminen lisenssisopimuksessa ei estä ryhmäpoikkeuksen soveltamista sopimuksen muihin osiin. Ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolelle jää vain kyseinen yksittäinen rajoitus, joka on arvioitava tapauskohtaisesti. Näin ollen 5 artiklan mukaiset rajoitukset voidaan erottaa sopimuksesta.

98. Asetuksen 5 artiklan 1 kohtaan sisältyvät seuraavat kolme ehtoa:

a) Lisenssinsaajaa ei saa velvoittaa myöntämään lisenssinantajalle tai lisenssinantajan nimeämälle kolmannelle osapuolelle yksinoikeudellista käyttölupaa lisensoituun teknologiaan tekemiinsä selvästi eroteltaviin parannuksiin tai lisensoidun teknologian uusiin käyttösovelluksiin. Parannus on eroteltavissa, jos sitä voidaan hyödyntää loukkaamatta lisensoituun teknologiaan liittyvää oikeutta tai käyttämättä lisensoitua taitotietoa.

b) Lisenssinsaajaa ei saa velvoittaa siirtämään lisenssinantajalle tai lisenssinantajan nimeämälle kolmannelle osapuolelle oikeuksia lisensoidun teknologian parannuksiin tai uusiin käyttösovelluksiin.

c) Lisenssinsaajalla on oltava vapaus kiistää yhteismarkkinoilla olevien lisenssinantajan immateriaalioikeuksien pätevyys taikka niiden salaisuus tai olennaisuus. Jos lisenssinsaaja kiistää lisensoidun teknologian pätevyyden, lisenssinantajalla on kuitenkin TSRPA:n mukaan oikeus irtisanoa lisenssisopimus.

Asetuksen 5 artiklan 1 kohdan a, b ja c alakohdan tarkoituksena on välttää ryhmäpoikkeuksen soveltaminen sellaisiin sopimuksiin, jotka voivat vähentää lisenssinsaajien halukkuutta innovaatiotoimintaan.

99. Velvollisuus siirtää tai myöntää lisenssinantajalle lisensoidun teknologian eroteltavissa olevia parannuksia koskeva yksinoikeudellinen lisenssi vähentää todennäköisesti lisenssinsaajan halukkuutta innovaatiotoimintaan, sillä se estää lisenssinsaajaa hyödyntämästä omia parannuksiaan esimerkiksi lisensoimalla niitä kolmansille osapuolille. Tilanne on sama silloin, kun parannus koskee samaa sovellusta kuin lisensoitu teknologia tai kun lisenssinsaaja kehittää uusia lisensoidun teknologian sovelluksia. Tällaiset velvollisuudet eivät 5 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdan mukaan kuulu ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan. Ryhmäpoikkeus kattaa sen sijaan takaisinluovutusta koskevat velvollisuudet, joihin ei sisälly yksinoikeutta, myös silloin, kun takaisinluovutusta koskeva vaatimus ei ole vastavuoroinen eli se on asetettu vain lisenssinsaajalle, sekä silloin, kun lisenssinantajalla on sopimuksen mukaan oikeus jakaa parannukset edelleen muille lisenssinsaajille. Yksipuolinen takaisinluovutusta koskeva velvollisuus voi edistää innovaatiota ja uuden teknologian levittämistä, kun lisenssinantaja saa vapaasti määritellä, luovuttaako omat parannuksensa lisenssinsaajille ja jos luovuttaa, missä määrin. Jakamista koskeva ehto voi sekin edistää teknologian levittämistä, sillä näin kukin lisenssinsaaja tietää sopimushetkellä olevansa tasa-arvoisessa asemassa muiden lisenssinsaajien kanssa tuotannossa käyttämänsä teknologian osalta. Ryhmäpoikkeus kattaa lisäksi yksinoikeuden sisältävät takaisinluovutusta koskevat sopimukset, jotka koskevat parannuksia, jotka eivät ole eroteltavissa. Viimeksi mainittu velvollisuus ei kuitenkaan yleensä kuulu 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, sillä parannusta ei voida hyödyntää irrallaan lisensoidusta teknologiasta.

100. Asetuksen 5 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdan soveltaminen ei riipu siitä, maksaako lisenssinantaja ostohinnan tai rojalteja korvauksena saadusta parannuksesta tai yksinoikeuden sisältävästä lisenssistä. Tällaisten maksujen olemassaolo on kuitenkin otettava huomioon arvioitaessa sopimuksia tapauskohtaisesti 81 artiklan nojalla. Jos takaisinluovutus tapahtuu korvausta vastaan, velvollisuus ei yhtä todennäköisesti vähennä lisenssinsaajan halukkuutta innovointiin.

101. Kun takaisinluovutusta arvioidaan ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolella, merkityksellinen tekijä on myös lisenssinantajan markkina-asema teknologiamarkkinoilla. Mitä vahvempi asema lisenssinantajalla on, sitä todennäköisemmin takaisinmyöntämistä koskevat velvollisuudet vaikuttavat rajoittavasti innovaatiokilpailuun. Mitä vahvempi asema lisenssinantajan teknologialla on, sitä todennäköisemmin lisenssinsaaja on merkittävä innovaatioiden lähde ja tulevaisuuden kilpailija. Takaisinmyöntämistä koskevien velvollisuuksien vaikutukset voivat korostua myös tällaisia velvollisuuksia sisältävien lisenssisopimusten rinnakkaisissa verkostoissa. Jos saatavilla olevia teknologioita hallitsee rajallinen määrä lisenssinantajia, jotka asettavat lisenssinsaajille takaisinmyöntämistä koskevia velvollisuuksia, kilpailunvastaisten vaikutusten riski on suurempi kuin silloin, kun teknologioita on paljon ja kun vain osa niistä on lisensoitu takaisinmyöntämistä koskevin ehdoin.

102. Innovaatiotoimintaan kohdistuvien kielteisten vaikutusten riski on suurempi kilpailijoiden välisten ristikkäisten lisenssien tapauksessa, kun takaisinmyöntämistä koskevaan velvollisuuteen on liitetty kullekin lisenssinantajalle asetettu velvollisuus jakaa teknologiaansa tehdyt parannukset toisen sopimuspuolen kanssa. Parannusten jakaminen kilpailijoiden välillä estää kumpaakin kilpailijaa saamasta kilpailujohtoa toiseen nähden.

103. Asetuksen 5 artiklan 1 kohdan c alakohdassa määritelty ehto koskee kiistämisen kieltäviä sopimusehtoja eli velvollisuutta olla kiistämättä lisenssinantajan immateriaalioikeuksien pätevyyttä. Tällaisten rajoitusten sulkeminen ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolelle johtuu siitä, että lisenssinsaajat pystyvät usein parhaiten määrittelemään, onko immateriaalioikeus mitätön. Mitättömät immateriaalioikeudet olisi lakkautettava immateriaalioikeuden suojaa koskevien periaatteiden mukaisesti, jotta kilpailu ei vääristyisi. Mitättömät immateriaalioikeudet tukahduttavat innovaatiotoimintaa eivätkä edistä sitä. Kiistämisen kieltävät sopimusehdot kuuluvat todennäköisesti 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, jos lisensoitu teknologia on arvokasta ja luo siksi kilpailullisen haitan yrityksille, joita estetään käyttämästä sitä tai jotka voivat käyttää sitä vain rojaltien maksua vastaan ([45]). Tällaisissa tapauksissa 81 artiklan 3 kohdan edellytykset tuskin täyttyvät, paitsi jos kiistämisen kieltävä sopimusehto asetetaan patenttiriidan sopimisen yhteydessä.

104. TSRPA antaa kuitenkin lisenssinantajalle mahdollisuuden irtisanoa lisenssisopimus, jos lisensoitu teknologia kiistetään. Lisenssinantaja ei näin ollen ole velvollinen tekemään yhteistyötä sellaisen lisenssinsaajan kanssa, joka kiistää lisenssisopimuksen sisällön. Se merkitsee, että lisenssinsaaja käyttää sopimuksen irtisanomisen jälkeen kiistanalaista teknologiaa omalla vastuullaan. TSRPA:n 5 artiklan 1 kohdan c alakohdassa varmistetaan kuitenkin, että asetus ei kata sellaisia sopimusvelvoitteita, joilla lisenssinsaajaa kielletään kiistämästä lisensoidun teknologian pätevyys, jolloin lisenssinantaja voisi haastaa lisenssinsaajan oikeuteen sopimuksen rikkomisesta, ja pienennetään siten entisestään lisenssinsaajan halukkuutta kiistää lisenssinantajan teknologian pätevyys. Säännöksellä varmistetaan näin, että lisenssinantaja on samassa asemassa kuin kolmannet osapuolet.

105. Asetuksen 5 artiklan 2 kohdan kattamaa rajoitusta, joka koskee lisenssinsaajaan kohdistuvia määrällisiä rajoituksia kilpailijoiden välisissä yksipuolisissa lisenssisopimuksissa, on käsitelty edellä 80 kohdassa.

106. Asetuksen 5 artiklan 3 kohdan mukaan ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävät keskenään kilpailemattomien osapuolten välisissä sopimuksissa asetetut suorat tai välilliset vaatimukset, jotka rajoittavat lisenssinsaajan mahdollisuuksia hyödyntää omaa teknologiaansa tai jotka rajoittavat sopimuspuolten oikeutta tehdä tutkimus- ja kehitystyötä, ellei tämä rajoitus ole välttämätön estämään lisensoidun tietotaidon paljastumisen kolmansille osapuolille. Tämä edellytys on sisällöltään sama kuin vakavimpia kilpailunrajoituksia kilpailijoiden välisissä sopimuksissa käsittelevä 4 artiklan 1 kohdan d alakohta, jota on käsitelty edellä 80 ja 81 kohdassa. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisten sopimusten kohdalla ei kuitenkaan voida pääsääntöisesti olettaa, että kyseiset rajoitukset vaikuttavat kielteisesti kilpailuun ja että 81 artiklan 3 kohdassa asetetut ehdot eivät täyty ([46]). Sopimukset on arvioitava tapauskohtaisesti.

107. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisten sopimusten kohdalla lisenssinsaaja ei yleensä omista kilpailevaa teknologiaa. Sellaisia tapauksia saattaa kuitenkin esiintyä, joissa sopimuspuolia ei pidetä kilpailijoina ryhmäpoikkeuksen soveltamisen kannalta, vaikka lisenssinsaaja omistaakin kilpailevan teknologian. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun lisenssinsaaja omistaa teknologian, mutta ei myönnä siihen lisenssejä eikä lisenssinantaja ole todellinen tai mahdollinen toimittaja tuotemarkkinoilla. Ryhmäpoikkeuksen soveltamisen kannalta osapuolet eivät tällöin ole kilpailijoita teknologiamarkkinoilla eivätkä tuotemarkkinoilla ([47]). Tällaisissa tapauksissa on tärkeää varmistaa, että lisenssinsaajan mahdollisuuksia hyödyntää omaa teknologiaansa ja kehittää sitä edelleen ei rajoiteta. Kyseinen teknologia aiheuttaa markkinoilla kilpailuun osallistumista estävän rajoituksen, joka on säilytettävä. Tällaisessa tapauksessa rajoituksia pidetäänkin yleensä kilpailua rajoittavina ehtoina, jotka eivät täytä 81 artiklan 3 kohdan edellytyksiä.

108. Tapauksissa, joissa lisenssinsaaja ei omista kilpailevaa teknologiaa tai ei ole jo kehittämässä sellaista, sopimuspuolille asetettu velvollisuus olla tekemättä itsenäistä tutkimus- ja kehitystyötä voi olla kilpailua rajoittava silloin, jos teknologioita on saatavilla vain muutama. Tällöin sopimuspuolet saattavat olla merkittäviä (potentiaalisia) innovaation lähteitä markkinoilla. Näin on etenkin silloin, kun sopimuspuolilla on hallussaan tarvittavat resurssit ja taidot jatkotutkimuksen ja kehitystyön suorittamiseksi. Siinä tapauksessa 81 artiklan 3 kohdan edellytykset eivät todennäköisesti täyty. Kun sen sijaan teknologioita on saatavilla useita ja kun sopimuspuolten hallussa ei ole erityisiä resursseja ja taitoja, tutkimus- ja kehitystyöhön kohdistuva rajoitus jää todennäköisesti 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalan ulkopuolelle, koska sillä ei ole kilpailua rajoittavaa vaikutusta, tai se täyttää 81 artiklan 3 kohdan edellytykset. Rajoitus voi edistää uuden teknologian levitystä siten, että lisenssinsaaja saa takeet siitä, ettei lisenssinsaaja luo uusia kilpailijoita, ja että lisenssinsaajaa kannustetaan keskittymään lisensoidun teknologian hyödyntämiseen ja kehittämiseen.

6. **Ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisen peruuttaminen ja soveltamatta jättäminen**

6.1 *Peruuttamismenettely*

109. Komissio ja jäsenvaltioiden kilpailuviranomaiset voivat TSRPA:n 6 artiklan mukaan peruuttaa ryhmäpoikkeuksen soveltamisesta johtuvan edun yksittäiseltä sopimukselta, joka ei ole 81 artiklan 3 kohdan edellytysten mukainen. Jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten valtuudet peruuttaa ryhmäpoikkeuksen soveltamisesta johtuva etu rajoittuvat tapauksiin, joissa merkitykselliset maantieteelliset markkinat eivät ylitä kyseisen jäsenvaltion aluetta.

110. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdassa määritellyt neljä edellytystä ovat kumulatiivisia, ja niiden on kaikkien täytyttävä, jotta poikkeussääntöä voidaan soveltaa ([48]). Ryhmäpoikkeus voidaan näin ollen peruuttaa, jos yksi tai useampi neljästä edellytyksestä jää yksittäisessä sopimuksessa täyttymättä.

111. Kun peruuttamismenettelyä sovelletaan, peruuttavan viranomaisen tehtävänä on osoittaa, että sopimus kuuluu 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan ja että sopimus ei täytä kaikkia 81 artiklan 3 kohdan neljää edellytystä. Kun otetaan huomioon, että peruuttaminen merkitsee, että sopimus rajoittaa kilpailua 81 artiklan 1 kohdan tarkoittamalla tavalla ja että se ei täytä 81 artiklan 3 kohdan edellytyksiä, peruuttamiseen liittyy välttämättä asetuksen (EY) N:o 1/2003 5, 7 tai 9 artiklaan perustuva kielteinen päätös.

112. Peruuttaminen voi olla 6 artiklan mukaan perusteltua etenkin seuraavissa tilanteissa:

1) kolmansien osapuolten teknologian pääsy markkinoille rajoittuu, esimerkiksi seurauksena samankaltaisten rajoittavien sopimusten, joissa kielletään lisenssinsaajia käyttämästä kolmansien osapuolten teknologiaa, rinnakkaisten verkostojen yhdistyneestä vaikutuksesta;

2) potentiaalisten lisenssinsaajien pääsy markkinoille rajoittuu, esimerkiksi seurauksena samankaltaisten rajoittavien sopimusten, joissa kielletään lisenssinantajia myöntämästä lisenssejä muille lisenssinsaajille, rinnakkaisten verkostojen yhdistyneestä vaikutuksesta;

3) osapuolet eivät käytä lisensoitua teknologiaa ja tähän ei ole objektiivisesti pätevää syytä.

113. TSRPA:n 4 ja 5 artiklalla, joihin sisältyy luettelo vakavimmista kilpailunrajoituksista ja soveltamisalan ulkopuolelle jäävistä ehdoista, pyritään varmistamaan, että ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan kuuluvat sopimukset eivät vähennä kannustimia innovointiin, viivytä teknologian levittämistä tai rajoita aiheettomasti lisenssinantajan ja lisenssinsaajan välistä tai lisenssinsaajien välistä kilpailua. Vakavimpien kilpailunrajoitusten luettelossa ja ehdoissa ei kuitenkaan varsinaisesti oteta huomioon sopimuksen vaikutuksia kolmansiin osapuoliin. Ryhmäpoikkeuksessa ei etenkään oteta huomioon lisenssisopimusten verkostoon sisältyvien samankaltaisten rajoitusten kumulatiivisia vaikutuksia. Lisenssisopimukset voivat johtaa kolmansien osapuolten sulkemiseen markkinoilta sekä lisenssinantajan tasolla että lisenssinsaajan tasolla. Muiden lisenssinantajien sulkeminen markkinoilta voi johtua sellaisista lisenssisopimuksista muodostuvan verkoston kumulatiivisista vaikutuksista, joissa lisenssinsaajia kielletään hyödyntämästä kilpailevia teknologioita, mikä johtaa muiden (mahdollisten) lisenssinantajien sulkemiseen markkinoilta. Markkinoilta sulkemista esiintyy todennäköisesti tapauksissa, joissa rajoittavat sopimukset estävät useimpia markkinoilla olevia yrityksiä, jotka voisivat (todellisuudessa) saada kilpailevan lisenssin, hankkimasta sitä, ja joissa mahdolliset lisenssinsaajat törmäävät suhteellisen suuriin esteisiin pyrkiessään markkinoille. Muiden lisenssinsaajien sulkeminen markkinoilta voi johtua sellaisten lisenssisopimusten kumulatiivisista vaikutuksista, joiden mukaan lisenssinantajat eivät saa myöntää lisenssiä muille lisenssinsaajille ja joilla näin ollen estetään mahdollisten lisenssinsaajien mahdollisuus saada tarvittava teknologia. Markkinoilta sulkemista käsitellään tarkemmin jäljempänä IV.2.7 jaksossa.

114. Komissio peruuttaa todennäköisesti ryhmäpoikkeuksen soveltamisesta johtuvan edun myös silloin, kun sopimuspuolet pidättyvät hyödyntämästä lisensoitua teknologiaa, ellei niillä ole objektiivista perustetta toiminnalleen. Jos osapuolet eivät hyödynnä lisensoitua teknologiaa, tehokkuutta lisäävää toimintojen yhdistymistä ei tapahdu, jolloin ryhmäpoikkeuksen soveltamisen perusedellytys jää täyttymättä. Kilpailijoiden välisten lisenssisopimusten yhteydessä se, että sopimuspuolet eivät hyödynnä lisensoitua teknologiaa, voi olla merkki siitä, että sopimus on TSRPA:n 4 artiklaan sisältyvän vakavimpien kilpailunrajoitusten luettelon kattama naamioitu kartelli. Jos lisäksi on selvää, että lisenssinsaaja ei aio käyttää lisensoitua teknologiaa tavaroiden ja palvelujen tuottamiseen lisensoitua teknologiaa hyödyntäen, sopimus ei ole TSRPA:n 2 artiklassa tarkoitettu teknologiansiirtosopimus eikä ryhmäpoikkeusta sovelleta. Komissio tutkiikin kaikkien näiden syiden vuoksi hyvin tarkasti tapaukset, joissa teknologiaa ei hyödynnetä.

6.2 *Ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamatta jättäminen*

115. Komissiolle annetaan TSRPA:n 7 artiklassa mahdollisuus antaa asetus, jolla TSRPA:n soveltamisalan ulkopuolelle jätetään samankaltaisten sopimusten rinnakkaiset verkostot, jotka kattavat yli 50 prosenttia merkityksellisistä markkinoista. Toimenpide ei kohdistu yksittäisiin yrityksiin vaan kaikkiin yrityksiin, joiden sopimukset on määritelty TSRPA:n soveltamatta jättämisestä annetussa asetuksessa.

116. Kun komissio peruuttaa TSRPA:sta johtuvan edun 6 artiklan nojalla, se edellyttää asetuksen (EY) N:o 1/2003 7 tai 9 artiklan mukaisen päätöksen tekemistä, mutta TSRPA:n 7 artiklan mukaisen soveltamatta jättämistä koskevan komission asetuksen vaikutuksena on pelkästään poistaa TSRPA:n soveltamisesta aiheutuva etu asianomaisten rajoitusten ja markkinoiden osalta ja palauttaa tilanne, jossa 81 artiklan 1 ja 3 kohtaa sovelletaan täysivaltaisesti. Kun on annettu asetus, jonka mukaan TSRPA:ta ei sovelleta tietyillä markkinoilla tiettyjä rajoituksia sisältäviin sopimuksiin, yksittäisiin sopimuksiin sovelletaan 81 artiklaa asiaan liittyvän yhteisöjen tuomioistuinten oikeuskäytännön ja komission tiedonantojen ja aiempien päätösten valossa. Komissio tekee tarvittaessa yksittäistapausta koskevan päätöksen, jota kaikki kyseisillä markkinoilla toimivat yritykset voivat käyttää ohjenuorana.

117. Laskettaessa 50 prosentin osuutta markkinoista on otettava huomioon kukin yksittäinen lisenssisopimusten verkosto, joka sisältää samankaltaisia vaikutuksia markkinoihin aiheuttavia rajoituksia tai rajoitusten yhdistelmiä.

118. Asetuksen 7 artiklassa komissiolle ei aseteta velvollisuutta ryhtyä toimiin, jos 50 prosentin markkinaosuus on ylittynyt. Yleisesti ottaen asetuksen soveltamatta jättäminen on asianmukaista silloin, kun pääsy merkityksellisille markkinoille tai kilpailu kyseisillä markkinoilla rajoittuu selvästi. Arvioidessaan tarvetta soveltaa 7 artiklaa komissio harkitsee, olisiko yksittäinen peruuttaminen tarkoituksenmukaisempi keino korjata tilanne. Se voi riippua erityisesti kumulatiivisia vaikutuksia synnyttävien kilpailevien yritysten määrästä markkinoilla tai vaikutusten kohteena olevien maantieteellisten markkinoiden lukumäärästä yhteisössä.

119. Jokaisessa 7 artiklan nojalla annetussa asetuksessa on selvästi määriteltävä sen soveltamisala. Tämä merkitsee ensinnäkin sitä, että komission on määriteltävä merkitykselliset tuotemarkkinat ja maantieteelliset markkinat, sekä toiseksi sitä, että sen on yksilöitävä se lisenssisopimuksissa esiintyvä rajoitustyyppi, jonka kohdalla TSRPA:ta ei enää sovelleta. Viimeksi mainitun tekijän osalta komissio voi mukauttaa asetuksensa soveltamisalaa sen mukaan, mihin kilpailuongelmaan se haluaa puuttua. Esimerkiksi vaikka kaikki keskenään kilpailemattomien yritysten välisten sopimusten rinnakkaiset verkostot otetaan huomioon laskettaessa 50 prosentin markkinaosuutta, komissio voi siitä huolimatta rajata soveltamatta jättämistä koskevan asetuksen soveltamisalaan vain sellaiset keskenään kilpailemattomien yritysten asettamat velvoitteet, joiden voimassaolo ylittää tietyn ajan. Näin lyhytkestoiset sopimukset tai vähemmän rajoittavat sopimukset voidaan jättää asetuksen vaikutusten ulottumattomiin sen vuoksi, että tällaisilla rajoituksilla on vähemmässä määrin markkinoilta sulkevia vaikutuksia. Komissio voi tarvittaessa myös antaa ohjausta määrittelemällä tietyssä markkinatilanteessa sovellettavan markkinaosuustason, jonka alapuolella yrityksen ei katsota edistävän merkittävästi kumulatiivista markkinoita sulkevaa vaikutusta. Kun yksittäisen lisenssinantajan lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden markkinaosuus on alle viisi prosenttia, kyseistä teknologiaa koskevan sopimuksen tai sopimusten verkoston ei yleensä katsota lisäävän merkittävästi yhdistynyttä markkinoita sulkevaa vaikutusta ([49]).

120. Vähintään kuuden kuukauden siirtymäkausi, joka komission on 7 artiklan 2 kohdan mukaan asetettava, antaa asianomaisille yrityksille mahdollisuuden muuttaa sopimuksiaan siten, että niissä otetaan huomioon TSRPA:n soveltamatta jättämisestä annettu asetus.

121. TSRPA:n soveltamatta jättämisestä annettu asetus ei vaikuta kyseisten ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan kuuluneiden sopimusten asemaan ennen asetuksen voimaantuloa.

IV RYHMÄPOIKKEUSASETUKSEN SOVELTAMISALAAN KUULUMATTOMIEN SOPIMUSTEN ARVIOINTI

1. Arvioinnin yleiset puitteet

122. Sopimukset, jotka eivät kuulu ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan esimerkiksi siksi, että markkinaosuusrajat ylittyvät tai siksi, että sopimuspuolia on enemmän kuin kaksi, arvioidaan tapauskohtaisesti. Sopimukset, jotka eivät rajoita kilpailua 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla tai täyttävät 81 artiklan 3 kohdassa asetetut edellytykset, ovat päteviä ja toteuttamiskelpoisia. On syytä muistaa, ettei ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan kuulumattomien sopimusten oleteta olevan lainvastaisia, ellei niihin sisälly vakavimpia kilpailunrajoituksia. Varsinkaan markkinaosuusrajojen ylittyminen ei yksin riitä perusteeksi olettaa, että sopimuksella on kilpailua rajoittavia vaikutuksia, vaan tapauskohtainen arviointi on välttämätön.

1.1 *Merkitykselliset tekijät*

123. Kun 81 artiklan 1 kohtaa sovelletaan yksittäisiin tapauksiin, on otettava asianmukaisesti huomioon kilpailun toimintaperiaatteet kyseisillä markkinoilla. Erityisesti seuraavat tekijät ovat tässä suhteessa merkityksellisiä:

a) sopimuksen luonne

b) sopimuspuolten markkina-asema

c) kilpailijoiden markkina-asema

d) lisensoitujen tuotteiden ostajien markkina-asema

e) markkinoille pääsyn esteet

f) markkinoiden kypsyys

g) muut tekijät.

Yksittäisten tekijöiden merkitys voi vaihdella tapauksittain ja riippuu kaikista muista osatekijöistä. Esimerkiksi sopimuspuolten suuri markkinaosuus on usein selvä merkki markkinavoimasta, mutta jos markkinoille pääsyn esteet ovat pieniä, se ei ehkä viittaakaan markkinavoimaan. Yksittäisten tekijöiden merkityksestä ei näin ollen voida antaa täsmällisiä sääntöjä.

124. Teknologiansiirtosopimuksia voidaan tehdä eri muodoissa. ”Sopimuksen luonteen” arviointi on sen vuoksi tärkeää sopimuspuolten välisen kilpailusuhteen ja sopimuksen sisältämien rajoitusten määrittelemiseksi. Viimeksi mainittu tehtävä edellyttää sopimuksessa julki tuotujen ehtojen lisäksi myös muiden asioiden huomioon ottamista. Välillisiä rajoituksia voi syntyä tavasta, jolla sopimuspuolet panevat sopimuksen täytäntöön, tai niiden kohtaamista kannustimista.

125. ”Sopimuspuolten markkina-asema” antaa viitteitä lisenssinantajan, lisenssinsaajan tai molempien mahdollisen markkina-aseman vahvuudesta. Mitä suurempi osapuolten markkinaosuus on, sitä merkittävämmän markkinavoiman ne todennäköisesti sopimuksen ansiosta saavat. Tämä pitää paikkansa erityisesti silloin, kun markkinaosuus kuvastaa kustannusetuja tai muita kilpailullisia etuja kilpailijoihin nähden. Kilpailulliset edut voivat johtua esimerkiksi siitä, että kyseinen osapuoli on edelläkävijä markkinoilla, se on keskeisten patenttien haltija tai se käyttää parempaa teknologiaa.

126. Sopimuspuolten välistä kilpailusuhdetta arvioitaessa on joskus otettava huomioon muutakin kuin edellä markkinoiden määritelmää käsittelevässä II.3 jaksossa ja kilpailijoiden ja keskenään kilpailemattomien osapuolten erottamista käsittelevässä II.4 jaksossa määritellyt arviot. Vaikka lisenssinantaja ei olisi todellinen tai mahdollinen toimittaja tuotemarkkinoilla ja vaikka lisenssinsaaja ei olisi todellinen tai mahdollinen kilpailija teknologiamarkkinoilla, arvioinnin kannalta on tärkeää tietää, omistaako lisenssinsaaja kilpailevaa teknologiaa, jota ei ole lisensoitu. Jos lisenssinsaajalla on tuotemarkkinoilla vahva asema, sopimus, jolla se saa yksinoikeuden sisältävän lisenssin kilpailevaan teknologiaan, voi rajoittaa kilpailua merkittävästi verrattuna tilanteeseen, jossa lisenssinantaja ei myöntäisi yksinoikeutta sisältävää lisenssiä tai jossa se myöntäisi lisenssejä muille yrityksille.

127. Markkinaosuudet ja mahdolliset kilpailuedut ja -haitat otetaan huomioon myös arvioitaessa ”kilpailijoiden markkina-asemaa”. Mitä vahvemmassa asemassa todelliset kilpailijat ovat ja mitä enemmän niitä on, sitä pienempi on riski, että sopimuspuolet pystyvät yksin käyttämään markkinavoimaa. Jos kilpailijoita sen sijaan on melko vähän ja niiden markkina-asemat (koko, kustannukset, T&K-valmiudet jne.) lähestulkoon samanlaiset, tällainen markkinarakenne voi lisätä kilpailunvastaisen yhteistyön vaaraa.

128. ”Ostajien markkina-asema” kertoo siitä, onko yhdellä tai useammalla ostajalla neuvotteluvoimaa. Ensimmäinen merkki neuvotteluvoimasta on ostajan markkinaosuus ostomarkkinoilla. Osuus kertoo siitä, kuinka merkittävä ostajan kysyntä on mahdollisille toimittajille. Muut indikaattorit koskevat ostajan markkina-asemaa sen omilla jälleenmyyntimarkkinoilla, joilla huomioon otettavia piirteitä ovat muun muassa toimijan jakelupisteiden verkoston maantieteellinen laajuus ja loppukäyttäjien kuva kyseisestä toimijasta. Joissakin tapauksissa neuvotteluvoima voi estää lisenssinantajaa ja/tai lisenssinsaajaa käyttämästä markkinavoimaa markkinoilla, jolloin se ratkaisee kilpailuongelman, joka olisi syntynyt ilman sitä. Näin tapahtuu erityisesti silloin, kun vahvoilla ostajilla on keinot ja valmiudet tuoda markkinoille uusia toimituslähteitä, jos suhteellisissa hinnoissa tapahtuu pieni mutta pysyvä korotus. Jos vahvat ostajat vain saavat suotuisat ehdot toimittajalta tai yksinkertaisesti siirtävät hinnan nousun asiakkaidensa maksettavaksi, ostajien asema ei ole sellainen, että se voisi estää lisenssinantajaa tai lisenssinsaajaa käyttämästä markkinavoimaa tuotemarkkinoilla, eikä se tällöin riitä ratkaisemaan kyseisillä markkinoilla syntynyttä kilpailuongelmaa ([50]).

129. ”Markkinoille pääsyn esteitä” mitataan arvioimalla, missä määrin markkinoilla toimivat yritykset voivat nostaa hintojaan kilpailutason yläpuolelle houkuttelematta markkinoille uusia tulijoita. Jos markkinoille pääsyn esteitä ei ole, uusien markkinatoimijoiden helppo ja nopea pääsy markkinoille tekee tällaisista hintojen korotuksista kannattamattomia. Jos uusia todellisia toimijoita, jotka estävät tai haittaavat markkinavoiman käyttämistä, tulee markkinoille yhden tai kahden vuoden kuluessa, markkinoille pääsyn esteitä voidaan pääsääntöisesti pitää vähäisinä. Markkinoille pääsyn esteet voivat aiheutua monenlaisista tekijöistä, kuten mittakaavaeduista ja tuotevarioinnin eduista, kansallisista säädöksistä – etenkin jos niissä säädetään yksinoikeuksista – valtiontuista, tuontitulleista, immateriaalioikeuksista, resurssien omistajuudesta, jos niiden tarjontaa rajoittavat esimerkiksi luonnolliset rajoitukset, välttämättömistä palveluista, edelläkävijän saamista eduista ja pitkään jatkuneilla tehokkailla myynninedistämistoimilla luodusta kuluttajien merkkiuskollisuudesta. Yritysten tekemät kilpailua rajoittavat sopimukset voivat myös olla markkinoille pääsyn esteitä, jos ne vaikeuttavat markkinoille tuloa ja sulkevat markkinoilta (mahdollisia) kilpailijoita. Markkinoille pääsyn esteitä voi olla tutkimus- ja kehitystyöstä, tuotannosta ja jakelusta koostuvan prosessin kaikissa vaiheissa. Kysymys siitä, pitäisikö joitakin näistä tekijöistä käsitellä markkinoille pääsyn esteinä, riippuu siitä, liittyykö niihin uponneita kustannuksia. Uponneet kustannukset merkitsevät kustannuksia, jotka on maksettava markkinoille pääsemiseksi tai markkinoilla toimimiseksi mutta joita ei saada takaisin, jos markkinoilta poistutaan. Mitä enemmän uponneita kustannuksia tulee, sitä tarkemmin mahdollisten uusien tulokkaiden on punnittava markkinoille tulon riskejä ja sitä uskottavampia ovat vakiintuneiden markkinatoimijoiden uhkaukset uuteen kilpailuun vastaamisesta, sillä markkinatoimijoiden poistuminen markkinoilta tulee uponneiden kustannusten vuoksi kalliiksi. Markkinoille pääsy edellyttää yleensä uponneita kustannuksia, joskus pienempiä ja joskus suurempia. Sen vuoksi todellinen kilpailu on yleensä potentiaalista kilpailua tehokkaampi arviointikeino, ja sille annetaankin arviossa enemmän painoarvoa.

130. ”Kypsillä markkinoilla” tarkoitetaan markkinoita, jotka ovat olleet olemassa jo jonkin aikaa, joilla käytetty teknologia on hyvin tunnettua ja laajalle levinnyttä ja joka ei muutu kovin usein ja joilla kysyntä on suhteellisen vakaata tai laskevaa. Tällaisilla markkinoilla kielteiset vaikutukset ovat todennäköisempiä kuin dynaamisilla markkinoilla.

131. Yksittäisiä rajoituksia arvioitaessa on mahdollisesti otettava huomioon myös ”muita tekijöitä”. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi kumulatiiviset vaikutukset, joka johtuvat samankaltaisten sopimusten esiintymisestä markkinoilla, sopimusten kesto, sääntelykehys ja käyttäytyminen, joka voi merkitä tai helpottaa kilpailunvastaista yhteistyötä kuten hintajohtajuutta, hintojen muutoksista ilmoittamista etukäteen ja neuvottelemista ”oikeasta” hinnasta, hintojen jäykkyys liiallisen kapasiteetin seurauksena, hintasyrjintä ja aiempi kilpailunvastainen yhteistyö.

1.2 *Lisenssisopimusten kielteiset vaikutukset*

132. Teknologiansiirtosopimuksilla voi olla erityisesti seuraavanlaisia kielteisiä vaikutuksia markkinoilla käytävään kilpailuun:

1) teknologioiden välisen kilpailun väheneminen sellaisten yritysten välillä, jotka toimivat teknologiamarkkinoilla tai kyseisiä teknologioita sisältävien tuotteiden markkinoilla, mukaan luettuna sekä avoimen että sanattoman kilpailunvastaisen yhteistyön helpottuminen;

2) kilpailijoiden sulkeminen markkinoilta nostamalla niille aiheutuvia kustannuksia ja rajoittamalla näin niiden mahdollisuuksia saada välttämättömiä tuotannontekijöitä tai asettamalla muuten markkinoille pääsyn esteitä; ja

3) teknologian sisäisen kilpailun väheneminen sellaisten yritysten välillä, jotka valmistavat tuotteita samaa teknologiaa hyödyntäen.

133. Teknologiansiirtosopimukset voivat vähentää teknologioiden välistä kilpailua eli sellaisten yritysten välistä kilpailua, jotka myöntävät lisenssejä korvattavissa oleviin teknologioihin tai hyödyntävät niitä tuotannossaan. Näin voi käydä erityisesti silloin, kun asetetaan vastavuoroisia velvoitteita. Jos esimerkiksi kilpailijat siirtävät toisilleen kilpailevia teknologioita ja asettavat vastavuoroisen velvoitteen, että kumpikin osapuoli toimittaa toiselle myöhemmät parannukset, osapuolten välinen innovaatiokilpailu rajoittuu, koska kumpikaan kilpailija ei voi saada teknologista johtoasemaa suhteessa toiseen. Mikäli sopimus ei johda teknologioiden yhdistämiseen tehokkuutta lisäävällä tavalla, mitä pidetään kilpailua rajoittavia vaikutuksia tärkeämpänä, se on 81 artiklan vastainen.

134. Kilpailijoiden välinen lisensointi voi myös helpottaa kilpailunvastaista yhteistyötä. Kilpailunvastainen yhteistyö edellyttää yleensä, että markkinat ovat keskittyneet ja että asianomaisilla yrityksillä on samanlainen käsitys niiden yhteisistä eduista ja siitä, miten koordinointimekanismi toimii. Jotta kilpailunvastainen yhteistyö toimii, yritysten on pystyttävä seuraamaan toistensa markkinakäyttäytymistä ja puuttumaan tilanteisiin, joissa toinen poikkeaa yhteisestä markkinapolitiikasta. Sopimukset voivat helpottaa kilpailunvastaista yhteistyötä lisäämällä markkinoiden avoimuutta ja lisäämällä markkinoille pääsyn esteitä. Kilpailunvastaista yhteistyötä voidaan helpottaa myös sellaisin lisenssisopimuksin, joiden tuloksena osapuolten kustannukset merkittävässä määrin yhdenmukaistuvat, sillä samanlaisista kustannuksista vastaavilla yrityksillä on todennäköisesti samanlainen näkemys koordinoinnin ehdoista ([51]). Saman teknologian käyttäminen voi johtaa kustannusten merkittävään yhdenmukaisuuteen. Tämä ei kuitenkaan ole välttämätöntä. Silloinkin, kun lisensoituun teknologiaan perustuva tuotanto kattaa huomattavan osan asianomaisten yritysten kustannusrakenteista, yksittäisten yritysten tehokkuus teknologian hyödyntäjinä voi vaihdella ja ne voivat myös käyttää erilaisia tuotannontekijöitä, jolloin kustannukset ovat erilaiset.

135. Myös rojalteja voidaan lisenssisopimusten yhteydessä käyttää suorana kilpailunvastaisen yhteistyön keinona (ks. edellä 77 kohta). Kilpailunvastaisen yhteistyön riski on erityisen suuri silloin, kun kilpailijat myöntävät toisilleen ristikkäiset lisenssit. Samankaltainen riski voi esiintyä, kun kilpailija antaa teknologiaa koskevan lisenssin toiselle kilpailijalle rojaltien maksua vastaan ja ostaa kyseiseltä kilpailijalta komponentin, joka kuuluu erottamattomana osana siihen tuotteeseen, jolla osapuolet kilpailevat.

136. Lisenssisopimukset voivat vaikuttaa teknologioiden väliseen kilpailuun myös estämällä kilpailijoita pääsemästä markkinoille ja laajentamasta toimintaansa. Tällaiset markkinoilta sulkevat vaikutukset voivat johtua rajoituksista, jotka estävät lisenssinsaajia hankkimasta lisenssiä kolmansilta osapuolilta tai jotka vähentävät niiden mahdollisuuksia tehdä niin. Kolmannet osapuolet voidaan sulkea markkinoilta esimerkiksi siten, että vakiintuneet lisenssinantajat asettavat lisenssinsaajille niin tiukkoja kilpailukieltovelvoitteita, ettei kolmansien osapuolten saatavilla ole riittävästi lisenssinsaajia, tai siten, että markkinoille pääsy lisenssinsaajien tasolla tehdään vaikeaksi. Korvaavan teknologian toimittajat voidaan myös sulkea markkinoilta niin, että riittävän markkinavoiman omaava lisenssinantaja sitoo yhteen eri osia teknologiasta ja myöntää koko pakettia koskevan lisenssin, vaikka paketista tarvitaan vain osa tietyn tuotteen valmistamiseen.

137. Lisenssisopimukset voivat myös vähentää teknologian sisäistä kilpailua eli sellaisten yritysten välistä kilpailua, joiden tuotanto perustuu samaan teknologiaan. Sopimus, jossa lisenssinsaajille asetetaan alueellisia rajoituksia ja jolla niitä estetään myymästä tuotteita toistensa alueilla, vähentää niiden välistä kilpailua. Teknologian sisäinen kilpailu vähenee myös silloin, kun lisenssinantaja sitoutuu nimittämään vain yhden lisenssinsaajan tai rajallisen määrän lisenssinsaajia tai rajoittaa niiden tuotannon tiettyihin määriin. Tällaiset sopimukset sulkevat markkinoilta mahdollisia lisenssinsaajia ja voivat myös vähentää vakiintuneiden lisenssinsaajien välistä kilpailua. Lisenssisopimukset voivat vähentää teknologian sisäistä kilpailua myös helpottamalla lisenssinsaajien välistä kilpailunvastaista yhteistyötä. Teknologian sisäistä kilpailua vähentävät lisenssisopimukset voivat myös helpottaa kilpailevien teknologioiden omistajien välistä kilpailunvastaista yhteistyötä tai vähentää teknologioiden välistä kilpailua lisäämällä markkinoille pääsyn esteitä.

1.3 *Rajoittavien lisenssisopimusten myönteiset vaikutukset ja niiden arviointimenetelmä*

138. Rajoittavilla lisenssisopimuksilla voi olla tehokkuusetujen muodossa myös kilpailua edistäviä vaikutuksia, jotka saattavat olla niiden kilpailunvastaisia vaikutuksia merkittävämpiä. Ne arvioidaan 81 artiklan 3 kohdan perusteella, johon sisältyy poikkeus 81 artiklan 1 kohdan kieltoon. Jotta poikkeusta voidaan soveltaa, lisenssisopimusten on saatava aikaan objektiivisia taloudellisia etuja, kilpailunrajoitusten on oltava välttämättömiä tehokkuusetujen saavuttamiseksi, kuluttajien on saatava kohtuullinen osuus tehokkuushyödystä eikä sopimus saa antaa yrityksille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita.

139. Lisenssisopimuksilla pystytään lisäämään tehokkuutta erityisesti yhdistämällä toisiaan täydentäviä teknologioita ja muuta varallisuutta, jolloin uusia tai parannettuja tuotteita voidaan saattaa markkinoille tai olemassa olevia tuotteita valmistaa edullisemmin. Usein vakavimpien kartellien ulkopuolella lisensoinnin syynä on, että teknologian lisensointi on lisenssinantajan kannalta tehokkaampaa kuin sen hyödyntäminen itse. Näin on varsinkin silloin, kun lisenssinsaajalla on jo ennestään tarvittavat tuotantoresurssit. Sopimuksen ansiosta lisenssinsaaja saa käyttöönsä teknologian, joka yhdistettynä resursseihin antaa mahdollisuuden hyödyntää uutta tai parannettua teknologiaa. Toinen esimerkki tuotantoa mahdollisesti tehostavasta lisensoinnista on tapaus, jossa lisenssinsaajalla on jo ennestään jonkinlainen teknologia, jonka yhdistäminen lisenssinantajan teknologiaan luo synergiaetuja. Kun kaksi teknologiaa yhdistetään, lisenssinsaaja voi saavuttaa kustannus-tuotanto-kokoonpanon, joka ei muuten olisi ollut mahdollinen. Lisenssisopimukset voivat tehostaa lisäksi jakeluvaihetta samaan tapaan kuin vertikaaliset jakelusopimukset. Tehokkuusedut voivat ilmetä kustannussäästöinä tai hyödyllisten palvelujen tuottamisena kuluttajille. Vertikaalisten sopimusten positiivisia vaikutuksia on kuvailtu vertikaalisista sopimuksista annetuissa suuntaviivoissa ([52]). Yksi esimerkki mahdollisten tehokkuusetujen saamisesta ovat myös sopimukset, joilla teknologian omistajat kokoavat kolmansille osapuolille lisensoitavan teknologiapaketin. Tällaiset yhdistämiset voivat vähentää erityisesti liiketoimeen liittyviä kustannuksia, sillä lisenssinsaajien ei tarvitse solmia erillisiä lisenssisopimuksia kunkin lisenssinantajan kanssa.

140. Arvioidessaan 81 artiklan 3 kohdan mukaista välttämättömyyttä komissio erityisesti tarkkailee, onko kyseessä oleva toiminta yksittäisen rajoituksen ansiosta tehokkaampaa kuin se olisi ollut ilman sopimusta tai kyseistä rajoitusta. Jos vähemmän rajoittavalta vaikuttavan vaihtoehdon soveltaminen johtaisi tehokkuuden menettämiseen huomattavassa määrin, rajoitusta pidetään välttämättömänä. Joissakin tapauksissa voi kuitenkin olla tarpeen tutkia lisäksi, onko sopimus itsessään välttämätön tehokkuusetujen saavuttamiselle. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun kyseessä on toisiaan täydentävien joskaan ei keskeisten teknologioiden yhdistäminen ([53]), jolloin on tutkittava, missä määrin tällainen yhdistäminen saa aikaan erityisiä tehokkuusetuja tai voidaanko yhteistoiminta rajoittaa tehokkuusetuja juurikaan menettämättä teknologioihin, joille ei ole korvaavia vaihtoehtoja. Kun kyseessä on yksinkertainen lisensointi kahden sopimuspuolen välillä, yksittäisten rajoitusten välttämättömyyden arviointi yleensä riittää. Useimmiten lisenssisopimukselle ei ole vähemmän rajoittavaa vaihtoehtoa.

141. Ehto, jonka mukaan kuluttajien on saatava kohtuullinen osuus hyödystä, merkitsee sitä, että lisenssillä valmistettujen tuotteiden kuluttajille on vähintään korvattava sopimuksesta aiheutuvat kielteiset vaikutukset ([54]). Se tarkoittaa sitä, että tehokkuusetujen on korvattava sopimuksesta hintoihin ja tuotantoon aiheutuvat todennäköiset kielteiset vaikutukset täysimääräisesti. Tämä voi tapahtua niin, että yrityksen kustannusrakenteeseen kohdistuu hintojen alentamiseen kannustavia vaikutuksia, tai siten, että kuluttajille tarjotaan uusia tai parannettuja tuotteita, jotka korvaavat mahdollisen hintojen korotuksen.

142. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan viimeinen ehto, jonka mukaan sopimus ei saa antaa osapuolille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita, edellyttää markkinoille jäävien kilpailupaineiden ja sopimuksesta näihin kilpailulähteisiin aiheutuvien vaikutusten arviointia. Sovellettaessa 81 artiklan 3 kohdan viimeistä ehtoa on otettava huomioon 81 artiklan 3 kohdan ja 82 artiklan välinen suhde. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan 81 artiklan 3 kohdan soveltaminen ei voi estää perustamissopimuksen 82 artiklan soveltamista ([55]). Kun sekä 81 että 82 artiklan tarkoituksena on säilyttää todellinen kilpailutilanne markkinoilla, 81 artiklan 3 kohta on johdonmukaisen soveltamisen takaamiseksi tulkittava siten, että se estää poikkeusmääräyksen soveltamisen sellaisiin kilpailua rajoittaviin sopimuksiin, joissa määräävää markkina-asemaa käytetään väärin ([56]).

143. Vaikka sopimus vähentäisi merkittävästi yhtä kilpailun ulottuvuutta, se ei välttämättä merkitse kilpailun poistamista 81 artiklan 3 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Esimerkiksi teknologioiden yhdistämisen tuloksena voi syntyä teollisuusstandardi, jolloin teknologialla käydään vain vähän kilpailua. Kun markkinoiden päätoimijat ovat ottaneet tietyn teknologiaformaatin käyttöönsä, vaihtoehtoisille formaateille voi olla hyvin vaikeaa löytää tilaa verkoston vaikutuksen vuoksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita

sitä, että teollisuusstandardin luominen johtaisi automaattisesti kilpailun poistumiseen 81 artiklan 3 kohdan viimeisessä ehdossa tarkoitetulla tavalla. Toimittajat voivat standardin puitteissa kilpailla hinnalla, laadulla ja tuotteen ominaisuuksilla. Jotta sopimus kuitenkin on 81 artiklan 3 kohdan mukainen, on varmistettava, että se ei rajoita tällaista kilpailua tai hillitse kohtuuttomasti tulevaa innovaatiotoimintaa.

2. **Perustamissopimuksen 81 artiklan soveltaminen erilaisiin lisensointiin liittyviin rajoituksiin**

144. Tässä luvussa käsitellään erilaisia lisenssisopimuksissa usein esiintyviä ehtoja, jotka saattavat rajoittaa kilpailua. Näiden suuntaviivojen edellisissä osissa ja etenkin III.4 ja III.5 jaksossa käsiteltyjä rajoituksia käsitellään tässä jaksossa vain osittain.

145. Tämä jakso kattaa sekä kilpailijoiden että keskenään kilpailemattomien osapuolten väliset sopimukset. Kilpailijoiden välisten sopimusten kohdalla vastavuoroiset ja muut kuin vastavuoroiset sopimukset erotetaan tarvittaessa toisistaan. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisten sopimusten kohdalla tällaista erottelua ei tarvitse tehdä. Jos yritykset eivät ole todellisia eivätkä mahdollisia kilpailijoita merkityksellisillä teknologiamarkkinoilla tai lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden markkinoilla, ristikkäisten lisenssien myöntäminen ei käytännössä eroa mitenkään kahdesta erillisestä lisenssistä. Ristiinlisensoinnilla tarkoitetaan järjestelyä, jossa toinen osapuoli myöntää toiselle lisenssin ja saa siltä lisenssin, ja molemmat lisensoidut teknologiat on tarkoitettu sisäiseen käyttöön. Termi ei kata sopimuksia, joiden puitteissa sopimuspuolet kokoavat teknologiapaketin, jonka käyttölupa myönnetään kolmansille osapuolille. Tällaiset järjestelyt kuuluvat jäljempänä 4 jaksossa käsiteltävän teknologioiden yhdistämisen piiriin.

146. Tässä jaksossa ei käsitellä sellaisia lisenssisopimuksiin sisältyviä velvoitteita, jotka tapauskohtaisista olosuhteista riippumatta eivät rajoita kilpailua 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Tällaisia velvoitteita voivat olla muun muassa a) luottamuksellisuutta koskevat velvoitteet, b) lisenssinsaajille asetettu velvollisuus olla myöntämättä alilisenssejä, c) velvoitteet, joiden mukaan lisensoitua teknologiaa ei saa käyttää sopimuksen voimassaolon päätyttyä, jos lisensoitu teknologia on edelleen pätevä ja voimassa, d) velvollisuus avustaa lisenssinantajaa lisensoitujen immateriaalioikeuksien valvonnassa, e) velvollisuus maksaa vähimmäisrojalteja tai tuottaa vähimmäismäärä lisensoitua teknologiaa sisältäviä tuotteita ja f) velvollisuus käyttää lisenssinantajan tavaramerkkiä tai mainita lisenssinantajan nimi tuotteessa.

2.1 *Rojalteja koskevat velvoitteet*

147. Lisenssisopimuksen osapuolet voivat yleensä vapaasti määritellä lisenssinsaajan maksettavaksi kuuluvan rojaltin ja sen maksutavan toiminnan kuulumatta 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan. Tätä periaatetta sovelletaan sekä kilpailijoiden että keskenään kilpailemattomien osapuolten välisiin sopimuksiin niillä ehdoilla, jotka on määritelty edellä kilpailijoiden väliseen lisensointiin liittyviä vastavuoroisia rojaltimaksuja käsittelevissä kohdissa 77 ja 135 ja sellaisista tuotteista maksettavia rojalteja, jotka eivät sisällä lisensoitua teknologiaa, käsittelevässä 78 kohdassa. Kilpailijoiden välisissä ristikkäisissä lisenssijärjestelyissä rojalteja koskevat velvoitteet voivat todellisuudessa vastata hintojen vahvistamista ja kuulua siten vakavimpiin kilpailunrajoituksiin. Jos rojalteja koskeva velvoite ulottuu myös tuotteisiin, jotka on valmistettu lisenssinsaajan omaa teknologiaa hyödyntäen, sopimus nostaa lisenssinsaajalle aiheutuvia kustannuksia ja heikentää hänen oman teknologiansa kilpailukykyä.

148. Rojaltit voidaan vaatia maksettaviksi esimerkiksi kertamaksuina, myyntihinnasta laskettuna prosenttiosuutena tai kustakin lisensoitua teknologiaa sisältävästä tuotteesta maksettavana kiinteänä summana. Jos lisensoitu teknologia liittyy lopputuotteeseen kuuluvaan tuotannontekijään, rojaltien laskemista lopputuotteen hinnan perusteella ei yleensä pidetä kilpailua rajoittavana, kunhan lisensoitu teknologia sisältyy lopputuotteeseen. Lisenssinantaja voi useimmiten myös soveltaa erilaisia rojaltimaksuja eri lisenssinsaajiin rikkomatta 81 artiklan 1 kohtaa.

149. Huolimatta siitä, että ryhmäpoikkeusta sovelletaan vain niin kauan kuin teknologia on pätevä ja voimassa, sopimuspuolet voivat yleensä 81 artiklan 1 kohtaa rikkomatta sopia rojaltien maksamista koskevien velvoitteiden jatkamisesta lisensoitujen immateriaalioikeuksien voimassaoloaikaa pidemmälle. Kun oikeudet sammuvat, kolmannet osapuolet voivat laillisesti hyödyntää kyseistä teknologiaa ja kilpailla sopimuspuolten kanssa. Tämä todellinen ja mahdollinen kilpailu riittää yleensä varmistamaan sen, ettei kyseisellä velvoitteella ole tuntuvia kilpailunvastaisia vaikutuksia. Perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohtaa voidaan kuitenkin poikkeuksellisesti soveltaa tilanteeseen, jossa kolmansille osapuolille on asetettu merkittäviä markkinoille pääsyn esteitä, jotka estävät tai viivyttävät niiden pääsyä markkinoille todellisina kilpailijoina. Tällaisessa tapauksessa huomattavan markkinavoiman omaava lisenssinantaja voi sopimuksen avulla säilyttää markkinavoimansa nostamalla (entisten) lisenssinsaajien maksettavaksi tulevia kustannuksia tilanteessa, jossa lisenssinsaajat eivät enää tarvitse sopimusta teknologian hyödyntämistä varten.

150. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisten sopimusten osalta ryhmäpoikkeus kattaa sopimukset, joissa rojaltimaksut lasketaan kaikkien tuotteiden perusteella riippumatta siitä, käytetäänkö niissä lisensoitua teknologiaa. Tällaiset järjestelyt voivat helpottaa rojaltien laskemista, mutta ne voivat johtaa myös kolmansien osapuolten sulkemiseen markkinoilta nostamalla niiden toimittamien tuotannontekijöiden kustannuksia, jolloin järjestelyjen vaikutus on sama kuin kilpailukieltovelvoitteen. Jos lisenssinsaaja saa kolmannelta osapuolelta teknologian käyttöluvan, käyttöluvan kustannuksia nostaa lisenssinantajalle maksettava rojalti. Ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolella onkin tutkittava, onko rajoituksella markkinoilta sulkevia vaikutuksia. Arvioinnissa on syytä käyttää jäljempänä 2.7 jaksossa määriteltyä analyyttistä viitekehystä. Jos tuntuvia markkinoilta sulkevia vaikutuksia esiintyy, sopimukset kuuluvat 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan eivätkä todennäköisesti täytä 81 artiklan 3 kohdan edellytyksiä.

2.2 *Yksinoikeudelliset lisenssit ja myynnin rajoittaminen*

151. Lisenssi sisältää yksinoikeuden tässä tarkoitetulla tavalla, jos lisenssinantaja sitoutuu olemaan myöntämättä lisenssiä kenellekään muulle lisenssinsaajalle taikka muille tietyllä alueella tai tietyn asiakasryhmän piirissä toimiville lisenssinsaajille. Yksinoikeudellinen lisenssi ei sellaisenaan edellytä, että lisenssinantajan toimintaa olisi rajoitettu sen osalta, missä se valmistaa lisensoitua teknologiaa sisältäviä tuotteita, tai että lisenssinantajan ja muiden lisenssinsaajien myyntiä olisi rajoitettu yksimyyntialueella tai yksinoikeuteen perustuvan asiakasryhmän osalta. Yksinoikeuden sisältävään lisenssisopimukseen liittyy kuitenkin hyvin usein myynnin rajoituksia. Myynnin rajoituksista puhuttaessa on tärkeää tehdä ero kilpailijoiden välisten lisenssisopimusten ja keskenään kilpailemattomien osapuolten välisten lisenssisopimusten välille. Kilpailijoiden välisiin lisenssisopimuksiin sisältyviä myynnin rajoituksia pidetään TSRPA:n 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisina vakavimpina kilpailunrajoituksina (ks. edellä 81 kohta). Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisiin lisenssisopimuksiin sisältyviä myynnin rajoituksia käsitellään jäljempänä (ks. 157–161 kohta).

152. Jos kilpailijoiden välisessä sopimuksessa lisenssinantajalle asetetaan velvollisuus olla myöntämättä lisenssejä muille lisenssinsaajille yleensä taikka tietyllä alueella tai tietyn asiakasryhmän piirissä, rajoituksen merkittävin kilpailunvastainen vaikutus voi olla muiden (mahdollisten) lisenssinsaajien sulkeminen markkinoilta. Markkinoille pääsyn rajoittaminen voi lisäksi helpottaa sopimuspuolten välistä kilpailunvastaista yhteistyötä ja rajoittaa teknologioiden välistä kilpailua. Näin voi käydä etenkin silloin, kun vahvan markkina-aseman omaavat osapuolet tekevät vastavuoroisen sopimuksen, jonka puitteissa ne myöntävät toisilleen yksinoikeudellisen lisenssin toistensa teknologiaan. Siinä tapauksessa sopimuspuolet sopivat, ettei lisenssejä myönnetä kolmansille osapuolille yksinoikeuden soveltamisalalla.

153. Jos keskenään kilpailemattomien osapuolten välisessä sopimuksessa lisenssinantajalle asetetaan velvollisuus olla myöntämättä lisenssejä muille lisenssinsaajille yleensä taikka tietyllä lisenssinsaajalle varatulla alueella tai lisenssinsaajalle varatun asiakasryhmän piirissä, rajoituksella voi olla kaksi merkittävää kilpailunvastaista vaikutusta: a) muiden (mahdollisten) lisenssinsaajien sulkeminen markkinoilta ja b) teknologian sisäisen kilpailun väheneminen lisenssinantajan ja lisenssinsaajan sekä lisenssinsaajien välillä, erityisesti jos sopimukseen liittyy myynnin rajoituksia.

154. Yksinoikeudelliset lisenssit voivat kuitenkin myös tehostaa tuotantoa. Yksinoikeus voi esimerkiksi kannustaa lisenssinsaajaa investoimaan nopeammin lisensoidun teknologian hyödyntämiseen. Se voi myös edistää jatkuvia investointeja, kun ilmaista hyödyntämistä (ns. vapaamatkustajuutta) ei esiinny. Se, missä määrin vapaamatkustajuus on ongelma, riippuu lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden luonteesta ja siitä, missä määrin lisenssinsaaja osallistuu markkinointiin ja toimituksen jälkeisten palvelujen tarjoamiseen. Jos lisenssinsaaja myy tuotetta omalla tuotemerkillään, mahdollisuudet vapaamatkustajuuteen ovat pienemmät kuin silloin, jos tuotetta myydään yhteisellä merkillä.

155. Edellä esitetyn perusteella suurin yksinoikeudellisiin myyntiä rajoittamattomiin lisensseihin liittyvä kilpailunvastainen riski on mahdollisten lisenssinsaajien sulkeminen markkinoilta. Kun on kyse kilpailijoiden välisistä sopimuksista, yksinoikeudellinen lisensointi kuuluu ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan 20 prosentin markkinaosuusrajaan saakka. Tätä suuremman markkinaosuuden omaavien kilpailijoiden väliset yksinoikeudelliset lisenssit saattavat kuulua 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan erityisesti silloin, jos lisenssinsaajalla on merkittävä markkina-asema, jos teknologiamarkkinoille pääsy on vaikeaa ja jos lisensoitu teknologia synnyttää markkinoilla todellista kilpailua. Tällaisessa tilanteessa yksinoikeudellinen lisenssi voi sulkea kolmansia osapuolia markkinoilta, jolloin lisenssinsaaja säilyttää markkinavoimansa. Lisenssinsaaja on todennäköisesti halukas jakamaan voittonsa lisenssinantajan kanssa estääkseen uusien kilpailijoiden markkinoille tulon tai vakiintuneiden kilpailijoiden toiminnan laajentumisen. Lisenssinsaaja voikin markkina-asemansa säilyttämiseksi olla halukas maksamaan yksinoikeudellisesta lisenssistä enemmän kuin kolmannet osapuolet, jotka joutuisivat kilpailemaan lisenssinsaajan kanssa. Tällaisessa tilanteessa on varsin epätodennäköistä, että 81 artiklan 3 kohdan edellytykset toteutuvat. Silloinkin, kun kahden teknologian yhdistäminen tehostaa tuotantoa, yksinoikeuden myöntäminen on tuskin välttämätöntä.

156. Kilpailijoiden välisessä vastavuoroisessa sopimuksessa, jossa sopimuspuolet myöntävät toisilleen yksinoikeudellisen lisenssin toistensa teknologiaan, on muiden lisenssinsaajien markkinoilta sulkemista koskevan vaaran lisäksi myös se vaara, että sopimus vähentää teknologioiden välistä kilpailua osapuolten välillä. Jos sopimukseen ei liittyisi yksinoikeutta, molemmat osapuolet voisivat myöntää lisenssejä kolmansille osapuolille, joista tulisi uusia kilpailijoita markkinoille. Sopimalla, että näin ei tehdä,

sopimuspuolet varmistavat itselleen aseman ainoina tuottajina, jotka hyödyntävät lisensoitua teknologiaa. Tällaiset sopimukset ovat todennäköisesti kiellettyjä 81 artiklan 1 kohdan nojalla, jos sopimuspuolilla on riittävästi markkinavoimaa. Jotta 81 artiklan 3 kohdan edellytykset täyttyisivät, olisi pystyttävä osoittamaan, että lisenssit johtavat teknologioiden yhdistymiseen kuluttajia hyödyttävällä ja tehokkuutta lisäävällä tavalla ja että yksinoikeus on välttämätön näiden tehokkuusetujen saavuttamiselle. Yksinoikeutta pidetään yleensä tarpeellisena vain silloin, kun lisensoidun teknologian käyttö vaatii huomattavia uponneita kustannuksia. Tällöin lisenssinsaajiin kohdistuvat riskit ovat niin suuret, että vain yksinoikeus voi kannustaa niitä tekemään tarvittavat investoinnit.

157. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisissä sopimuksissa yksinoikeuden sisältävälle lisenssille myönnetään ryhmäpoikkeus, jos markkinaosuus jää alle 30 prosentin rajan. Markkinaosuusrajan ylittävissä sopimuksissa yksinoikeuden sisältävä lisenssi ei sellaisenaan todennäköisesti aiheuta merkittäviä markkinoilta sulkevia vaikutuksia, paitsi jos markkinoilla on saatavilla vain rajallinen määrä käyttökelpoisia teknologioita ja useimmat saatavilla olevista teknologioista on lisensoitu yksinoikeuden sisältävin ehdoin. Markkinoilta sulkevat vaikutukset ovat vakavampia, jos kaksi tai useammat lisenssinantajat myöntävät erillisissä kahdenvälisissä sopimuksissa yksinoikeudelliset lisenssit samalle lisenssinsaajalle kuin jos teknologiaa koskevat lisenssit myönnetään eri lisenssinsaajille. Samalle lisenssinsaajalle myönnetyt useat yksinoikeudelliset lisenssit voivat myös helpottaa samoilla teknologiamarkkinoilla kilpailevien lisenssinantajien välistä kilpailunvastaista yhteistyötä. Lisenssinantajat voivat koordinoida rojaltejaan eli lisenssin hintoja, jos lisenssi myönnetään samalle tai samoille lisenssinsaajille. Koordinointi on kuitenkin todennäköisesti vaikeampaa lisensoinnin kuin jakelun yhteydessä, jossa moninkertaiset yksinmyyntioikeudet voivat aiheuttaa vakavia kilpailuongelmia ([57]). Yksinoikeus voi kuitenkin olla tarpeen samoin kuin kilpailijoidenkin välisissä sopimuksissa silloin, jos se kannustaa lisenssinsaajaa investoimaan lisensoituun teknologiaan, jolloin 81 artiklan 3 kohdan edellytykset saattavat täyttyä. Kun lisenssinsaajan on sijoitettava teknologiaan huomattavasti uponneita kustannuksia, yksinoikeuden sisältävät lisenssisopimukset täyttävät todennäköisesti 81 artiklan 3 kohdan ehdot, paitsi jos lisenssinantajan teknologialle ei ole todellisia vaihtoehtoja markkinoilla tai jos useimmat saatavilla olevista teknologioista on lisensoitu samalle lisenssinsaajalle.

158. Yksinoikeudellisissa lisenssisopimuksissa osapuolille asetettavia myynnin rajoituksia on käsitelty edellä TSRPA:n 4 artiklaan sisältyvää vakavimpien kilpailunrajoitusten luetteloa koskevassa II.4 jaksossa sekä 151 kohdassa kilpailijoiden välisten yksinoikeudellisten lisenssisopimusten osalta. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisten myynnin rajoitusten kohdalla on syytä muistaa, että ne kuuluvat TSRPA:n 4 artiklan 2 kohdan b alakohdan soveltamisalaan (ks. edellä 90–96 kohta). Myynnin rajoituksia pidetään periaatteessa vakavimpina rajoituksina, mutta tähän luokitukseen on useita merkittäviä poikkeuksia.

159. On syytä muistaa, että keskenään kilpailemattomien osapuolten välisissä sopimuksissa lisenssinantajan ja yksittäisten lisenssinsaajien väliset myynnin rajoitukset kuuluvat ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan markkinaosuusrajaan asti. Markkinaosuusrajan ylittävissä tapauksissa aktiivisen ja passiivisen myynnin rajoittaminen lisenssinantajalle varattujen alueiden tai asiakasryhmien ja lisenssinsaajille yksinoikeudellisella lisenssillä myönnettyjen alueiden tai asiakasryhmien välillä voi kuulua 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan. Tämä on mahdollista silloin, kun lisenssinantajalla on yksin tuntuva markkina-asema, ja myös silloin, kun vahvan markkina-aseman yhdessä omaavien lisenssinantajien tekemillä samankaltaisilla sopimuksilla on kumulatiivisia vaikutuksia. Jos sopimuspuolet eivät kuitenkaan ole kilpailijoita ja jos objektiivisten seikkojen perusteella voidaan päätellä, että lisensointia ei tapahtuisi ilman myynnin rajoituksia, sopimus ei ole 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu sopimus. Tämä tilanne voi toteutua, jos lisenssinantaja toimii samoilla tuotemarkkinoilla kuin lisenssinsaaja ja jos lisenssinsaaja ei toimisi kyseisillä markkinoilla ilman lisenssiä. Teknologian omistajan ei yleensä voida olettaa luovan suoraa kilpailua itsensä kanssa oman teknologiansa sisällä.

160. Lisenssinantajalle asetetut 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetut myynnin rajoitukset täyttävät todennäköisesti 81 artiklan 3 kohdan edellytykset, paitsi jos lisenssinantajan teknologialle ei ole todellisia vaihtoehtoja markkinoilla tai kyseiset vaihtoehdot ovat lisenssinsaajan kolmansilta osapuolilta lisensoimia teknologioita. Tällaiset rajoitukset ja ennen kaikkea aktiivisen myynnin rajoitukset ovat todennäköisesti välttämättömiä, jotta lisenssinsaaja investoisi lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden valmistamiseen, markkinointiin ja myyntiin. Lisenssinsaajan investointihalukkuus vähenisi todennäköisesti huomattavasti, jos se joutuisi suoraan kilpailutilanteeseen lisenssinantajan kanssa, jonka tuotantokustannuksia rojaltimaksut eivät korota. Tämän vuoksi investoinnit eivät kenties saavuta optimaalista tasoa.

161. TSRPA:ssa myönnetään ryhmäpoikkeus yksinmyyntialueiden tai yksinoikeuteen perustuvien asiakasryhmien välisille aktiivisen myynnin rajoituksille lisenssinsaajien välillä. Jos markkinaosuusraja ylittyy, lisenssinsaajien yksinmyyntialueiden ja yksinoikeuteen perustuvien asiakasryhmien väliset aktiivisen myynnin rajoitukset rajoittavat teknologian sisäistä kilpailua ja kuuluvat todennäköisesti 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, jos yksittäisellä lisenssinsaajalla on tuntuva markkina-asema. Tällaiset rajoitukset voivat kuitenkin olla 81 artiklan 3 kohdan edellytysten mukaisia, jos niitä tarvitaan estämään vapaamatkustajuus ja kannustamaan lisenssinsaajaa tekemään lisensoidun teknologian tehokkaan hyödyntämisen edellyttämät investoinnit alueellaan sekä edistämään lisensoidun tuotteen myyntiä. Passiivisen myynnin rajoitukset kuuluvat 4 artiklan 2 kohdan b alakohtaan sisältyvän vakavimpien kilpailunrajoitusten luetteloon (ks. edellä 93 kohta). Kyseiset rajoitukset eivät todennäköisesti täytä 81 artiklan 3 kohdassa asetettuja edellytyksiä.

162. Lisenssisopimukset, joissa kaksi tai useampi osapuoli myöntää toisilleen ristikkäisiä yksinoikeuden sisältäviä lisenssejä, aiheuttavat erityisiä ongelmia, jos ristikkäisten lisenssien tuloksena syntyvästä teknologiapaketista syntyy tosiasiassa teollisuusstandardi, joka kolmansien osapuolten on saatava voidakseen kilpailla markkinoilla tehokkaasti. Näissä tapauksissa sopimus luo sopimuspuolille varatun suljetun standardin. Komissio arvioi tällaisia järjestelyjä samojen periaatteiden pohjalta kuin teknologian yhdistämisen kohdalla (ks. jäljempänä 4 jakso). Yleensä vaaditaan, että lisenssi standardia tukeviin teknologioihin myönnetään kolmansille osapuolille kohtuullisin ehdoin ([58]). Jos sopimuspuolet kilpailevat kolmansien osapuolten kanssa tuotemarkkinoilla ja lisenssisopimukset liittyvät kyseisiin tuotemarkkinoihin, yksinoikeudelliset järjestelyt osapuolten välillä aiheuttavat todennäköisesti markkinoilta sulkevia vaikutuksia. Tämä kielteinen vaikutus kilpailuun voidaan välttää vain myöntämällä lisenssi myös kolmansille osapuolille. Jos osapuolet voivat lisensoidun teknologian ansiosta luoda uudet markkinat ja jos lisensoitua teknologiaa hyödyntäen valmistetut tuotteet eivät siten kilpaile ennestään olemassa olevien tuotteiden kanssa, yksinoikeudellisia sopimuksia arvioidaan samoin perustein kuin muita lisenssisopimuksia. Omaa teknologiaansa lisensoivia sopimuspuolia koskevat rajoitukset saattavat kuulua 81 artiklan soveltamisalaan, mutta sopimuspuolet eivät yleensä ole velvoitetut kollektiivisesti myöntämään koko pakettia koskevaa lisenssiä kolmansille.

2.3 *Tuotannon rajoittaminen*

163. Kilpailijoiden välisiin lisenssisopimuksiin sisältyvät tuotannon rajoitukset ovat TSRPA:n 4 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaisia vakavimpia kilpailunrajoituksia lukuun ottamatta yksipuolisia lisenssinsaajaan kohdistuvia tuotannon rajoituksia. Tämä viimeksi mainittu rajoitus ei kuulu vakavimpien kilpailunrajoitusten luetteloon, mutta se on suljettu ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolelle tietyin ehdoin (ks. TSRPA:n 5 artiklan 2 kohta ja edellä 80 ja 105 kohta). Lisenssinsaajaan kohdistuvat tuotannon rajoitukset voivat rajoittaa kilpailua, jos lisenssinsaajan (lisenssinsaajien) markkina-asema on suhteellisen huomattava ja jos sopimuksessa asetetaan todellinen raja lisenssinsaajan kokonaistuotannolle. Tällaisessa tilanteessa sopimus rajoittaa tuntuvasti ennen sopimusta esiintynyttä kilpailua. Tätä asiaa arvioitaessa määrällistä rajoitusta on verrattava lisenssinsaajan tuotantoon ennen sopimusta ja odotettavissa olevaan markkinoiden kasvuun. On myös otettava huomioon, kuinka todennäköisesti lisenssinsaaja vaihtaa kokonaan lisenssinantajan teknologiaan tai päinvastoin jatkaa oman teknologiansa itsenäistä käyttämistä.

164. Kilpailijoiden välisiin sopimuksiin sisältyvillä yksipuolisilla tuotannon rajoituksilla voi kuitenkin olla myös kilpailua edistäviä vaikutuksia. Niitä voidaan tarvita erityisesti kannustamaan lisenssinantajaa levittämään teknologiaansa mahdollisimman laajalle. Lisenssinantaja voi esimerkiksi olla haluton myöntämään lisenssejä kilpailijoilleen, jos se ei voi rajoittaa lisenssiä tiettyyn tuotantopaikkaan, jolla on tietty tuotantokapasiteetti (tuotantopaikkakohtainen lisenssi). Mikäli lisenssisopimus johtaa toisiaan täydentävien voimavarojen todelliseen yhdistämiseen, lisenssinsaajaan kohdistuvat tuotannon rajoitukset saattavat täyttää 81 artiklan 3 kohdan edellytykset. Näin ei todennäköisesti kuitenkaan tapahdu, jos sopimuspuolilla on merkittävä markkinavoima ja jos sopimus rajoittaa tosiasiallisesti lisenssinsaajan tuotantoa.

165. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisiin lisenssisopimuksiin sisältyville tuotannon rajoituksille myönnetään ryhmäpoikkeus, kun markkinaosuus ei ylitä 30 prosentin rajaa, kunhan lisenssinantaja ei joudu rajoittamaan muiden lisenssinsaajien tuotantoa tai kaikkien lisenssinsaajien kokonaistuotantoa. Jos näin tapahtuu, sopimuksen katsotaan yleensä vastaavan yhdenmukaistettua menettelytapaa, jolla tuotantoa rajoitetaan lisenssinsaajien tasolla.

166. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisiin lisenssisopimuksiin sisältyvistä tuotannon rajoituksista aiheutuva suurin kilpailunvastainen riski on teknologian sisäisen kilpailun rajoittaminen lisenssinsaajien välillä. Tällaisten kilpailunvastaisten vaikutusten merkitys riippuu lisenssinantajan ja lisenssinsaajien markkina-asemasta ja siitä, missä määrin tuotannon rajoittaminen rajoittaa tosiasiallisesti kunkin lisenssinsaajan myyntiä.

167. Tuotannon rajoittamista voidaan käyttää myös keinona helpottaa markkinoiden jakamista ja alueellisen suojelun ulottamista TSRPA:ssa ja näissä suuntaviivoissa sallittuja rajoja pidemmälle. Komissio ei kuitenkaan katso, että määrälliset rajoitukset sinänsä palvelevat kyseistä tarkoitusta. Näin voi kuitenkin olla, jos määrällisillä rajoituksilla pannaan täytäntöön taustalla oleva sopimus markkinoiden jakamisesta. Merkkejä tällaisesta toiminnasta ovat määrien muuttaminen ajan mittaan kattamaan vain paikallisen kysynnän, eriytetyt rojaltimaksut tuotteiden määränpäästä riippuen sekä yksittäisten lisenssinsaajien myymien tuotteiden määränpään valvominen.

168. Jos tuotannon rajoitukset yhdistetään yksinmyyntialueisiin tai yksinoikeuteen perustuviin asiakasryhmiin, rajoittavat vaikutukset lisääntyvät. Näiden kahden rajoitustyypin yhdistäminen merkitsee todennäköisesti sitä, että sopimuksen tarkoituksena on jakaa markkinat.

169. Lisenssinsaajiin kohdistuvilla tuotannon rajoituksilla voi myös olla kilpailua edistäviä vaikutuksia, jos ne edistävät teknologian levitystä. Lisenssinantajalla olisi teknologian toimittajana oltava normaalioloissa vapaus määritellä myyntimääränsä kuten fyysisten tavaroiden toimittajatkin tekevät. Koska immateriaalioikeudet eivät sisälly tuotantoprosessiin eivätkä tuotteeseen, lisenssinantaja määrittelee tuotantonsa rajoittamalla lisenssinsaajan oikeuden käyttää lisensoitua teknologiaa tiettyihin käyttökertoihin tai tiettyyn tuotantomäärään. Jos lisenssinantajalla ei olisi oikeutta määritellä lisenssinsaajan tuotantoa, monet lisenssisopimukset voisivat jäädä kokonaan tekemättä, mikä vaikuttaisi kielteisesti uuden teknologian leviämiseen. Tämä on todennäköistä erityisesti silloin, kun lisenssinantaja on myös tuottaja, sillä tällöin lisenssinsaajien tuotanto voi päätyä takaisin lisenssinantajan päätoiminta-alueelle ja vaikuttaa suoraan tämän toimintaan. Toisaalta on epätodennäköistä, että tuotannon rajoituksia tarvittaisiin varmistamaan lisenssinantajan teknologian levitys, jos sopimukseen sisältyy myös lisenssinsaajaan kohdistuvia myynnin rajoituksia, joiden mukaan se ei saa myydä lisenssinantajalle varatulla alueella tai lisenssinantajalle varatulle asiakasryhmälle.

2.4 *Käyttöalarajoitukset*

170. Lisenssin hyödyntäminen voidaan rajoittaa käyttöalarajoituksen avulla yhdelle tai useammalle tekniselle sovellusalalle taikka yksille tai useammille tuotemarkkinoille. Monissa tapauksissa samaa teknologiaa voidaan käyttää erilaisten tuotteiden valmistamiseen tai se voidaan sisällyttää eri tuotemarkkinoille kuuluviin tuotteisiin. Esimerkiksi uutta muottiteknologiaa voidaan käyttää eri tuotemarkkinoille kuuluvien muovipullojen ja muovimukien valmistamiseen. Ratkaiseva tekijä on, kuuluvatko lisensoitua teknologiaa sisältävät tuotteet eri tuotemarkkinoille. Lisenssinsaajaan kohdistuva rajoitus, joka perustuu ostajan tapaan käyttää lisensoitua teknologiaa sisältävää tuotetta, ei ole käyttöalarajoitus näissä suuntaviivoissa tarkoitetussa merkityksessä. Kyseinen rajoitus on asiakkaita koskeva rajoitus. Esimerkiksi lisenssisopimuksissa, joiden puitteissa yhdelle lisenssinsaajalle annetaan lupa valmistaa enintään neljän sylinterin moottorilla varustettuihin ajoneuvoihin asennettavia vaihteita ja toiselle lisenssinsaajalle annetaan lupa valmistaa yli neljän sylinterin moottorilla varustettuihin ajoneuvoihin samoja vaihteita, jaetaan asiakkaat lisenssinsaajien kesken, eikä niitä siten pidetä käyttöalarajoituksina. Asiakkaita koskevat rajoitukset kuuluvat TSRPA:n 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan ja 4 artiklan 2 kohdan b alakohdan soveltamisalaan ja niitä käsitellään edellä 81 ja 90–96 kohdassa.

171. Kilpailijoiden välisiin sopimuksiin sisältyvät vastavuoroiset käyttöalarajoitukset ja lisenssinantajaan sovellettavat muut kuin vastavuoroiset käyttöalarajoitukset ovat TSRPA:n 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisia vakavimpia kilpailunrajoituksia (ks. edellä 82 kohta). Asetuksen 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan kattamat käyttöalarajoitukset kuuluvat 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan eivätkä ne todennäköisesti täytä 81 artiklan 3 kohdassa asetettuja edellytyksiä tai ainakaan välttämättömyyttä koskevaa kolmatta edellytystä.

172. Kilpailijoiden välisessä muussa kuin vastavuoroisessa lisenssissä lisenssinsaajaa koskeviin käyttöalarajoituksiin sovelletaan ryhmäpoikkeusta 20 prosentin markkinaosuuteen asti. Näitä rajoituksia koskeva keskeinen kilpailuongelma on riski, että lisenssinsaajalla ei jossain vaiheessa enää olekaan käyttöalarajoituksen perusteena ollutta kilpailuvoimaa. Kilpailuongelmia saattaa esiintyä erityisesti silloin, kun lisenssinsaajan tuotantolaitosta, joka on varustettu käyttämään lisensoitua teknologiaa, käytetään myös käyttöalarajoituksen piiriin kuuluvien tuotteiden valmistamiseen. Jos näissä tapauksissa sopimuksella todennäköisesti on tai on ollut negatiivinen vaikutus lisenssinsaajan kykyyn hyödyntää omaa teknologiaansa lisenssinantajan asettaman käyttöalarajoituksen puitteissa, mikä pakottaa lisenssinsaajan vähentämään tuotantoaan, sopimus rajoittaa ennen sopimuksen voimaantuloa vallinnutta kilpailua. Tällöin sopimus todennäköisesti kuuluu 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan eikä täyttäne 81 artiklan 3 kohdan ehtoja, koska käyttöalarajoituksen piiriin kuuluvien tuotteiden kuluttajat eivät luultavasti saa kohtuullista osuutta hyödystä ([59]). Jos sopimukseen näissä tapauksissa sovelletaan ryhmäpoikkeusta, se todennäköisesti peruutetaan.

173. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisiin sopimuksiin sisältyvät käyttöalarajoitukset, joiden mukaan lisenssinantaja varaa itselleen yhdet tai useammat tuotemarkkinat tai yhden tai useamman teknisen käyttöalan, eivät yleensä rajoita kilpailua eivätkä myöskään tehosta tuotantoa. Ne edistävät uuden ja hyödyllisen teknologian levitystä kannustamalla lisenssinantajaa myöntämään teknologian hyödyntämistä koskevia lisenssejä aloilla, joilla se itse ei halua hyödyntää teknologiaansa. Jos lisenssinantaja ei voisi estää lisenssinsaajia toimimasta aloilla, joilla lisenssinantaja itse hyödyntää teknologiaansa, lisenssinantajan halukkuus myöntää lisenssejä todennäköisesti vähenisi.

174. Lisenssinantajalla on yleensä myös oikeus myöntää lisenssejä eri lisenssinsaajille, joiden toiminta on rajoitettu yhdelle tai useammalle käyttöalalle. Kun otetaan huomioon, että kyseiset tuotteet kuuluvat eri tuotemarkkinoille (ks. edellä 170 kohta), rajoitukset eivät johda asiakkaiden tai alueiden jakoon. Jos ne sen sijaan yhdistetään yksinoikeuden sisältäviin ehtoihin eli lisenssinantajalle asetettuun velvollisuuteen olla myöntämättä muita lisenssejä tietyllä käyttöalalla, rajoitukset vähentävät lisenssinsaajien välistä teknologian sisäistä kilpailua samalla tavalla kuin yksinoikeuden sisältävät lisenssisopimukset ja niitä analysoidaan samalla tavalla (ks. edellä 2.2 kohta).

2.5 *Sisäistä käyttöä koskevat rajoitukset*

175. Sisäistä käyttöä koskeva rajoitus voidaan määritellä lisenssinsaajalle asetetuksi velvoitteeksi rajoittaa lisensoidun tuotteen tuotanto omien tuotteidensa valmistukseen sekä huoltoon ja korjaukseen tarvittaviin määriin. Tällainen rajoitus on toisin sanoen lisenssinsaajalle asetettu velvoite käyttää lisensoitua teknologiaa sisältäviä tuotteita vain omaan tuotantoonsa sisällytettävänä tuotannontekijänä ja olla myymättä lisensoitua tuotetta muiden valmistajien tuotteisiin sisällyttämistä varten.

176. Sisäistä käyttöä koskeville rajoituksille myönnetään ryhmäpoikkeus, jos 20 ja 30 prosentin markkinaosuusrajat eivät ylity. Ryhmäpoikkeuksen soveltamisalan ulkopuolelle jäävissä tapauksissa on tarkasteltava, mitkä ovat rajoituksen kilpailua edistävät ja kilpailunvastaiset vaikutukset. Sitä varten on erotettava keskenään kilpailemattomien osapuolten väliset sopimukset ja kilpailijoiden väliset sopimukset.

177. Kilpailijoiden välisten lisenssisopimusten tapauksessa rajoitus, jonka mukaan lisenssinsaaja saa käyttää lisenssiä vain omien tuotteidensa valmistukseen, estää lisenssinsaajaa toimittamasta komponentteja kolmansille tuottajille. Jos lisenssinsaaja ei ennen sopimuksen tekemistä ollut todellinen tai todennäköisesti mahdollinen komponenttien toimittaja muille tuottajille, sisäistä käyttöä koskeva rajoitus ei muuta aiemmin vallinnutta tilannetta mitenkään. Siinä tapauksessa rajoitusta käsitellään samoin kuin keskenään kilpailemattomien osapuolten välisten sopimusten yhteydessä. Jos lisenssinsaaja sen sijaan on todellinen tai mahdollinen komponenttien toimittaja, rajoitus vähentää ennen sopimuksen tekemistä esiintynyttä kilpailua ja voi aiheuttaa vakavia kielteisiä vaikutuksia markkinoihin. Sisäistä käyttöä koskeva rajoitus kilpailevien komponenttien toimittajien välillä voi johtaa markkinoiden jakamiseen niiden kesken, erityisesti jos kyseessä on ristikkäinen lisenssijärjestely, johon liittyy vastavuoroiset sisäistä käyttöä koskevat rajoitukset. Jos lisensoidun teknologian hyödyntämisen lisäksi rajoitetaan myös lisenssinsaajan oman teknologian käyttöä, kyseessä on TSRPA:n 4 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukainen vakavin kilpailunrajoitus.

178. Keskenään kilpailemattomien osapuolten välisten lisenssisopimusten tapauksessa sisäistä käyttöä koskevat rajoitukset voivat aiheuttaa kaksi merkittävää kilpailuun liittyvää riskiä: a) teknologian sisäisen kilpailun rajoittaminen tuotannontekijöiden toimitusmarkkinoilla ja b) lisenssinsaajien välisen arbitraasin poissulkeminen, jolloin lisenssinantajalla on paremmat mahdollisuudet periä lisenssinsaajilta epätasa-arvoisia rojalteja.

179. Sisäistä käyttöä koskevat rajoitukset voivat kuitenkin myös edistää kilpailulle myönteistä lisensointia. Jos lisenssinantaja on komponenttien toimittaja, rajoitus voi olla välttämätön teknologian levityksen kannalta. Jos objektiivisten tosiseikkojen perusteella on todennäköistä, että lisenssinantaja ei ilman kyseistä rajoitusta myöntäisi lisenssiä, koska lisenssin myöntäminen loisi lisenssinantajalle suoria kilpailijoita komponenttimarkkinoille, rajoitus ei periaatteessa kuulu 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan. Ehtona kuitenkin on, että lisenssinsaajan vapautta myydä lisensoitua tuotetta omien tuotteidensa varaosina ei rajoiteta. Lisenssinsaajan on voitava toimittaa osia jälkimarkkinoille, riippumattomat palveluorganisaatiot mukaan luettuina, joilla lisenssinsaajan valmistamia tuotteita huolletaan ja korjataan.

180. Jos lisenssinantaja ei ole komponenttien toimittaja merkityksellisillä markkinoilla, edellä esitetty sisäistä käyttöä koskevien rajoitusten asettamisen peruste ei päde. Tällaisissa tapauksissa sisäistä käyttöä koskeva rajoitus voi periaatteessa edistää teknologian levitystä varmistamalla, että lisenssinsaajat eivät myy lisenssinantajan kanssa muilla markkinoilla kilpaileville valmistajille. Lisenssinsaajalle asetettava velvollisuus olla myymättä tietyille lisenssinantajalle varatuille asiakasryhmille on kuitenkin yleensä vähemmän rajoittava vaihtoehto. Näin ollen sisäistä käyttöä koskeva rajoitus ei näissä tapauksissa ole yleensä välttämätön teknologian levityksen mahdollistamisen kannalta.

181. Sisäistä käyttöä koskevat rajoitukset voivat lisäksi edistää lisensointia, kun lisenssinantaja voi niiden ansiosta valvoa tehokkaasti rojaltien maksua. Valvominen voi olla helppoa, kun rojaltit peritään jokaisesta tuotteesta, joka sisältää lisensoitua teknologiaa hyödyntäen valmistetun tuotannontekijän. Jos lisenssinantajalla kuitenkin on merkittävä markkinaosuus, tällaiset tehokkuusedut eivät todennäköisesti riitä kompensoimaan kilpailunvastaisia vaikutuksia.

2.6 *Sitominen*

182. Sitomisella tarkoitetaan teknologian lisensoinnin yhteydessä sitä, että lisenssinantaja asettaa tiettyä teknologiaa (sitovaa tuotetta) koskevan lisenssin saamisen ehdoksi sen, että lisenssinsaaja hankkii myös toista teknologiaa koskevan lisenssin tai ostaa lisenssinantajalta tai tämän nimeämältä taholta jonkin tuotteen (sidottu tuote). Sitomista ei tapahdu, jos sitova tuote ei ole eri kuin sidottu tuote. Tekniikoiden tai tuotteiden katsotaan olevan erillisiä silloin, kun teknologiat tai tuotteet kuuluvat lisenssinsaajan tai ostajan näkökulmasta eri markkinoille, jos niitä ei ole sidottu. Näin ei yleensä ole silloin, kun teknologiat tai tuotteet liittyvät toisiinsa siten, ettei lisensoitua teknologiaa voida käyttää ilman sidottua tuotetta.

183. Sitominen kuuluu ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan kilpailijoiden välisten sopimusten yhteydessä, jos markkinaosuus ei ylitä 20 prosentin rajaa, ja keskenään kilpailemattomien osapuolten välisten sopimusten yhteydessä, jos markkinaosuus ei ylitä 30 prosentin rajaa. Jos markkinaosuusraja ylittyy, sitomisesta aiheutuvia kilpailunvastaisia ja kilpailua edistäviä vaikutuksia on verrattava toisiinsa.

184. Tapauksissa, joissa lisenssinantajalla on markkinavoimaa pikemminkin sidotun tuotteen markkinoilla kuin sitovan tuotteen markkinoilla, rajoitusta arvioidaan samoin perustein kuin kilpailukieltoja ja määrällisiä velvoitteita, mikä kertoo siitä, että kilpailuongelmien alkuperä on aina "sidotun" tuotteen markkinoilla eikä "sitovan" tuotteen markkinoilla ([60]). TSRPA:n 3 artiklan mukaan ryhmäpoikkeuksen soveltaminen edellyttää markkinaosuusrajojen noudattamista, ja sillä pyritään varmistamaan, ettei kyseisille sopimuksille myönnetä ryhmäpoikkeusta, jos 20 tai 30 prosentin markkinaosuusraja ylittyy. Markkinaosuusrajoja sovelletaan kaikkiin merkityksellisiin teknologia- tai tuotemarkkinoihin, sidotun tuotteen markkinat mukaan luettuina.

185. Sitomisesta aiheutuva merkittävin rajoittava vaikutus on sidotun tuotteen kilpailevien toimittajien sulkeminen markkinoilta. Lisenssinantaja voi kuitenkin sitomisen kautta myös nostaa rojalteja, erityisesti kun sitova tuote ja sidottu tuote ovat osittain korvattavissa eikä kyseisiä kahta tuotetta käytetä kiinteässä suhteessa. Sitominen estää lisenssinsaajaa ottamasta käyttöön korvaavia tuotannontekijöitä sitovan tuotteen suurempien rojaltien vuoksi. Nämä kilpailuongelmat eivät riipu siitä, ovatko sopimuspuolet kilpailijoita vai eivät. Jotta sitominen aiheuttaisi kilpailunvastaisia vaikutuksia, lisenssinantajalla on oltava merkittävä markkinavoima sitovan tuotteen markkinoilla, jolloin se voi rajoittaa kilpailua sidotun tuotteen markkinoilla. Jos lisenssinantajalla ei ole markkinavoimaa sitovan tuotteen osalta, se ei voi käyttää teknologiaansa sidotun tuotteen toimittajien sulkemiseksi markkinoilta kilpailunvastaisesti. Lisäksi sitomisen on katettava tietty osuus sidotun tuotteen markkinoista samaan tapaan kuin kilpailukieltovelvoitteiden, jotta markkinoilta sulkeminen toteutuu.

186. Sitominen voi myös tarjota tehokkuusetuja. Näin on erityisesti silloin, kun sidottua tuotetta tarvitaan varmistamaan, että lisensoidun teknologian hyödyntäminen on teknisesti tyydyttävää tai että lisenssiin perustuva tuotanto on lisenssinantajan ja muiden lisenssinsaajien noudattamien laatuvaatimusten mukaista. Tällaisissa tapauksissa sitominen ei yleensä rajoita kilpailua taikka se kuuluu 81 artiklan 3 kohdan piiriin. Jos lisenssinsaajat käyttävät lisenssinantajan tavaramerkkiä tai tuotenimeä tai jos kuluttajan kannalta on muuten ilmeistä, että lisensoitua teknologiaa sisältävän tuotteen ja lisenssinantajan välillä on yhteys, lisenssinantajan oikeutetun edun mukaista on varmistaa, että tuotteiden laatu ei heikennä sen teknologian arvoa tai sen mainetta taloudellisena toimijana. Jos kuluttajat lisäksi tietävät, että lisenssinsaajat (ja lisenssinantaja) käyttävät tuotannossaan samaa teknologiaa, on epätodennäköistä, että lisenssinsaajat haluavat hankkia lisenssin, elleivät kaikki hyödynnä teknologiaa teknisesti tyydyttävällä tavalla.

187. Sitominen edistää todennäköisesti kilpailua myös silloin, kun lisenssinsaaja voi sidotun tuotteen ansiosta hyödyntää lisensoitua teknologiaa selvästi tehokkaammin kuin muiden saatavilla olevien vaihtoehtojen avulla. Jos lisenssinantaja esimerkiksi myöntää lisenssin erityiseen prosessiteknologiaan, sopimuspuolet voivat sopia, että lisenssinsaaja ostaa lisenssinantajalta myös katalysaattorin, joka on kehitetty käytettäväksi lisensoidun teknologian kanssa ja jonka ansiosta teknologiaa voidaan hyödyntää tehokkaammin kuin muiden katalysaattoreiden avulla. Jos rajoitus tällaisessa tilanteessa kuuluu 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, 81 artiklan 3 kohdan edellytykset todennäköisesti täyttyvät, vaikka markkinaosuusraja ylittyisikin.

2.7 *Kilpailukieltovelvoitteet*

188. Kilpailukieltovelvoitteilla tarkoitetaan teknologian lisensoinnin yhteydessä lisenssinsaajalle asetettua velvollisuutta olla käyttämättä kolmansien osapuolten toimittamia lisensoidun teknologian kanssa kilpailevia teknologioita. Kilpailukieltovelvoitetta käsitellään edellisessä sitomista käsittelevässä jaksossa lisenssinantajan toimittaman tuotteen tai lisäteknologian osalta.

189. TSRPA:n mukaan kilpailukieltovelvoitteisiin sovelletaan poikkeusta kilpailijoiden välisissä sopimuksissa 20 prosentin markkinaosuusrajaan asti ja keskenään kilpailemattomien osapuolten välisissä sopimuksissa 30 prosentin markkinaosuusrajaan asti.

190. Suurin kilpailukieltovelvoitteiden aiheuttama kilpailuun liittyvä riski on kolmansien osapuolten teknologioiden sulkeminen markkinoilta. Kilpailukieltovelvoitteet saattavat myös helpottaa lisenssinantajien välistä kilpailunvastaista yhteistyötä, jos niitä käytetään kumulatiivisesti. Kilpailevien teknologioiden sulkeminen markkinoilta vähentää lisenssinantajan perimiin rojalteihin kohdistuvaa kilpailupainetta ja vähentää markkinoilla ennestään olevien teknologioiden välistä kilpailua rajoittamalla lisenssinsaajien mahdollisuuksia korvata käyttämänsä teknologiat kilpailevilla teknologioilla. Molemmissa tapauksissa suurimpana ongelmana on markkinoilta sulkeminen, joten sekä

kilpailevien että keskenään kilpailemattomien yritysten välisiä sopimuksia voidaan yleensä ottaen analysoida samalla tavalla. Jos kilpailijat kuitenkin sopivat ristikkäisistä lisenssijärjestelyistä, joiden puitteissa ne eivät saa käyttää kolmannen osapuolen tarjoamaa teknologiaa, sopimus voi helpottaa niiden välistä kilpailunvastaista yhteistyötä tuotemarkkinoilla. Tästä syystä alempi 20 prosentin markkinaosuusraja onkin perusteltu.

191. Markkinoilta sulkemista voi aiheutua tilanteessa, jossa huomattava osa mahdollisista lisenssinsaajista on jo sidottu yhteen tai kumulatiivisten vaikutusten kohdalla useaan teknologian lähteeseen ja jossa niitä estetään hyödyntämästä kilpailevia teknologioita. Markkinoilta sulkevat vaikutukset voivat johtua yhden lisenssinantajan, jolla on huomattava markkina-asema, tekemistä sopimuksista tai useiden lisenssinantajien tekemien sopimusten kumulatiivisista vaikutuksista, vaikka kukin yksittäinen sopimus tai sopimusverkosto kuuluisikin TSRPA:n soveltamisalaan. Tällaisessa tapauksessa vakavia kumulatiivisia vaikutuksia ei kuitenkaan todennäköisesti synny, ennen kuin yli 50 prosenttia markkinoista on sidottu. Tämän rajan ylittävissä tilanteissa merkittäviä markkinoilta sulkevia vaikutuksia todennäköisesti esiintyy, jos uusien lisenssinsaajien markkinoille pääsyn esteet ovat suhteellisen suuria. Jos markkinoille pääsyn esteet sen sijaan ovat vähäisiä, uudet lisenssinsaajat voivat tulla markkinoille ja hyödyntää kaupallisesti kolmansien osapuolten hallussa olevia kiinnostavia teknologioita, jolloin ne ovat todellinen vaihtoehto markkinoilla ennestään oleville lisenssinsaajille. Jotta voidaan arvioida kolmansien osapuolten todelliset mahdollisuudet päästä markkinoille ja laajentaa toimintaa, on otettava huomioon sekin, missä määrin jakelijat on sidottu lisenssinsaajiin kilpailukieltovelvoittein. Kolmansien osapuolten tarjoamilla teknologioilla on todellinen mahdollisuus päästä markkinoille vain, jos tuotantoon ja jakeluun tarvittavat voimavarat ovat niiden ulottuvilla. Markkinoille pääsyn helppous ei siis riipu vain mahdollisten lisenssinsaajien olemassaolosta, vaan myös siitä, missä määrin lisenssinsaajat voivat käyttää jakeluporrasta. Arvioidessaan markkinoilta sulkevia vaikutuksia jakeluportaalla komissio soveltaa vertikaalisista rajoituksista annettujen suuntaviivojen ([61]) IV.2.1 kohdassa määriteltyä analyyttistä viitekehystä.

192. Jos lisenssinantajalla on huomattava markkina-asema, lisenssinsaajille asetetut velvollisuudet hankkia teknologiaa vain lisenssinantajalta voivat johtaa merkittäviin markkinoilta sulkeviin vaikutuksiin. Mitä vahvempi lisenssinantajan markkina-asema on, sitä suurempi on kilpailevien tekniikoiden markkinoilta sulkemisen riski. Tuntuvia markkinoilta sulkevia vaikutuksia voi esiintyä, vaikka kilpailukieltovelvoitteet eivät välttämättä kattaisikaan huomattavaa osaa markkinoista. Tällaisessa tilanteessa tuntuvia markkinoilta sulkevia vaikutuksia voi aiheutua, jos kilpailukieltovelvoitteet on kohdistettu yrityksiin, jotka todennäköisimmin hankkisivat lisenssejä kilpaileviin teknologioihin. Markkinoilta sulkemisen vaara on erityisen suuri silloin, kun mahdollisia lisenssinsaajia on vain vähän ja kun lisenssisopimus koskee teknologiaa, jota lisenssinsaajat käyttävät tuotannontekijänä sisäisessä käytössään. Tällaisissa tapauksissa kysyntä markkinoilla rajoittuu lisenssinsaajiin. Markkinoilta sulkeminen on epätodennäköisempää silloin, kun teknologiaa käytetään kolmansille osapuolille myytävän tuotteen valmistamiseen, sillä tällöin rajoitus kohdistuu vain tuotantokapasiteettiin eikä lisensoitua teknologiaa hyödyntäen valmistetun tuotteen kysyntään. Tällaisissa tapauksissa lisenssinantajien on markkinoille päästäkseen vain saatava sellaisia lisenssinsaajia, joilla on sopiva tuotantokapasiteetti, ja on epätodennäköistä, että lisenssinantaja pystyy estämään kilpailijoiden mahdollisuudet saada varteenotettavia lisenssinsaajia asettamalla omille lisenssinsaajilleen kilpailukieltovelvoitteita, ellei ole erittäin vähän yrityksiä, jotka omistavat tai pystyvät hankkimaan lisenssin saamiseen tarvittavan omaisuuden.

193. Kilpailukieltovelvoitteilla voi myös olla kilpailua edistäviä vaikutuksia. Velvoitteet voivat ensinnäkin edistää teknologian levitystä, kun ne vähentävät lisensoidun teknologian ja erityisesti taitotiedon väärinkäytön riskiä. Jos lisenssinsaajalla on oikeus hankkia kolmansilta osapuolilta lisenssejä kilpaileviin teknologioihin, vaarana on, että etenkin lisensoitua taitotietoa käytetään kilpailevien teknologioiden hyödyntämiseen ja että kilpailijat voivat näin saada siitä etua. Jos lisenssinsaaja hyödyntää kilpailevia teknologioita, myös rojaltimaksujen valvominen on yleensä vaikeaa, mikä saattaa vähentää lisensointihalukkuutta.

194. Toiseksi kilpailukieltovelvoitteita voidaan tarvita kannustamaan lisenssinsaajaa investoimaan lisensoituun teknologiaan ja hyödyntämään sitä tehokkaasti. Jos sopimus kuitenkin kuuluu 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, usein riittäisi, että asetetaan vähimmäistuotantoa tai rojaltimaksuja koskevia vaatimuksia, joiden kilpailevia teknologioita markkinoilta sulkevat vaikutukset ovat yleensä vähäisempiä.

195. Kolmanneksi jos lisenssinantaja sitoutuu tekemään merkittäviä asiakaskohtaisia investointeja, jotka kohdistuvat esimerkiksi koulutukseen ja lisensoidun teknologian mukauttamiseen lisenssinsaajan tarpeisiin, kilpailukieltovelvoitteet tai vaihtoehtoisesti vähimmäistuotantoa tai vähimmäisrojalteja koskevat vaatimukset saattavat olla tarpeen, jotta lisenssinantaja suostuu investointeihin ja investoinneista pidättymiseen liittyviltä ongelmilta vältytään. Lisenssinantaja voi kuitenkin yleensä periä näistä investoinneista suoraan kertamaksun, joten vähemmän rajoittavia vaihtoehtoja on usein saatavilla.

3. **Sovittelusopimukset ja vaatimuksista luopumista koskevat sopimukset (non-assertion agreements)**

196. Teknologiansiirtoa lisenssinantajalta lisenssinsaajalle koskevien teknologiansiirtosopimusten tarkoituksena on antaa lisenssinsaajalle mahdollisuus hyödyntää lisenssinantajan teknologiaa. Joillakin aloilla lisensoinnista on kuiten-

kin tulossa yhä tärkeämpi keino ratkaista riita-asioita tai välttää se, että yksi sopimuspuoli käyttää immateriaalioikeuksiaan estääkseen toista sopimuspuolta käyttämästä omaa teknologiaansa. Ristiinlisensointi ei ole sovittelusopimusten eikä vaatimuksista luopumista koskevien sopimusten yhteydessä sinänsä kilpailunrajoitus, koska ne antavat sopimuspuolille mahdollisuuden kilpailla myöhemmässä vaiheessa. Näiden sopimusten yksittäiset ehdot ja edellytykset voivat kuitenkin kuulua 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan.

197. Sopimukset, joissa sopimuspuolille asetetaan toisen sopimuspuolen teknologian käyttöä koskevia rajoituksia, mukaan lukien lisenssien myöntäminen kolmansille, kuuluvat todennäköisesti 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan. Vaikka sopimuspuolien ei katsottaisi kilpailevan keskenään, koska toisen teknologian käyttö on estetty vastavuoroisesti (ks. edellä 25 kohta), tällainen rajoitus kuulunee 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, koska se ei ole objektiivisesti tarpeen (ks. edellä 14 kohta). Tällaiset sopimukset eivät todennäköisesti täytä myöskään 81 artiklan 3 kohdan mukaisia ehtoja. Sopimuksen tärkein hyöty on se, että riita-asia saadaan ratkaistua tai vältetään tulevat kiistat. Tämä voidaan saavuttaa ristiinlisensoinnilla, johon ei liity rajoituksia.

198. Jos sopimuspuolet voivat sopimuksen mukaan käyttää toistensa teknologiaa ja sopimus koskee myös tulevaa kehitystoimintaa, on arvioitava mikä vaikutus sopimuksella on sopimuspuolten innovaatiohalukkuuteen. Jos sopimuspuolilla on tuntuva markkinavoima ja sopimus estää niitä saavuttamasta kilpailuetua toiseen sopimuspuoleen nähden, sopimus kuulunee 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan eikä todennäköisesti täytä 81 artiklan 3 kohdan ehtoja ainakaan erityisesti välttämättömyyden osalta. Sopimuksen tavoitteena on varmistaa, sopimuspuoli voi käyttää omaa teknologiaansa ilman, että toinen sopimuspuoli voisi estää sen. Tämä ei edellytä tulevien innovaatioiden jakamista.

199. Sovittelusopimuksiin ja vaatimuksista luopumista koskeviin sopimuksiin sisältyvät rojaltivelvoitteet ja muut maksujärjestelmät saattavat kuulua 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, jos ne antavat sopimuspuolille mahdollisuuden koordinoida hinnoitteluaan. Tällaisia sopimuksia arvioidaan samoin perustein kuin keskenään kilpailevien yritysten välisiä sopimuksia (ks. 77 ja 147 kohta). Lisenssinsaajan tulisi olla vapautettu rojaltimaksuista, tai jos kyseessä olevien teknologioiden objektiivinen arvo poikkeaa toisistaan, sen olisi maksettava objektiivisiin arvoeroihin perustuvia rojalteja yksisuuntaisina kertamaksuina.

200. Sovittelusopimuksien ja vaatimuksista luopumista koskevien sopimusten osalta kiistämisen kieltämistä koskevien lausekkeiden katsotaan yleensä jäävän 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalan ulkopuolelle. Kyseisissä sopimuksissa edellytetään, että sopimuspuolet eivät jälkikäteen kiistä sopimuksen kattamia immateriaalioikeuksia. Koko sopimuksen tarkoitushan on ratkaista nykyiset ja/tai välttää tulevat riidat.

201. Ryhmäpoikkeusta sovelletaan silloin, jos sopimus ei sisällä TSRPA:n 4 artiklan mukaisia vakavimpia kilpailunrajoituksia. On kuitenkin muistettava (ks. edellä 34 kohta), että TSRPA:n 2 artiklan mukaan ryhmäpoikkeusta sovelletaan vain, jos lisenssisopimus on tehty kahden yrityksen välillä lisensoitua teknologiaa sisältävien tuotteiden valmistusta varten. Tästä seuraa, että ryhmäpoikkeusta ei sovelleta, jos lisenssit myönnetään pelkästään nykyisen riidan ratkaisemista tai tulevien riitojen välttämistä eikä tuotantoa varten.

4. **Teknologiapoolit**

202. Teknologiapooleilla tarkoitetaan järjestelyjä, joiden puitteissa vähintään kaksi osapuolta kokoaa teknologiapaketin, jota koskeva lisenssi myönnetään järjestelyyn osallistuvien yritysten lisäksi myös kolmansille osapuolille. Teknologiapooli voi rakenteensa puolesta olla yksinkertainen sopimus tiettyjen osapuolten välillä tai siihen voi liittyä organisaatiojärjestelyjä, joilla yhteistoiminnan kohteena olevan teknologian lisensointi uskotaan erillisen elimen tehtäväksi. Kummassakin tapauksessa pooli mahdollistaa lisenssinsaajan toiminnan markkinoilla yhden lisenssin pohjalta.

203. Joissakin tapauksissa pooliin kuuluvat teknologiat tukevat (osittain tai kokonaan) tosiasiallista tai oikeudellista teollisuusstandardia. Teknologiapoolien ja standardien välillä ei kuitenkaan ole luontaista yhteyttä. Kun teknologiapoolit tukevat teollisuusstandardia, ne eivät välttämättä tue yksittäistä standardia. Teknologiapoolit voivat tukea kilpailevia standardeja ([62]).

204. Teknologioiden yhdistämistä ja poolien toimintaa koskevien ehtojen ja edellytysten määrittelyä koskevat sopimukset eivät kuulu ryhmäpoikkeuksen soveltamisalaan riippumatta osapuolten lukumäärästä (ks. edellä III.2.2 jakso). Tällaisia sopimuksia säännellään vain näillä suuntaviivoilla. Poolijärjestelyt aiheuttavat tiettyjä mukaan otettavien teknologioiden valintaan ja poolin toimintaan liittyviä erityisiä ongelmia, joita ei esiinny muunlaisten lisenssisopimusten yhteydessä. Yksittäisiä lisenssejä, joita pooli myöntää kolmansille osapuolille, käsitellään kuitenkin samoin kuin muita lisenssisopimuksia, joille myönnetään ryhmäpoikkeus, jos TSRPA:ssa asetetut edellytykset täyttyvät, mukaan luettuina TSRPA:n 4 artiklaan sisältyvät vakavimpien kilpailunrajoitusten luetteloon liittyvät vaatimukset.

205. Teknologiapoolit voivat rajoittaa kilpailua. Teknologiapoolien perustaminen merkitsee väistämättä yhteistoiminnan kohteena olevien teknologioiden myymistä yhdessä, jolloin kyseessä on hintakartelli, jos pooli koostuu korvaavista teknologioista. Sen lisäksi, että teknologiapoolit rajoittavat osapuolten välistä kilpailua, ne voivat myös rajoittaa innovaatioihin liittyvää kilpailua sulkemalla markkinoilta vaihtoehtoisia teknologioita etenkin silloin, kun ne tukevat teollisuusstandardia tai luovat käytännön teollisuusstandardin. Standardin ja siihen liittyvän teknologiapoolin olemassaolo voi hankaloittaa uusien tai parannettujen teknologioiden pääsyä markkinoille.

206. Teknologiapooleilla voi myös olla kilpailua edistäviä vaikutuksia, jollainen on erityisesti kauppahinnan aleneminen. Teknologioiden yhdistäminen mahdollistaa myös pooliin kuuluvia teknologioita koskevan lisenssin hankkimisen keskitetysti. Tämä on erityisen tärkeää aloilla, joilla immateriaalioikeudet ovat yleisiä ja joilla markkinoilla toimiminen edellyttää lisenssien hankkimista erittäin monelta lisenssinantajalta. Jos lisenssinsaajat saavat lisensoidun teknologian soveltamiseen liittyviä jatkuvia palveluja, yhteislisenssit ja yhteispalvelut voivat alentaa myös näitä kustannuksia.

4.1 *Yhdistettyjen teknologioiden luonne*

207. Teknologiapoolien aiheuttamat kilpailuun liittyvät riskit ja mahdolliset tehokkuusedut riippuvat suuressa määrin yhdistettyjen teknologioiden välisestä suhteesta ja niiden suhteesta poolin ulkopuolisiin teknologioihin. Kaksi peruseroa on tehtävä: toisistaan on nimittäin erotettava (a) täydentävät teknologiat ja korvaavat teknologiat ja (b) keskeiset ja muut kuin keskeiset teknologiat.

208. Teknologiat ”täydentävät” toisiaan eivätkä ”korvaa” toisiaan silloin, kun niitä molempia tarvitaan teknologiselta kannalta tarkasteltuna sellaisen tuotteen valmistamiseen tai prosessin suorittamiseen, johon teknologiat liittyvät. Teknologiat ovat sen sijaan korvaavia silloin, kun kumman tahansa teknologian haltija voi teknologiselta kannalta tarkasteltuna valmistaa sellaisen tuotteen tai suorittaa prosessin, johon teknologiat liittyvät. Teknologia on ”keskeinen” silloin, jos kyseiselle teknologialle ei ole korvaavaa teknologiaa poolin sisä- eikä ulkopuolella ja jos kyseinen teknologia on olennainen osa teknologiapakettia sellaisen tuotteen (tuotteiden) valmistuksen tai prosessin (prosessien) suorittamisen kannalta, johon pooli liittyy. Keskeiset teknologiat ovat välttämättä myös täydentäviä teknologioita.

209. Jos yhdistetyt teknologiat ovat korvaavia teknologioita, rojaltit ovat todennäköisesti korkeampia kuin ne muutoin olisivat, koska lisenssinsaajat eivät hyödy kyseisten teknologioiden välisestä kilpailusta. Jos yhdistetyt teknologiat ovat täydentäviä teknologioita, järjestely vähentää liiketoimesta aiheutuvia kustannuksia ja voi johtaa pienempiin kokonaisrojalteihin, sillä osapuolet pystyvät sopimaan yhteisestä koko pakettia koskevasta rojaltista sen sijasta, että kukin määräisi oman rojaltinsa, jossa ei otettaisi huomioon muiden asettamia rojalteja.

210. Täydentävien ja korvaavien teknologioiden välinen ero ei ole kaikissa tapauksissa selvä, sillä teknologia voi olla osittain korvaava ja osittain täydentävä. Jos lisenssinsaajat todennäköisesti pyrkivät saamaan kaksi teknologiaa niiden yhdistämisestä saatavien tehokkuusetujen vuoksi, teknologioita pidetään täydentävinä, vaikka ne olisivatkin osittain korvattavissa. Tällaisissa tapauksissa lisenssinsaajat todennäköisesti haluaisivat saada lisenssit molempiin teknologioihin niiden yhteiskäytöstä saatavien taloudellisten lisäetujen vuoksi, vaikka poolia ei olisikaan.

211. Oikeudellisesta näkökulmasta katsottuna teknologiat täydentävät toisiaan myös silloin, jos ne ovat vastavuoroisesti estäviä. Komissio ei kuitenkaan pääsääntöisesti katso, että estävien patenttien vapauttaminen edellyttää poolin perustamista. Kuten edellä 3 jaksossa on todettu, osapuolet voivat ratkaista estävien patenttien aiheuttaman ongel-

man myöntämällä toisilleen ristikkäiset lisenssit tai tehdä vaatimuksista luopumista koskevan sopimuksen, jolloin ne voivat hyödyntää toistensa teknologiaa itsenäisesti. Komissio kohteleekin estäviin patentteihin liittyvää teknologian yhdistämistä samoin kuin korvaavien teknologioiden yhdistämistä.

212. Korvaavien teknologioiden sisällyttäminen pooliin rajoittaa teknologioiden välistä kilpailua poolin sisällä ja vastaa kollektiivista sitomista. Jos lisäksi pooli muodostuu valtaosin korvaavista teknologioista, järjestely vastaa hinnoista sopimista kilpailijoiden välillä. Komission mukaan korvaavien teknologioiden sisällyttäminen teknologiapooliin on yleensä 81 artiklan 1 kohdan vastaista. Lisäksi komissio katsoo, että 81 artiklan 3 kohdan edellytykset eivät todennäköisesti täyty tapauksissa, joissa teknologiapooli muodostuu korvaavista teknologioista. Kun otetaan huomioon, että kyseiset teknologiat ovat vaihtoehtoisia, kustannussäästöjä ei synny yhdistettäessä molemmat teknologiat. Ilman yhdistämistä lisenssinsaajat eivät olisi tarvinneet molempia teknologioita. Osapuolten vapaus myöntää lisenssejä toisistaan riippumatta ei riitä korjaamaan tilannetta, sillä osapuolet eivät todennäköisesti ole kovin halukkaita tekemään niin, jotta yhteistoiminta, jonka ansiosta ne voivat käyttää yhdessä markkinavoimaa, ei vaarantuisi.

213. Jos teknologiapooliin sisältyy ainoastaan keskeisiä ja siten välttämättä myös täydentäviä teknologioita, sen perustaminen ei yleensä kuulu 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, olipa osapuolten markkinaosuus kuinka suuri tahansa. Lisenssien myöntämistä koskevat ehdot saattavat kuitenkin kuulua 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan.

214. Jos teknologiapooliin sisältyy täydentäviä patentteja, jotka eivät ole keskeisiä, vaarana on kolmansien osapuolten teknologioiden sulkeminen markkinoilta. Kun teknologia on liitetty pooliin ja sitä koskeva lisenssi myönnetään osana pakettia, lisenssinsaajilla on todennäköisesti vain vähän haluja hankkia lisenssi kilpailevaan teknologiaan, kun paketista maksettu rojalti kattaa jo korvaavan teknologian. Jos pooliin kuuluu lisäksi sellaisia teknologioita, jotka eivät ole välttämättömiä sellaisen tuotteen (tuotteiden) valmistuksen tai prosessin (prosessien) suorittamisen kannalta, johon teknologiapooli liittyy, lisenssinsaajat joutuvat maksamaan myös sellaisesta teknologiasta, jota ne eivät välttämättä tarvitse. Täydentävien patenttien liittäminen pooliin vastaa näin ollen kollektiivista sitomista. Kun teknologiapooli sisältää muita kuin keskeisiä teknologioita, sopimus kuuluu todennäköisesti 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, jos poolilla on merkittävä asema joillakin merkityksellisillä markkinoilla.

215. Arvioidessaan teknologiapooleja, joihin sisältyy muita kuin keskeisiä teknologioita eli teknologioita, joille on olemassa korvaavat vaihtoehdot poolin ulkopuolella tai jotka eivät ole välttämättömiä yhden tai sitä useamman pooliin liittyvän tuotteen valmistuksen kannalta, komissio ottaa huomioon muun muassa seuraavat tekijät:

a) Edistääkö muiden kuin keskeisten teknologioiden sisällyttäminen pooliin kilpailua jollakin tavalla?

b) Onko lisenssinantajilla oikeus myöntää lisenssejä itsenäisesti omiin teknologioihinsa? Jos pooli muodostuu pienestä määrästä teknologioita ja jos poolin ulkopuolella on tarjolla korvaavia teknologioita, kannattava ratkaisu lisenssinsaajien kannalta voisi olla osittain pooliin kuuluvasta ja osittain kolmansien osapuolten omistamasta teknologiasta koostuvan oman teknologiapaketin kokoaminen.

c) Onko teknologiapoolin sisältämä teknologia saatavissa vain yhtenä pakettina vai voivatko lisenssinsaajat hankkia lisenssin vain osaan paketista ja saada vastaavan alennuksen rojalteista? Tällä seikalla on merkitystä silloin, kun pooliin sisältyy muita kuin keskeisiä teknologioita ja myös silloin, kun pooliin sisältyvillä teknologioilla on erilaisia sovelluksia, joista osa ei edellytä kaikkien pooliin sisältyvien teknologioiden käyttöä. Ensin mainitussa tapauksessa oikeus hankkia lisenssi vain osaan paketista vähentää sitä vaaraa, että poolin ulkopuoliset kolmansien osapuolten tarjoamat teknologiat suljetaan markkinoilta. Jälkimmäisessä tapauksessa oikeus hankkia lisenssi vain paketin osaan estää sellaisen tilanteen, jossa teknologiat, jotka eivät ole välttämättömiä tietyn tuotteen tai prosessin kannalta, sidotaan keskeisiin teknologioihin. Paketin osaa koskevan lisenssin hankkiminen on todellinen vaihtoehto vain silloin, kun lisenssinsaaja saa vastaavan alennuksen rojalteista. Tämä edellyttää sitä, että jokaisen pooliin kuuluvan teknologian osuus kokonaisrojaltista on määritelty. Jos poolin ja yksittäisen lisenssisaajan välinen sopimus on tehty suhteellisen pitkäksi ajaksi ja pooliin kuuluva teknologia muodostaa todellisuudessa alan standardin, on otettava myös huomioon että pooli voi estää uusien korvaavien teknologioiden pääsyn markkinoille. Arvioitaessa markkinoilta sulkemisen riskiä näissä tapauksissa on otettava huomioon se, onko lisenssinsaajilla oikeus kohtuullisen irtisanomisajan puitteissa luopua osasta lisenssiä ja saada vastaava alennus rojalteista.

4.2 *Yksittäisten rajoitusten arviointi*

216. Tässä jaksossa tarkastellaan tiettyjä sellaisia rajoituksia, jotka esiintyvät jossakin muodossa yleisesti teknologiapooleissa ja jotka on arvioitava poolin yleisen arvioinnin yhteydessä. On syytä muistaa (ks. edellä 204 kohta), että TSRPA:ta, TSRPA:n 4 artiklaan sisältyvä vakavimpien kilpailunrajoitusten luettelo mukaan luettuna, sovelletaan poolin ja kolmansien osapuolten välisiin lisenssisopimuksiin. Tässä jaksossa tarkastellaan näin ollen vain poolin perustamista ja lisensointiongelmia, jotka liittyvät lisensointiin nimenomaan teknologioiden yhdistämisen yhteydessä.

217. Tehdessään arviotaan komissio käyttää ohjenuorana seuraavia pääperiaatteita:

1) Mitä vahvempi markkina-asema teknologiapoolilla on, sitä suurempi on kilpailunvastaisten vaikutusten vaara.

2) Vahvan markkina-aseman omaavien teknologiapoolien on oltava avoimia ja syrjimättömiä.

3) Teknologiapoolit eivät saa aiheettomasti sulkea markkinoilta kolmansien osapuolten teknologioita tai rajoittaa vaihtoehtoisten poolien luomista.

218. Yritykset, jotka perustavat teknologiapoolin, voivat yleensä vapaasti neuvotella ja päättää teknologiapakettia koskevista rojalteista ja määritellä kunkin teknologian osuuden kokonaisrojaltista. Tällainen sopimus on olennainen poolin perustamisen kannalta, eikä sitä voida sellaisenaan pitää kilpailua rajoittavana. Jos riippumaton asiantuntija valitsee pooliin otettavat teknologiat, saatavilla olevien teknisten ratkaisujen välille voi syntyä kilpailua. Toisaalta lisenssinsaajilla on oltava oikeus määritellä lisenssillä valmistettujen tuotteiden hinta ja määrä.

219. Jos teknologiapoolilla on vahva markkina-asema, rojaltit ja muut lisensoinnin ehdot eivät saa olla syrjiviä eikä lisenssi saisi sisältää yksinoikeutta. Nämä molemmat vaatimukset ovat tarpeen sen varmistamiseksi, että pooli on avoin eikä johda markkinoilta sulkemiseen tai muihin kilpailunvastaisiin vaikutuksiin myöhemmän tuotantovaiheen markkinoilla. Vaatimukset eivät kuitenkaan estä erilaisten rojaltien soveltamista eri käyttötarkoituksiin. Erilaisten rojaltimaksujen soveltamista eri tuotemarkkinoilla ei yleensä pidetä kilpailua rajoittavana, mutta tuotemarkkinoiden sisäistä syrjintää ei saisi olla. Lisenssinsaajien kohtelu ei saisi etenkään riippua siitä, ovatko ne myös lisenssinantajia. Komissio ottaakin huomioon sen, asetetaanko myös lisenssinantajille rojaltivelvoitteita.

220. Lisenssinantajien ja lisenssinsaajien on voitava vapaasti kehittää kilpailevia tuotteita ja standardeja ja niillä on myös oltava oikeus hankkia lisenssejä poolin ulkopuolelta. Nämä vaatimukset ovat tarpeen kolmansien osapuolten tarjoamien tekniikoiden markkinoilta sulkemista koskevan riskin pienentämiseksi ja sen varmistamiseksi, että pooli ei rajoita innovaatiotoimintaa tai estä kilpailevien teknisten ratkaisujen luomista. Jos poolista syntyy (käytännössä) teollisuusstandardi ja jos osapuolille on asetettu kilpailukieltovelvoitteita, pooli uhkaa erityisesti estää uusien ja parannettujen teknologioiden ja standardien kehittämisen.

221. Lisenssien takaisinluovutusta koskeviin velvoitteisiin ei saisi sisältyä yksinoikeutta, ja niiden tulisi rajoittua kehitystyöhön, joka on olennaista pooliin sisältyvän teknologian käyttämisen kannalta. Näin pooli voi hyötyä yhdistettyyn teknologiaan läheisesti liittyvistä parannuksista, ja omistajat saavat puolestaan vapaasti jättää myöntämättä poolille lisenssiä eroteltavissa oleviin parannuksiin. Osapuolilla on oikeus varmistaa, etteivät keskeisiä patentteja hallussaan pitävät tai hankkivat lisenssinsaajat viivytä yhdistetyn teknologian hyödyntämistä.

222. Yksi patenttipooleihin liittyvistä ongelmista on se vaara, että ne suojaavat mitättömiä patentteja. Teknologioiden yhdistäminen nostaa pätemättömyysväitteen esittämisen kustannuksia ja riskejä, sillä pätemättömyysväite hylätään, jos yksikin poolin patenteista on pätevä. Mitättömien patenttien suojelu poolissa voi pakottaa lisenssinsaajat maksamaan korkeampia rojalteja ja voi myös estää innovaatiotoimintaa mitättömän patentin kattamalla alalla. Tämän riskin pienentämiseksi oikeus irtisanoa lisenssi pätemättömyysväitteen yhteydessä on rajattava vain lisenssinantajan, joka on pätemättömyysväitteen kohde, omistamaan teknologiaan eikä se saa ulottua koko teknologiapakettiin.

4.3 *Teknologiapoolin hallinnolliset puitteet*

223. Tapa, jolla teknologiapooli luodaan, organisoidaan ja toteutetaan, voi vähentää sitä vaaraa, että sen tarkoituksena tai vaikutuksena on kilpailun rajoittaminen, ja antaa takeet siitä, että järjestely edistää kilpailua.

224. Jos prosessiin saavat osallistua kaikki kiinnostuneet eri eturyhmiä edustavat osapuolet, yhteistoiminnan kohteeksi otettavat teknologiat valitaan hinta-laatu-näkökohtien perusteella todennäköisemmin kuin silloin, jos tietyt teknologian omistajat perustavat poolin. Vastaavasti jos poolin elimet muodostetaan eri eturyhmiä edustavista henkilöistä, lisensoinnin ehdot ja edellytykset, rojaltit mukaan luettuina, ovat avoimia ja syrjimättömiä ja perustuvat lisensoidun teknologian arvoon todennäköisemmin kuin silloin, jos poolia hallitsevat lisenssinantajan edustajat.

225. Toinen merkittävä tekijä on, missä määrin riippumattomat asiantuntijat osallistuvat poolin luomiseen ja toimintaan. Esimerkiksi sen arvioiminen, onko tietty teknologia keskeinen poolin kannalta, on usein monimutkainen kysymys, joka edellyttää erikoisalan tuntemusta. Riippumattomien asiantuntijoiden ottaminen mukaan valintaprosessiin on merkittävä askel sen varmistamisessa, että sitoumus ottaa mukaan vain keskeisiä teknologioita toteutuu käytännössä.

226. Komissio ottaa huomioon sen, miten asiantuntijat on valittu ja mitkä ovat heille osoitetut täsmälliset tehtävät. Asiantuntijoilla ei saa olla yhteyksiä poolin muodostaneisiin yrityksiin. Jos asiantuntijat liittyvät jollain tavalla lisenssinantajiin tai ovat muuten riippuvaisia niistä, asiantuntijan mukanaololle ei anneta minkäänlaista painoarvoa. Asiantuntijoilla on myös oltava riittävä tekninen osaamistaso, jotta he voivat suoriutua erilaisista heille uskotuista tehtävistä. Riippumattomien asiantuntijoiden tehtäviä voivat olla esimerkiksi sen arvioiminen, ovatko pooliin liitettäväksi esitetyt teknologiat päteviä ja ovatko ne keskeisiä koottavan teknologiapaketin kannalta eli ovatko ne välttämättömiä sellaisen tuotteen (tuotteiden) valmistamisen ja prosessin (prosessien) suorittamisen kannalta, joihin teknologiapooli liittyy.

227. Myös se on otettava huomioon, miten arkaluonteisten tietojen vaihto osapuolten välillä on järjestetty. Oligopolistisilla markkinoilla esimerkiksi hinnoitteluun ja tuotantoon liittyvien arkaluonteisten tietojen vaihto voi helpottaa kilpailunvastaista yhteistyötä ([63]). Komissio ottaa tällaisissa tapauksissa huomioon sen, millaisia turvatoimia on asetettu estämään arkaluonteisten tietojen vaihto. Riippumaton asiantuntija tai lisenssien myöntämisestä vastaava elin voi olla tärkeässä asemassa varmistettaessa, ettei tuotantoon ja myyntiin liittyviä tietoja, joita saatetaan tarvita rojaltien laskemiseen ja tarkistamiseen, paljasteta asianomaisilla markkinoilla kilpaileville yrityksille.

228. Huomioon on otettava myös teknologiapoolin perustamisasiakirjoissa säädetty riidanratkaisumekanismi. Mitä suuremmassa määrin riitojen ratkaisu on poolista ja sen jäsenistä riippumattomien elinten ja henkilöiden vastuulla, sitä todennäköisemmin riitojen ratkaisu on puolueetonta.

([1]) EUVL L . . . TSRPA korvaa komission asetuksen (EY) N:o 240/96, annettu 31 päivänä tammikuuta 1996, perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan soveltamisesta teknologiansiirtosopimusten ryhmiin (EYVL L 31, 9.2.1996, s. 2).

([2]) Ks. 16.3.2000 annettu tuomio yhdistetyissä asioissa C-395/96 P ja C-396/96 P, *Compagnie Maritime Belge*, Kok. s. I-1365, 130 kohta, ja perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta annettujen komission suuntaviivojen 94 kohta (EUVL C . . .).

([3]) Jäljempänä "sopimus" kattaa myös yhdenmukaistetut menettelytavat ja yritysten yhteenliittymien päätökset.

([4]) Ks. komission tiedonanto perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa tarkoitetusta kauppaan kohdistuvan vaikutuksen käsitteestä (EUVL C . . .).

([5]) Jäljempänä "rajoitus" kattaa myös kilpailun estämisen ja vääristämisen.

([6]) Periaate oikeuksien sammumisesta yhteisössä on tuotu esiin esimerkiksi jäsenvaltioiden tavaramerkkilainsäädännön lähentämisestä annetun direktiivin 104/89/ETY 7 artiklan 1 kohdassa (EYVL L 40, 11.2.1989, s. 1), jossa säädetään, että tavaramerkin haltija ei saa kieltää tavaramerkin käyttämistä niissä tavaroissa, jotka haltija tai hänen suostumuksellaan joku muu on saattanut markkinoille yhteisössä tätä tavaramerkkiä käyttäen.

([7]) Ks. 17.5.1988 annettu tuomio asiassa 158/86, *Warner Brothers and Metronome Video*, kok. s. 2605, ja 22.9.1998 annettu tuomio asiassa C-61/97, *Foreningen af danske videogramdistributører*, kok. I-5171.

([8]) Ks. esim. 13.7.1966 annettu tuomio yhdistetyissä asioissa 56/64 ja 58/64, *Consten and Grundig*, kok. 429.

([9]) Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamista koskeva menettely on määritelty alaviitteessä 2 mainituissa perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta annetuissa komission suuntaviivoissa.

([10]) Ks. aiheesta 8.7.1999 annettu tuomio asiassa C-49/92 P, *Anic Partecipazioni*, kok. I-4125, 99 kohta.

([11]) Ks. 28.4.1984 annettu tuomio yhdistetyissä asioissa 29/83 ja 30/83, *CRAM and Rheinzink*, Kok. s. 1679, 26 kohta, ja 8.11.1983 annettu tuomio yhdistetyissä asioissa 96/82 ym., *ANSEAU-NAVEWA*, Kok. s. 3369, 23–25 kohta.

([12]) Tuntuvan vaikutuksen määrittelyä selvitetään komission tiedonannossa vähämerkityksisistä sopimuksista, jotka eivät Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla rajoita tuntuvasti kilpailua, (EYVL C 368, 22.12.2001, s. 13). Tiedonannossa tuntuva vaikutus määritellään negatiivisesti. Sopimuksilla, jotka eivät kuulu de minimis -sopimuksia koskevan tiedonannon soveltamisalaan, ei välttämättä ole tuntuvia rajoittavia vaikutuksia. Arviointi on tehtävä tapauskohtaisesti.

([13]) Ks. 30.6.1966 annettu tuomio asiassa 56/65, *Société Technique Minière*, Kok. s. 337, ja 28.5.1998 annettu tuomio asiassa C-7/95 P, *John Deere*, Kok. s. I-3111, 76 kohta.

([14]) Ks. 13.7.1966 annettu tuomio yhdistetyissä asioissa 56/64 ja 58/66, *Consten ja Grundig*, kok. s. 429.

([15]) Ks. perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta annetun neuvoston asetuksen N:o 1/2003 1 artiklan 2 kohta (EYVL L 1, 4.1.2003, s. 1).

([16]) Komission tiedonanto merkityksellisten markkinoiden määritelmästä yhteisön kilpailuoikeuden kannalta (EYVL C 372, 9.12.1997, s. 1).

([17]) Ks. tästä erottelusta myös komission suuntaviivat EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan soveltamisesta horisontaalista yhteistyötä koskeviin sopimuksiin (EYVL C 3, 6.1.2001, s. 2), 44–52 kohta.

([18]) Ks. vertikaalisista rajoituksista annettujen komission suuntaviivojen 98 kohta (EYVL C 291, 13.10.2000, s. 1) .

([19]) Ks. alaviitteessä 17 mainittujen horisontaalista yhteistyötä koskevista sopimuksista annettujen suuntaviivojen 50–52 kohta.

([20]) Idem, 51 kohta.

([21]) Ks. komission tiedonanto vähämerkityksisistä sopimuksista (alaviite 12).

([22]) Asetuksen (EY) N:o 1/2003 3 artiklan 2 kohdan mukaan kansallisen kilpailulainsäädännön soveltaminen ei saa johtaa sellaisten sopimusten kieltämiseen, jotka saattavat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, mutta joita ei ole kielletty perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdassa.

([23]) Ks. TSRPA:n johdanto-osan 19 kappale.

([24]) Nämä suuntaviivat korvaavat komission tiedonannon tiettyjen alihankintasopimusten arvioimisesta EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 1 kohdan perusteella (Commission Notice concerning the assessment of certain subcontracting agreements in relation to Article 81(1) of the Treaty) (EYVL C 1, 3.1.1979, s. 2).

([25]) Ks. komission päätös asiassa *Moosehead/Whitbread* (EYVL L 100, 20.4.1990, s. 32).

([26]) Ks. 6.10.1982 annettu tuomio asiassa 262/81, *Coditel (II)*, Kok. s. 3381.

([27]) EYVL L 336, 29.12.1999, s. 21.

([28]) EYVL L 304, 5.12.2000, s. 3.

([29]) EYVL L 304, 5.12.2000, s. 7.

([30]) Ks. alaviite 27.

([31]) Ks. opas "EU:n kilpailupolitiikka – Toimitus- ja jakelusopimuksia koskevat kilpailusäännöt", 2002.

([32]) Ks. alaviitteet 18 ja 27.

([33]) Tämän laskentasäännön perusteet on esitetty edellä 21 kohdassa.

([34]) Ks. esim. alaviitteessä 11 mainittu oikeustapaus.

([35]) Ks. alaviitteessä 2 mainittujen EY:n perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta annettujen suuntaviivojen 86 kohta.

([36]) Samanlainen tilanne syntyy, jos toinen sopimuspuoli myöntää toiselle lisenssin ja suostuu ostamaan lisenssinsaajalta fyysisen tuotannontekijän. Ostohinta voi palvella samaa tarkoitusta kuin rojalti.

([37]) Ks. 25.2.1986 annettu tuomio asiassa 193/83, *Windsurfing International*, Kok. s. 611, 67 kohta, ja edellä 14 kohta, jossa todetaan, että sopimukset, jotka rajoittavat ilman sopimusta esiintynyttä todellista tai mahdollista kilpailua, kuuluvat 81 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan.

([38]) Erilaisten keskenään kilpailemattomien teknologioiden ristikkäisestä lisensoinnista tehdyissä sopimuksissa kyseessä katsotaan olevan kaksi lisenssiä, jotka eivät ole vastavuoroisia.

([39]) Käyttöalarajoituksia käsitellään jäljempänä IV.2.4 jaksossa.

([40]) Sisäiseen käyttöön tarkoitettuja rajoituksia käsitellään myös jäljempänä IV.2.5 jaksossa.

([41]) Aktiivisen ja passiivisen myynnin välisestä erosta ks. alaviitteessä 18 mainittujen vertikaalisista rajoituksista annettujen suuntaviivojen 50 kohta.

([42]) Ks. alaviitteessä 18 mainittujen vertikaalisista rajoituksista annettujen suuntaviivojen 116 kohta.

([43]) Ks. 8.6.1982 annettu tuomio asiassa 258/78, *Nungesser*, Kok. s. 2015, 77 kohta.

([44]) Ks. 25.10.1977 annettu tuomio asiassa 26/76, *Metro (I)*, Kok. s. 1875.

([45]) Jos lisensoitu teknologia on vanhentunutta, kilpailu ei rajoitu. Ks. 27.9.1988 annettu tuomio asiassa 65/86, *Bayer v Süllhofer*, Kok. s. 5249.

([46]) Ks. edellä 10 kohta.

([47]) Ks. edellä 66 kohta.

([48]) Ks. alaviitteessä 2 mainittujen perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta annettujen suuntaviivojen 38 kohta.

([49]) Ks. alaviitteessä 12 mainitun vähämerkityksisistä sopimuksista annetun komission tiedonannon 8 kohta.

([50]) Ks. 7.10.1999 annettu tuomio asiassa T-228/97, *Irish Sugar*, Kok. s. II-2969, 101 kohta.

([51]) Ks. alaviitteessä 16 mainittujen horisontaalista yhteistyötä koskevista sopimuksista annettujen suuntaviivojen 23 kohta.

([52]) Mainittu alaviitteessä 18. Ks. erityisesti 115 kohta ja seuraavat kohdat.

([53]) Ks. näistä käsitteistä jäljempänä IV.4.1 jakso.

([54]) Ks. alaviitteessä 2 mainittujen perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta annettujen suuntaviivojen 74 kohta.

([55]) Ks. alaviitteessä 2 mainitun tuomion 130 kohta. Perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltaminen ei vastaavasti myöskään estä tavaroiden, palvelujen, henkilöiden ja pääoman vapaata liikkuvuutta koskevien perustamissopimuksen määräysten soveltamista. Näitä määräyksiä voidaan tietyissä olosuhteissa soveltaa 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin sopimuksiin, päätöksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, ks. 19.2.2002 annettu tuomio asiassa C-309/99, *Wouters*, Kok. s. I-1577, 120 kohta.

([56]) Ks. 10.7.1990 annettu tuomio asiassa T-51/89, *Tetra Pak* (I), Kok. s. II-309. Ks. myös edellä alaviitteessä 2 mainittujen perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta annettujen suuntaviivojen 95 kohta.

([57]) Ks. alaviitteessä 18 mainittujen vertikaalisista sopimuksista annettujen suuntaviivojen 164 kohta.

([58]) Ks. komission tiedonanto asiasta Canon/Kodak (EYVL C 330, 1.11.1997, s. 10).

([59]) Yhdelle kuluttajaryhmälle koituvilla eduilla ei voida kuitata toiselle selvästi havaittavalle kuluttajaryhmälle koituvia haittoja. Ks. alaviitteessä 2 mainitut suuntaviivat 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta, 40 kohta.

([60]) Ks. arviointiin sovellettavista puitteista alaviitteessä 18 mainittujen vertikaalisista rajoituksista annettujen suuntaviivojen 138 kohta ja seuraavat.

([61]) Ks. alaviite 18.

([62]) Ks. komission lehdistötiedote IP/02/1651 lisenssien myöntämisestä kolmannen sukupolven (3G) matkaviestinpalveluihin liittyviin patentteihin. Tapauksessa oli viisi teknologiapoolia, jotka loivat viisi erillistä teknologiaa, joista jokaista voitaisiin käyttää 3G-laitteiden valmistukseen.

([63]) Ks. alaviitteessä 13 mainittu tuomio asiassa *John Deere*.